dostoyevski
netoçka nezvanova

roman
çeviren: nihal yalaza taluy

Varlık

DOSTOYEVSKİ

*

NETOÇKA NEZVANOVA

Varlık Yayınları, Sayı: 792
Beşinci Basım: 2004

© 1991, Varlık Yayınları A.Ş.

ISBN 975-434-061-7

Kapak: Ekin Nayır
Dizgi ve Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları A.Ş.
Baskı: Kurtiş Matbaacılık, İstanbul

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No.7-9 Çemberlitaş 34400, İstanbul
Tel: 212-516 20 04 - Faks: 212-516 20 05
E-posta: varlik@isbank.net.tr
Web sitesi: www.varlik.com.tr

DOSTOYEVSKİ

Netoçka Nezvanova

Türkçesi: Nihal Yalaza Taluy

● Varlık Yayınları

I

Babamı anımsamıyorum. Ben iki yaşımdayken ölmüş. Annem ikinci kez evlendi. Ama, severek evlendiği halde, hayatı acılar içinde geçti. Babalığım bir müzisyendi. İlgi çekici birçok özellikleri vardı; benim için o, gördüğüm en garip, en olağanüstü insanlardan biriydi. Çocukluğumun ilk izlenimleri üzerine etkisi o derece güçlüydü ki, ömrümün sonuna kadar kurtulamadım bundan.

Derli toplu, açık bir şekilde devam etmek için hikâyeme babalığımla başlayacağım. Onun hakkında ne biliyorsam gençlik arkadaşı ve yakın dostu olan ünlü kemancı B.'den öğrenmiştim. Babalığımın adı Yegor, soyadı Yefimov'du. Çok zengin bir derebeyinin köyünde dünyaya gelmişti. Gezici bir çalgıcı olan babası, avârelikten bıktığı için, zengin derebeyinin orkestrasına aylıkla girmiş, oraya yerleşmişti. Görkemli bir hayat süren derebeyi, her şeyden önce, nerdeyse tutku derecesinde müzik severdi. Duyduğuma göre, ömründe köyünden dışarı, Moskova'ya bile adım atmayan bu adam, bir gün gazetelerde, ünlü bir kemancının Avrupa kaplıcalarından birine konser vermeye geleceğini öğrenince, hemen birkaç haftalık bir Avrupa gezisine çıkmıştı. Köşkünde oldukça düzgün bir orkestrası vardı; varını yoğunu ona döküyordu. İşte babalığım bu orkestranın klarnetçisiydi.

22 yaşındayken hayatında önemli bir rol oynayan garip bir adamla karşılaşmıştı. Derebeyi ile aynı eyalette oturan ve bütün servetini evinde kurduğu tiyatroyla orkestraya yatırıp sonunda beş parasız kalan bir kont vardı. Babalığım, bu kontun orkestrasını yöneten şefle tanışmış, arkadaş olmuştu. Ne var ki, İtalyan asıllı olan bu adam, ahlâksızın biriymiş, sonunda kont onu bazı uygunsuz hareketleri yüzünden işinden çıkarmış. Adam kovulduktan sonra büsbütün düşmüş, köy meyhanelerine dadanmış, arkasından da dilenciliğe

çıkmış. Artık ona eyalette iş vermiyorlardı. Babalığım böyle bir adamla arkadaş olmuştu. Tuhaf, anlaşılmaz bir arkadaşlıktı bu. Ama o zamanlar babalığımın halinde İtalyana ayak uydurmak için en ufak bir değişiklik gören olmuyordu. Hatta ilkin bu arkadaşlığı hoş görmeyen derebeyi, sonraları aldırmaz oldu. Günün birinde İtalyan, ansızın ölüyor; köylüler onu bir sabah su değirmeninin barajına yakın bir hendekte bulmuşlardı. Yapılan soruşturma ve muayeneden sonra, adamın beyin kanamasından öldüğü anlaşıldı. Ölenin eşyası, babalığım Yegor Yefimov'un evindeydi. İtalyan, bıraktığı vasiyetname türü bir kâğıda, nesi varsa arkadaşı Yefimov'a bağışladığını yazmış. Babalığım, miras hakkını bununla kanıtlayarak ölenden kalan siyah bir frakla bir kemanı eline geçirdi. Son gününe kadar iş bulma umudunu yitirmeyen İtalyan frakını büyük bir titizlikle saklamıştı. Kemanın görünüşte bir özelliği yoktu. Başka mirasçı çıkmadığına göre, babalığım bunları almakta güçlük çekmedi. Ama bir zaman sonra kontun baş kemancısı Yefimov'un derebeyine efendisinden bir mektup getirdi. Kont, derebeyi yardımıyla Yefimov'u İtalyandan kalan kemanı ona satması için kandırmaya çalışıyor, dil döküyordu. Kemanı orkestrası için alacak, babalığıma üç bin ruble verecekti. Kont mektubunun sonunda, bu işi olumlu bir sonuca bağlaması için Yegor Yefimov'u birkaç kere çağırdığı halde, ötekinin nedense gelmek istemediğini; verdiği paranın kemanın gerçek değeri olduğunu, besbelli aldatılmak korkusuyla bu şekilde hareket ettiğini yazıyordu. Kont bunu kendisine hakaret sayıyor, derebeye adamına gerektiği şekilde öğüt vermesini rica ediyordu.

Derebeyi hemen babalığımı yanına çağırdı.

– Kemanı ne diye satmıyorsun sanki. İşine yarar bir şey değil ki? Kontun verdiği üç bin ruble bunun gerçek değeridir. Daha fazla almak umuduyla direniyorsan, akılsızlıktır seninki... Git, görüş, bitir şu işi, koskoca kont seni aldatacak değil ya.

Yefimov, gönül rızasıyla konta gitmeyeceğini, efendisi gönderirse emirden çıkamayacağını, kemanını da kendiliğinden satmayacağını, tabii elinden zorla alırlarsa boyun eğeceğini söyledi.

Yanıtı, derebeyin hassas damarına dokundu. Kontunkinden daha üstün, hatta başkent orkestralarıyla bile boy ölçüşecek değerde saydığı orkestrasında çalışan sanatçıları iyi kullanmakla bu üstünlüğünü sağladığına inanıyordu.

– Pekâlâ, dedi. Konta kemanı satmak istemediğini, malını dilediğin gibi kullanmakta serbest olduğunu bildiririm. Ama doğruyu

söyle, ne yapacaksın bu kemanı sen? Çaldığın saz klarnettir, öyle ahım şahım klarnetçi de değilsin... Bana sat bari, olmaz mı? Ben de sana üç bin veririm. (Kemanın gerçek değerini kim bilirdi o zaman!)

Yefimov gülümsedi:

– Hayır efendim, size de satmam, dedi. Ama emrederseniz...

Derebeyi kızdı:

– Seni zorlayan, sıkboğaz eden var mı, herif! diye tersledi onu.

Kontun çalgıcısının yanında konuştukları için, adamın derebeyinin müzisyenlerini hor kullandığını sanmasını istemiyordu.

– Nankör!.. Git evimden, gözlerim görmesin seni... diye öfkeyle ekledi. Ben olmasam, şu doğru dürüst çalmayı beceremediğin klarnetinle ne yapardın acaba? Evimde karnın tok, sırtın pek, aylığın tıkır tıkır işliyor, beyler gibi yaşıyorsun. Ama elindeki nimetin değerini bilemedin, teptin... Defol, suratını gördükçe sinirlerim ayağa kalkıyor.

Derebeyi çok sinirlendiği zaman, kendine pek güvenemediği için herkesi yanından kovardı. "Artist" sanı verdiği çalgıcılara fazla sert davranmak işine gelmiyordu.

Böylece, babalığımın keman satma işi suya düştü. Sorun kapanmış göründüğü sırada, üstünden bir ay geçmişken, kontun kemancısı babalığıma bir düşmanlık yaptı. Sanki babalığım İtalyan'ın zengin mirasına konmak için adamı öldürmüş, vasiyetnameyi de ölümle korkutarak yazdırmış yollu bir uyarı yolladı, suçlamasını kanıtlayacak tanıkları da göstermişti. Ne kont, ne de Yefimov'u her şeye karşın koruyan derebeyi, adamı kötü niyetinden döndüremediler. Kendisine İtalyan'ın ölümüne ilişkin doktorların raporu gösterildi. Büyükler, suçlamasının gerçeğe aykırı olduğunu, bu iftirayı salt değerli kemanı eline geçiremediği için uydurduğunu yüzüne vurdular. Kemancı, gene dediğinden dönmedi. İtalyan'ın beyin kanamasının içkiden değil, zehirlenmeden olduğuna yemin ediyor, ikinci bir soruşturma açılması için diretiyordu. Bu suçlamanın ilk bakışta ciddiye alınacak yönleri yok değildi. Yefimov'u şehir hapisanesine tıktılar, İtalyan'ın ölümü olayı gene günün konusu oldu, bütün eyalet ilgilendi. Ama kısa bir süre sonra, çalgıcının iddiasının bir iftiradan başka bir şey olmadığı kesinlikle ortaya çıktı. Adam hak ettiği cezaya çarpıldığı halde de sonuna kadar söylediklerinin doğruluğunda direndi durdu. Sonunda, gerçekten Yefimov'un suçluluğuna ilişkin

elinde hiçbir kanıt olmadığını, hepsini uydurduğunu açıkladı. Ama genç de, İtalyan'ın ölümünün Yefimov yüzünden olduğu kanısından vazgeçmedi. "Zehir kullanarak değilse bile, başka bir şekilde onun ölümüne neden olmuştu..." deyip durdu. İftiracı, beyin hummasına tutularak cezayı tüketmeden delirmiş, hapisanenin revirinde ölmüştü.

Dava süresince derebeyi, babalığıma karşı büyük bir yüce gönüllülük gösterdi. Birkaç kez hapisaneye gelip onu gördü, avutmaya çalıştı, para verdi, sigara içtiğini duyunca en iyilerinden gönderdi. Yefimov aklanma kararını alıp hapisten çıkınca, evindeki orkestrada çalışanlara bir şölen verdi. Onun gözünde Yefimov'un davası öbür müzisyenlerin de davasıydı. Sanatçıların iyi hallerine yeteneklerinden daha çok değilse bile, aynı derecede önem verirdi.

Aradan bir yıl geçti. Bir gün, eyaletimize uğrayan ünlü bir Fransız kemancısının şehirde birkaç konser vereceği duyuldu. Bizim derebeyi heyecanlandı, ne yapıp yapıp ünlü kemancıyı evinde ağırlamak istiyordu. Başardı da. Adam geleceğine söz verdi. Hazırlıklar yapıldı, eyaletin kalburüstü kişileri çağrıldı. Ama sanatsever derebeyinin bütün planları birden altüst oldu. Bir sabah Yefimov'un kaçtığını haber verdiler. Arayan arayana... Yefimov'un yerinde yeller esiyordu. Klarnetsiz orkestranın uyumu bozuldu. Yefimov'un kaçmasından üç gün sonra, derebeyine Fransız kemancısından mektup geldi. Soğuk, resmi bir dille çağrıyı kabul etmeyeceğini bildiriyordu. Pek açık olmamakla birlikte, sanatçıların yeteneklerini sömüren kişilerle görüşmemeye karar verdiğinden ayrıca sözediyor, değeri bilinmeyen gerçek bir artist ve Rusya'da az rastladığı yetenekte bir kemancı olan Yefimov'u da örnek olarak gösteriyordu.

Derebeyi bu mektuba hem şaşırmış, hem de üzülmüştü. İlgisini, iyiliğini gören Yefimov, efendisinin saygı, hayranlık duyduğu değerli bir Avrupa artistine bu yalanları uydursun!.. Mektupta ayrıca derebeyini meraka düşüren bir yön daha vardı. Sözde güçlü bir keman virtüozu olan Yefimov, bu alanda yeteneği harcandığından başka bir müzik aleti çalmak zorundaymış... Adamcağız o derece şaşırmış ki, mektubun soğukluğuna karşın, Fransız sanatçısıyla görüşmeye karar verdi. Şehre gitmek üzereyken, komşusu konttan da bir mektup aldı. Yefimov'un Fransız kemancısıyla birlikte onun evine geldiğini bildiriyordu. Yefimov'un iftiraları derebeyi kadar konta da dokunmuş, bir yüzleşme yapmak için onu evinde alıkoymuştu. Konunun çözümlenmesi için derebeyi evine çağırıyordu.

Kontun evinde Fransız kemancısıyla tanışan derebeyi, Yefimov'un kim olduğunu, gerçek durumunu anlattı. Müziğe olan yatkınlığının derecesini, ancak sıradan bir klarnetçiden fazla bir şey olmadığını da açıkladı. Baskı ya da kötü bir işlem yapılsa bile, serbest olduğu için istediği yere gidebildiğini ekledi. Bu kez, şaşıran Fransızdı. Yefimov'u çağırdılar. Ama karşılarındaki eski Yefimov değildi, bambaşka bir adamdı. Küstah, inatçı bir hali vardı. Sorulan şeyleri alayla yanıtlıyor, Fransıza daha önce de söylediklerini ısrarla yineliyordu. Fena halde sinirlenen kont, babalığıma alçağın, iftiracının biri olduğunu, en ağır cezaları hak ettiğini haykırdı.

Babalığım altta kalmadı:

– Merak etmeyin, Kont Hazretleri, ben de sizi yeteri kadar tanıyorum, dedi. Geçen defa sizin yüzünüzden ağır cezaya çarpılmama az kalmıştı. Beni eleversin diye, eski çalgıcınızı kimin kışkırttığını biliyorum.

Bu çirkin suçlamanın karşısında kont büsbütün kızdı, Yefimov'u tepelememek için kendini zor tuttu. O sırada, eyaletten bir iş için gelen resmi bir memur, Yefimov'un çirkin, yersiz suçlamalarını cezasız bırakmaması gerektiğini söyledi, tutuklamak için konttan izin istedi. Babalığım hep aynı küstahlıkla, derebeyinin evinde sürdüğü hayata devam etmektense, mahkemeye düşüp cezayı, hatta ağır cezayı yeğlediğini yüzlerine bağırdı. Olayı heyecanla izleyen Fransız kemancısı, Yefimov'un nankörlüğünü gördükçe şaşkınlık içinde kaldı. Babalığımı ertesi sabah eyalete götürmek üzere kontun evinde, arka odaların birine kapattılar.

Gece yarısında tutuklunun odasına derebeyi girdi. O da kontun evinde gecelemişti. Sabahlıkla, ayağında terlik, elinde küçük fener vardı. Feneri masaya koydu, yanındaki iskemleye çökercesine oturdu. Uyuyamıyordu, içini kemiren bir kuşku, onu Yefimov'u görmeye zorlamıştı. Yefimov'un da gözüne uyku girmedi o gece, ne de olsa eski efendisini görünce sarsıldı.

– Yegor, dedi derebeyi, ne kötülük gördün benden, ne yaptım sana, niçin hakaret ettin bana?

Yefimov karşılık vermedi. Derebeyi sorusunu yineledi. Heyecanlıydı, sözleri içtenlikle, garip bir hüzünle doluydu. Kısa bir sessizlik oldu.

– Tanrı bilir neden yaptım bunu bayım, diye yanıt verdi Yefimov. Şeytana uymuşum besbelli... Vallahi, kimdir, nedir beni kışkırtan ben de bilmiyorum. Bildiğim bir şey varsa... Bundan sonra sizle

kalamam bayım, kalamam... Şeytan yakamı bırakmıyor, ne yapayım!

– Yegor, diye tekrar başladı derebeyi. Dön evime, hepsini unutur, suçunu bağışlarım. Başçalgıcım olursun, kimseye vermediğim parayı sana veririm. Sözümü dinle, Yegor.

– Yok bayım, yok, boşuna varma üstüme. İçeceğim su kesilmiş benim burada. Diyorum size: Şeytanın avucuna düştüm. Sizde kalsam belki evinizi de yakarım... Belli olmaz... Zaman zaman öyle sıkıntı basıyor ki, dünyaya geldiğime bin kere pişman oluyorum. Güvenemem kendime doğrusu. İyisi mi, kendi halime bırakın beni. O iblisle arkadaş olduğumdan beri öyle oldum...

– Ne iblisi, kimden söz ediyorsun?

– Şu herkesin ona sırt çevirdiği, köpek gibi geberen körolası İtalyan.

– Keman çalmayı o mu öğretti sana, Yegoruşka?

– Evet. Neler öğretmedi ki... Öğretmez olaydı! Keşke ömrümde hiç görmeseydim onu.

– O kadar büyük kemancı mıydı, Yegoruşka?

– Yo, kendisi pek iyi çalmazdı ama, öğretmesi zorluydu. Yalnızca gösterirdi, ben kendi başıma çalardım. Ellerim kurusaydı da öğrenmeseydim! Şimdi ben benliğimden çıktım, ne istediğimi bilmiyorum. Bana, "Ne istersin Yegorka, söyle, her istediğini verebilirim sana!" derseniz, yanıt veremeyeceğim, çünkü ne istediğimi bilmiyorum. Yalnız şu kadarını söyleyeyim. Benim üstüme düşmeyin, yoksa başınıza öyle işler açarım ki, nasıl olsa beni süpürürler buradan...

Derebeyi bir an durdu, sonra:

– Pekâlâ Yegor, dedi. Bende çalışmak istemiyorsan dilediğin yere git, özgür bir insansın, zorla tutamam seni. Yalnız buradan boş çıkmayacak, kemanla bir şey çalacaksın bana. Buyruk değil bu, zorlamıyor, Allah rızası için yalvarıyorum, çal bir şey Yegoruşka! Buraya gelen Fransıza çaldıklarından bana da da çal ne olur! Kırma beni... İnatçısın, biliyorum ama, ben de öyleyim, benim de kendime göre damarım var. Seni anladığım için sen de beni anla. Fransıza çaldığın gibi bana da candan, içten gelerek çalmazsan, dünya bundan sonra zehir olur bana!

– Peki, dediğiniz olsun bayım, dedi Yefimov. Gerçi huzurunuzda bir daha saz çalmamaya yemin etmiştim... Evet, özellikle sizin huzurunuzda... Ama şu anda kimim kalmadı artık. Çalacağım,

ilk ve son olarak... Bundan böyle bin ruble verseniz de hiçbir yerde duymayacaksınız kemanımı, asla bayım!

Yefimov, kemanını alıp Rus şarkıları üzerine bestelediği çeşitlemeleri çalmaya başladı.

B.'nin anlattığına göre, bu çeşitlemeler, babalığımın keman için yazdığı ilk ve en güzel bestesiydi. Çalarken de en içten, en duyarak bunu çalardı.

Müzik ne olursa olsun dinlediği zaman kendinden geçen derebeyi, Yefimov'un kemanıyla hıçkıra hıçkıra ağladı. Müzik bitince de ayağa kalktı, babalığıma üç yüz ruble uzattı.

– İstediğin yere gidebilirsin Yegor, dedi. Ben kontla sorunu çözümlerim. Yalnız bak, bir daha karşıma çıkma, çarpışırsak ikimiz için de iyi olmaz... Hadi, önünde geniş bir yol var, alabildiğine yürü. Esenlikle, oğlum!.. Dur, ayrılmadan bir öğüt vereceğim sana, bir tek. İçme ve çalış. Hep çalış ve başarılarınla övünme. Baba öğüdü bu. Sakın ha, yorgunluğunu almak, kederini dağıtmak için elini kadehe uzatma. (Gerçi seçtiğin yolda kederin eksik olmayacak ama, içinde avuntu bulmayı umduğun içki yere vurur seni. Dostun İtalyan gibi bir yol kenarında, bir hendeğin dibinde geberir gidersin...) Hadi yolun açık olsun. Gel öpüşelim bari.

Kucaklaştılar. Babalığım, kontun evinden çıktı. Özgürdü. Ama özgürlüğe kavuşur kavuşmaz ilk işi, en yakın şehre gidip derebeyinin verdiği üç yüz rublenin hakkından gelmek oldu. En aşağılık bir güruha takılmış, parasını onlarla tüketmişti; meyhane dostları çevresinden dağılınca da sipsivri kaldı, gezici bir tiyatronun orkestrasına girdi. "Birinci keman" adıyla girmişti ama, bu orkestra bozuntusunda ondan başka kemancı yoktu zaten. Bütün bunlar Yefimov'un baştan kurduğu planların tam tersiydi. Amacı bir an önce Petersburg'a ulaşmaktı. Orada sanatını ilerleterek gerçek bir artist olmak istiyordu. Ama durum istediği gibi olmadı. Hatta o küçük taşra orkestrasında da barınamadı, tiyatro sahibi ile bozuşarak ayrıldı. Bu durum, iç dünyasını çok sarstı, çünkü gururuna pek acı gelen bir çareye başvurmak zorunda kalmıştı. Eski efendisi derebeyine bir mektup yazdı, durumunu açıkladı. Gerçi mektubun ifadesi rahat, serbestti ama, pişkinliği sökmedi bu kez. Yefimov bir daha, "Koruyucum", "Biricik koruyucum" gibi acındırıcı sözler kullanarak, yalvarıp yakararak ikinci bir mektup yolladı. Bu kez yanıt geldi. Derebeyi ona yüz ruble gönderiyordu ama, uşak eliyle yazılmış mektupta, bir daha rahatsız edilmemesi de bildiriliyordu. Babalığım, bu paray-

la hemen Petersburg'a gidecekti, fakat birikmiş borçları ödedikten sonra elinde yol parası kalmamıştı. İster istemez yine taşra orkestralarının birine girdi. Bu kez de öteki, beriki ile hır-gür ettiği için başka bir tiyatroya atlamak zorunda kaldı. Böylece "bir an önce Petersburg'a kapağı atmak" düşü tam altı yıl sürdü. Taşra salaşlarını geze geze sürdüğü düzensiz, aşağılık hayat içinde yeteneğinin ne kadar örselendiğini sonunda anladı, derin kedere düştü. O zaman toparlandı, menajerini bırakıp kemanını koltuğuna sıkıştırdı, Petersburg yolunu tuttu. Başkente ötekinin berikinin yardımıyla ulaştıktan sonra, yoksul mahallelerden birinde tavan arasında bir odaya yerleşti. Kader onu Petersburg'da B. adında Almanya'dan ünlü olmak için Rusya'ya gelen genç bir kemancıyla karşılaştırdı. Kısa zamanda dost oldular.

B. hâlâ derin bir duygulanmayla anımsar bu arkadaşlığı... İkisi gençti, ikisi aynı umutla, aynı amaç yolunda çırpınıyordu. Şu farkla ki, henüz çok genç olan B., Yegor Yefimov kadar acı ve yokluk çekmemişti. Hem de –şu her şeyden önemliydi ki– B. Almandı. İstediğini koparmasını bilen, amacına bütün gücünü ve alacağı sonucu önceden hesaplayarak, olanca inadıyla, belirli ölçülerle yürüyen adamdı. Oysa ki, arkadaşı artık otuzuna basmış, savaşmaktan bıkmış usanmıştı. Yedi yıl taşra tiyatrolarıyla, derebeylerinin orkestraları arasında mekik dokumak, sabrını, ilk gençliğin gücünü yıpratmıştı. Onu o zamana kadar ayakta tutan Petersburg'a kavuşmak umuduydu; kötü durumdan sayrılıp para biriktirmek çabası da hep bunun içindi. Hatta tam açık, belirli bir amaç değildi bu, daha doğrusu içinden gelen, karşı konulmaz bir iç çağrı... Ama yıllar geçtikçe bunun gücü, canlılığı zayıfladı, silikleşti. Yefimov, Petersburg'a geldiği zaman yaptığının gerekliliğine artık bilinçsiz, daha çok eski alışkanlıkla inanıyordu. Aslında, başkentte ne yapacağını pek bildiği yoktu. Ruhunda doğan, yüce sanat heyecanı değil, hırçınlık ve şahlanan sinirlerinin heyecanıydı. O anlarda eski gücünün, ateşinin sönmediğine inanarak kendini kandırmak istiyordu.

Serinkanlı, hareketlerinde ölçülü olan B., babalığımın aşırı coşkunluğunun hayranıydı; onu yarının olağanüstü bir kemancısı olarak görüyordu. Ama az zamanda gözleri açıldı, onun gerçek kişiliğini anlamakta gecikmedi. Yefimov'un taşkınlığıyla heyecanı, yitirdiği yeteneğin ardından bilinçsiz bir dövünmeden başka bir şey değildi... Belki aslında yeteneği o kadar büyük de değilmiş, kendini dev aynasında gören adamın dâhilik düşünden ve o hayallerinden doğ-

muş yalnızca...

– Arkadaşımın garip huyuna şaşırmadan olamıyordum, diyordu B. Son haddine kadar gerilmiş istekle bir iç güçsüzlüğün amansız çatışması karşısındaydım. Adamcağız, öldürdüğü yedi yılı ünlülük düşleri kurmakla geçirmiş. O arada sanata ilişkin ilkel bilgisiyle tekniğini yitirdiğinin farkında değildi. Yalnızca geleceğe ilişkin dev planlar kurmakla vakit geçiriyordu. Kendini dünyanın sayılı sanatçıları arasında, parmakla gösterilecek bir kemancı olarak görüyordu. Bundan başka bestecilik hakkında bilgisi sıfırken besteci olmayı tasarlıyordu. Ama en çok şaştığım şey, bu adamın teknikten yana bütün yoksulluğuna karşın, anlayışının gerçek derinliği idi. Kimbilir, belki artistik gücünü de bu yüzden yanlış açıdan görmüştü. Yefimov duygulu, içgüdüsü keskin bir eleştirmen olacağı yerde, kendini dâhi bir kemancı sanmıştı. Bazen çok yalın bir şekilde, bilim terimlerini kullanmadan öyle yerinde düşünceler söylediği olurdu ki! Şunu da açıklayayım: Ben, mesleğimdeki yetkinliği, kuramsal bilgiden yoksun Yefimov'un birçok yararlı öğütüne borçluyum. Bana gelince, diye devam etti B.; geleceğim hakkında kuşkum yoktu. Ben de sanatımı tutku derecesinde severdim. Ama ilk adımlarımı atarken bile değerimden fazla bir şey olmayı düşünmüyordum. Kendimi yalnızca sıradan bir müzisyen sayıyordum. Bununla birlikte, doğanın bana bağışladığını, tembel bir köle benzeri[1] harcamadım. Tam tersine, olanca gücümle çalışarak Tanrı vergisi yeteneğimi kat kat geliştirdim. Bugün bunca beğenilen tekniğimdeki pürüzsüzlükle üstünlüğü her şeyden önce devamlı, zorlu bir çalışmaya borçluyum; kendimi dev aynasında görmedim, kibirden, kendini beğenmişlikten ve bunun doğal sonucu olan tembellikten daima kaçtığım için, bugünkü başarıya ulaştım.

B. önceleri alçakgönüllü görünen arkadaşına öğütleriyle yararlı olmak istemişti ama, düşündüğü gibi olmadı. Yefimov'un kibrine dokundu bu. Araya bir soğukluk girdi. Çok geçmeden B., arkadaşında bir gevşeklik, bezginlik, bir bunaltı sezdi. Artık eskisi gibi heyecanlanmıyor, tam tersine, zaman zaman kara bir umutsuzluğa bürünüyordu. Kemanı daha seyrek eline alıyordu. Bu ruhsal düşmenin tam bir başlangıcıydı. Sonunda da bahtsız adam tam anlamıyla düştü. Derebeyinin vaktiyle verdiği öğütleri dinlemeden alabildiğine içiyordu. Sözünü ağzına tıkadığı için B. arkadaşının bu haline

1) İncil'den.

yalnızca seyirci kalmak zorundaydı. Yefimov gittikçe gemi azıya aldı, utanmayı kaldırıp, B.'nin sırtından geçinmeye başladı. Bunu, kendisi için en doğal bir hak sayıyor gibi yapıyordu. Oysa ki, B.'nin o sıralar geçimi pek parlak sayılmazdı, verdiği birkaç dersten başka, fırsat çıkınca geceleri tüccar, orta halli memur, bazı Alman ailelerine danslı toplantılarda keman çalmaya giderdi. Yefimov, arkadaşının durumunu görmezlikten geliyordu; üstelik surat asıyor, haftalarca konuşmuyordu. Hele B. bir gün son derece nazik, yumuşak bir halle, parmaklarının büsbütün durmaması için ara sıra keman çalmasının yararından söz açınca, Yefimov küplere bindi, "Bundan sonra asla kemana el sürmeyeceğim!" diye kesip attı.

Bir kere de, B.'nin keman çaldığı gece başka bir kemancıya gereksinim doğdu; Yefimov'a birlikte çalışmayı önerdi. Adam bunu bayağı bir aşağılama saydı. Sokak gıygıycısı olmadığını, onun değerini anlayacak durumda olmayan esnaf güruhu karşısında keman çalmakla B.'nin yaptığı gibi küçülmeyeceğini, soylu sanatını yere düşürmeyeceğini arkadaşının yüzüne haykırdı. Öteki, karşılık vermedi, gitti. Yefimov yalnız kalınca düşünmeye başladı: Arkadaşının bu öneriyi, sırtından geçindiği için yaptığını, onun da para kazanması gerektiğini dokundurmak istediğini kestirdi. İşten dönen B.'ye, hakkında düşündüğünü, hareketini alçakça bulduğunu, bundan sonra yanında bir an daha kalmayacağını söyledi ve gerçekten başını alıp gitti. İki gün görünmedi ama, üçüncü gün bir şey olmamış gibi çıkageldi, her şey eski haline döndü.

B.'nin arkadaşıyla ilgiyi keserek bu can sıkıcı hayata son vermesine aralarındaki eski dostluk engel oluyordu. Ama sonunda ayrıldılar. Talih B.'nin yüzüne güldü. Etkili birisinin yardımıyla verdiği konserde büyük bir başarı sağladı. Adı müzik dünyasında beğeniyle anılmaya başladı; opera tiyatrosunun orkestrasına girdi, orada da yükselmeye devam etti.

Yefimov'la gözleri yaşararak vedalaştı. Bir miktar para verdi, doğru yola dönmesi için nerdeyse yalvardı ona.

Ünlü kemancı her şeye karşın, başıboş arkadaşını andıkça duygulanmaktan alamıyordu kendini. Yefimov onun için gençliğinin en canlı anılarından biriydi. Mesleğe birlikte atılmış, bir süre omuz omuza çalışmış didinmiş, bağlanmışlar birbirlerine... Hatta Yefimov'un kaba, haşin hareketleri bile B.'yi ona daha çok bağlıyordu; acıklı halini anlıyor, içini okuyordu. Sonunun nasıl olacağını biliyordu zaten... Kucaklaşıp ağlaştılar. Yefimov, hıçkırıklar arasında,

mahvolmuş, bahtsız bir adam olduğunu daha önce de bildiği halde temelli yıkılışını ancak o anda hissettiğini açıkladı. Yüzü sapsarı oldu, bakışlarını B.'ye dikerek:

– Yeteneğim yok benim... Hiçbir şeyim yok... Diye mırıldandı.

– Yo, doğru değil bu Yegor Petroviç. Umutsuzluğa kaptırma kendini. Sanatta sabırla direnme gerek. Oysaki sen karamsarlık anlarında hep yetenek yoksunluğundan yakınıyorsun. Yanılıyorsun kardeşim; yeteneğin var, buna eminim. Sanat duyuşu ve anlayışından hissediyorum bunu. Bana anlattığın geçmişinden de belli... Şu karamsarlık, umutsuzluk bunalımların da yeni bir şey değil. Sana sanat aşkını aşılayan, kemanı öğreten o garip adam, yeteneğini anladığı zaman, nasıl sarsılmış, bocalamışsın, unuttun mu? İçindekini anlayamıyordun... Derebeyinin evinde huzursuzluk içinde bunalıyor, ne istediğini bilmiyordun. Senin için en büyük bahtsızlık, hocanın zamansız ölmesi oldu, Yegor. Seni karmakarışık isteklerinle başbaşa bırakmış, öz varlığını açıklamamıştı sana. Başka, daha geniş yoldan, başka amaçlara yürümenin gerektiğini bildiğin halde, bu yolları bulamıyordun... Sonunda çevreyi göremez oldun, her şeyden nefret ettin. Yoksulluk içinde geçen son altı yıl, belki sarstı seni ama, boş geçti sayılmaz. Kişiliğinin üzerinde çalıştın, gücünü öğrendin. Sabır ve dirençle çalışmayı göze alırsan, seni benden daha parlak bir gelecek bekliyor. Emin ol, benden kat kat güçlü bir sanatçısın; bir de Tanrı bendeki sabrın yüzde onunu verseydi sana! Ah, şu iyi yürekli derebeyinin dediği gibi: Çalışsan ve içkiden vazgeçsen ne olur Yegor! Çalışırken sanatın alfabesinden başla. Çalışmana engel olan, huzur vermeyen neymiş, düşkünlükle yoksulluk mu? Ama gerçek sanatçıyı yoğuran, ilk adımlarının ayrılmaz arkadaşları onlardır. Bugün kimse yüzüne bakmaz, sana önem vermezse hoşgör. Yeteneğinin ortaya çıkacağı, seni küçümseyenlere karşı bir cevher gibi parlayacağı gün gelsin bak nasıl her şey değişir. O zaman da çevrenin kıskançlığı, miskince kötülükleri, yoksulluktan daha acı gelecek sana! Her yetenekli insan gibi çevrenden yakınlık, ilgi bekleyeceksin. Oysaki, her türlü özveriye katlanarak elde ettiğin başarıyı hiçe sayan, küçümseyen, üstünlüklerini görmezlikten gelenlerle karşılaşacaksın. Onlar en ufak hatanı zevkle, bayram edercesine yüzüne vuracak, başarılarının sevincini zehirleyecekler... Bunlara sabırla göğüs germez de, her zamanki gibi isyan bayrağını açarsan, yandığın gündür. Gagalayacaklar seni dostum! Benim bile bu sinsi savaşım-

dan yıldığım olur. Maddi durumun düzelebilir. Yeter ki hiçbir işi küçümseme, artist ruhunu inciten şu danslı toplantılarda çalgı çalmaktan yüksünme. Amacına ulaşmak için hiçbir şeyi hor görme. Tam ulaşamazsan bile dene; belki başarırsın... Hepimizin güvenimizi bağladığımız şu *belki* hiç de azımsanmayacak bir umuttur.

Arkadaşını baştan duygulanarak dinleyen Yegor Yefimov'un yüzü ilkin heyecandan sarardı, sonra renklenmeye başladı, gözlerinde cesaret, umut parıltıları belirdi. Az sonra da soylu heyecan belirtisi söndü, yerine her zamanki kendinden emin, küstah hal geldi. B. öğüdünü bitirirken, ötekinin aklı başka yere gitmişti artık... Gene de bozmadı, arkadaşının elini candan bir sevecenlikle sıktı, teşekkür etti. Kendine özgü üstten bir tavırla, geleceği hakkında kuşkulanmamasını, hayatını düzene koymak üzere olduğunu söyledi. Söz sahibi bazı kimseler, ona konser verme olanağı sağlayacaklarmış. Bu konserden sonra da üne ve paraya kavuşacakmış...

B. devam etmeye gerek görmedi, sustu. Yefimov, arkadaşının evinden bir daha dönmemek niyetiyle çıktı. Ama ayrılışları uzun sürmedi, B.'nin verdiği parayı har vurup harman savurduktan sonra, gene yanına geldi, yardım istedi. Arkasından bir daha, bir daha... Dördüncü, beşinci, hatta onuncu kez de geldi, her seferinde aldığı parayı yedi. Sonunda B.'nin sabrı tükendi, Yefimov'un gelişlerinde çıkmamaya, evde olmadığını söyletmeye başladı. Bir süre birbirlerini görmediler.

Aradan birkaç yıl geçti. Bir gün tiyatrodaki provadan çıkan B., bir sokağın köşesinde bulunan içkili bir aşevinin kapısında kılıksız, sarhoş bir adamla burun buruna geldi. Adam onu adıyla çağırınca, B., Yegor Yefimov'u tanıdı. Fakat o derece değişmişti ki, B. ne söyleyeceğini şaşırdı. Yüzü şişmiş, sararmıştı, en kötü günlerinde bile bu kadar düşük halde görmemişti onu. Gene de içten bir yakınlıkla elini uzattı, ama ağzını açar açmaz, Yefimov koluna yapışarak onu o meyhanemsi lokantanın içine soktu. Ufak, karanlık özel bir odada, kirli bir masanın önünde karşılıklı oturdular. B. belli etmeden eski arkadaşını süzüyordu; üstü başı pek partaldı, pabuçları yırtık, kolalı gömleğinin önü şarap lekelerinden benek benek olmuştu. Kırçıllaşmış saçları hayli seyrekleşmişti.

– Ne oldun, nerelerdesin Yegor? diye başladı B.

Eski arkadaşıyla bu karşılaşmadan sarsılan Yefimov ilk anda bocalayarak konuşuyordu. Verdiği yanıt kesikti, sözleri tutuk, birbirini tutmuyordu. Hatta B., önce, Yefimov'un aklında bir bozukluk

olduğundan kuşkulandı. Sonra halindeki tuhaflık çabuk anlaşıldı. Yefimov votka içmeden konuşamıyordu, dükkân sahibi de ona ödünç vermeyi kesmişti. Bunları söylerken kızarıp bozarıyor, bir yandan da eski serbest halini takınmaya çalışıyor, abartılı hareketler yapıyordu. Terbiyesiz, yapmacık hareketleri insanı iğrendirmekle birlikte, acındırıyordu da... Yufka yürekli B., içten acımıştı ona. Vaktiyle verdiği öğütlerin boşa gittiğini görünce votka ısmarlamamakla nasıl olsa bir yarar sağlamayacağını anladı. Yefimov içer içmez değişti, canlandı, borçluluk duygusunu ifade etmek için söz bulamıyordu. Gözlerinde yaş belirdi. B.'nin ellerini öpecekti nerdeyse. Bir aralık evlendiğini haber verdi. Karısı, hayatının başbelâsı, evlenmenin yeteneğini körleten bir felaket olduğunu acı acı sızlandı. Onu hayret, şaşkınlık içinde dinleyen B.:

– Ne diye yaptın bunu öyleyse, Yegor? diye sordu.

– Oldu bir kere. Bu yüzden iki yıldır elime keman alamıyorum. Hizmetçi parçası, ne olacak... Kaba-saba bir kadın. Karşıma çıkmasaydı keşke!.. Günlerimiz kavgayla, hırlaşmayla geçiyor.

– Peki; niye evlendin öyleyse, bunu söyle?

– Aç kaldım, birader. Tanıştığımız zaman kadının bin ruble kadar parası vardı. Uzun boylu düşünecek durumda değildim, evleniverdim işte. Zaten tutkundu bana; asılıyordu... Yoksa üstüne düşer miydim ben! Evlendik; parayı tükettik tabii. Yeteneğime gelince... O da yok oldu...

Yefimov'un hayat öyküsünü anlatışında kendini haklı göstermek çabası seziliyordu.

– Bıraktım... Müziği de, her şeyi de bıraktım... Diye ekledi. Fakat bir an sonra, son zamanda kemanda gösterdiği ustalıktan söz açtı. Hatta istese B.'yi de, başka ileri gelen kemancıları da geride bırakabileceğini söyledi.

– İyi işte. Bir iş bul, çalış.

– Değmez, diye elini salladı Yefimov. Hanginiz doğru dürüst bir şey biliyorsunuz? Gerçek müzikten ne anlarsınız?.. Size göre bale, oyun havaları filan... Gerçek sanatçı kemancıları ne gördünüz, ne de dinlediniz. Oturun oturduğunuz yerde.

Yefimov bir daha elini salladı. Öyle sarhoştu ki, iskemleden yere devriliyordu az kalsın. Durup dururken B.'yi evine çağırdı. B. ertesi gün gelmeye söz verdi, adresini aldı. Yefimov'un ısrarlarına karşı yüzde yüz geleceğine söz verdi.

Karnı tok, çakırkeyif haliyle babalığım tam eski Yefimov oldu.

Arkadaşını alaylı alaylı süzüyor, iğneli iğneli konuşuyordu. Çıkarken ille B.'ye zengin kürkünü giydirmek istedi, yapmacık bir alçakgönüllülükle uşak tavrı takınarak paltosunu tuttu. Asıl salondan geçerken dükkân sahibiyle içerde bulunanlara B.'yi başkentin en büyük kemancısı olarak tanıttı. O andaki hali son derece yılışık, tiksindiriciydi.

Gene de B. ertesi gün buldu onu. Oturduğu yer büyük bir evin tavanarasında tek bir odaydı; tam bir yoksulluk içinde yaşıyordu. Ben o sıralar dört yaşındaydım. Annem, Yefimov'la evleneli iki yıl olmuştu. Bahtsız kadındı. Evlenmeden önce varlıklı bir ailenin yanında eğitmen olarak çalışıyordu. Çok iyi öğrenim görmüştü, güzel ama, yoksuldu. Ev-bark sahibi olmak için babam olan yaşlı bir memurla evlenmişti.

Evlilik hayatı ancak bir yıl sürdü. Babamın ansızın ölümünden sonra payımıza düşen pek az parayla ortada kaldık. Annem, kucağında küçük çocukla eğitmenlik edemezdi kuşkusuz. Günün birinde Yegor Yefimov'la karşılaşınca tutuldu ona. Hayalciydi, çabuk heyecanlanırdı. Yefimov'da olmayan bir deha gördü; parlak geleceği hakkında atıp tutmalarına körü körüne inanmıştı. Dâhi bir sanatçı ile el ele vererek yaşamanın, onun yöneticisi olmanın hayali hem ruhunu, hem gururunu okşuyordu. Bir çırpıda karar verip evlendi. Ama daha evlendikleri ilk aydan umduğunu bulamayınca, hayalleri kırıldı, çok acı gerçekle karşılaştı. Babalığım, B.'ye dediği gibi, belki de salt annemin bin rublesi hatırına evlenmişti onunla; para biter bitmez o da hayal kırıklığına uğramıştı... Hıncını karısından almaya başladı. Annemin yeteneğini yok ettiğini, ailesi havasız, ışıksız bir odada, yoksulluk içinde yaşarken, çalışamadığını sağa sola anlatmaya, talihsizliğinden acı acı dert yanmaya başladı. Galiba sonunda kendisi de kötü talihin kurbanı olduğuna inanmış, çalışmaması için uygun bir bahane saymıştı bunu. Sanat için zaten çoktandır öldüğüne, yeteneğini daha önce de körlettiğine bir türlü inanmak istemiyordu. Ayıkken bunlar aklına geldikçe çeşitli avuntularla oyalanıyordu. Ama, ömrü boyunca benimseyip, gerçek bildiği deha hülyasından kolay kolay vazgeçemiyordu... Son günlerinde bile kendini toparlayıp parlayacağına inanıyordu. İçini şüphe, kuşku sardıkça içer, efkârını sarhoşluğun çirkin sersemliğinde boğardı. Bir an olsa bile hayat arkadaşlığına seçtiği kadının ona ne kadar yararlı olabileceğini düşünmemişti. Tam tersine, *onu mahveden karısının ölümüyle* ancak kalkınabileceğine emindi.

Annem de bu yeni hayata attığı ilk adımdan beri karşılaştığı acılar yüzünden hırçınlaştı, sinirli, dırdırcı oldu. Onu hırpalamaktan zevk alan kocasıyla durmadan kavga ediyor, adamı çalışmaya zorluyordu. Öteki, belki de salt inat olsun diye, aldırış etmiyor, gülerek karısı ölmeden önce kemanı eline almayacağını yineliyordu. Evet, annemin yüzüne kaç kere söylemişti bunu! Yefimov'u her şeye karşın çılgın gibi seven annem, sonunda bu hayata dayanamadı, sağlığı birden bozuldu; Tanrı'nın günü hastaydı. Üstelik geçim derdi de onun üstüne yıkıldı. Dışarı yemek yapmaya başladı. Ama kocası kaş göz arasında parasını çaldığı için, annem çok kez müşterilerinin sefertaslarını boş göndermek zorundaydı. B. ile tanıştığımız zaman, çamaşır yıkar, eski elbise filan boyardı.

Evimizin yoksul hali, bize gelen B.'ye çok dokundu. Babalığıma çattı:

– Seninki düpedüz saçmalık, azizim. Karın yeteneğini körletiyormuş... Bunu söylemeye nasıl dilin varıyor. Kadın besliyor seni, daha ne istersin! Sen ne yapıyorsun bakalım?

– Hiçbir şey.

B., zavallı annemin çektiğinin yalnızca bu kadarını biliyordu. Oysaki, babalığım her şeyden başka, arada bir, bir sürü sarhoş güruhu evimize getirirdi. O zaman evimizin halini anlatmaya dilim varmıyor...

B. eski arkadaşını karşısına aldı, uzun uzun öğüt verdi. Doğru yola gelmek için bir çaba göstermezse, hiç yardım etmeyeceğini, meyhanede yiyeceği için para vermeyeceğini de kesin söyledi. Bir aralık kemanla bir şey çalmasını rica etti; durumuna göre, ona iş sağlamaya çalışacaktı. Babalığım, kemanını almak için sofaya çıkınca B., anneme para vermeye davrandı. Annem almadı, ilk sadakaydı bu, pek ağrına gitmişti. B. parayı usulca bana verdi. Farkına varan annem ağlamaya başladı. Babalığım kemanını getirdi ama, içkisiz çalamıyordu, bir şişe votka istedi. İçtikten sonra açıldı, coştu.

– Sana, arkadaşım olduğun için, kendi yapıtlarımdan bir şey çalayım; dedi, komidinin altından kalın, tozlu bir nota defteri çıkardı.

– İçindekilerin hepsi benimdir. Bak göreceksin; sizin entipüften balelerinize benziyor mu!

B. birkaç sayfa çevirip baktı, ses çıkarmadı. Sonra yanında getirdiği notalardan birini açıp bundan çalmasını söyledi.

Babalığım biraz kırıldı ama, bulduğu koruyucuyu kaybetmek

korkusuyla B.'nin isteğini yerine getirdi. Evlendiğinden beri eline keman almadığını söylemesi, yalandan başka bir şey değildi. Çalma şekli tam tersine, eskisinden çok daha güçlü, daha emindi. B. buna içten sevinerek övdü onu. Annemin o andaki sevinci görülecek şeydi! Kocasıyla gene övünüyor, bir zamandan beri sönmüş umutları gene yavaş yavaş canlanmaya başlıyordu.

İyiliksever B., hemen arkadaşına iyi bir iş bulmaya söz verdi. Artık epey etkili dostları vardı, sözü geçiyordu. Babalığım serseriliğini bırakıp durumunu düzeltmeye söz verince, hemen işe girişti. Her şeyden önce, Yefimov'u ele-güne çıkaracak bir hale soktu, kılığıyla meşgul oldu. Sonra gereken kimselerle tanıştırdı.

Babalığım yüksekten atıp tutmalarına karşın, ünlü arkadaşının önerisine ve yardımına dört elle sarıldı. Yüzüne nasıl gülüp yaltaklandığını anımsadıkça B., onun hesabına utanç duyuyordu. Yefimov, kalkınmaya karar verdikten sonra içkiyi bile bıraktı. Sonunda iyi koşullarla bir tiyatro orkestrasına yerleştirdiler onu. Doğrusu bu kez yüzü kara çıkmadı, haylazca geçirdiği bir buçuk yılda yitirdiğini bir ay sıkı bir çalışmayla giderdi. B.'ye de yeni görevinde canla başla çalışacağına söz verdi.

Babalığımın işe girmesi evimizin durumunu değiştirmedi. Aldığı paradan anneme bir kopek bile verdiği yoktu. Hepsini kendine, edindiği yeni arkadaşlarla eğlenti ve içki âlemlerine harcıyordu. Çevresi pek seçkin değildi. Tiyatronun hizmetlileriyle, figüranlar, korocular, kısacası kendisinden küçük mevkide bulunan kişiler; değerli, gerçek sanatçılardan uzak dururdu.

Çevresinde kendini saydırırdı. Değeri bilinemeyen, cahil karısının kurbanı olan büyük bir artist pozu takınırdı. Çalıştığı orkestranın şefinin müzikten bir şey anlamadığını söylemekten çekinmezdi. Zaten birlikte çalıştığı meslektaşları, hatta ünlü bestecileri alaya almak huyuydu. Sonunda yeni bir müzik kuramı ortaya attı. Tavırlarıyla herkesi bıktırmaktan, arkadaşlarıyla, şefleriyle kavga etmekten başka, tiyatronun büyüklerine de başkaldırmaya başlamış, boş, geveze bir adam olarak tanınmıştı. Bu haliyle –üstelik tembelliği de eklenirse– kendini dev aynasında görüp yüksekten atıp tutması gerçekten gülünçtü. Sonunda B. ile de bozuştu. Hakkında son derece çirkin bir dedikodu, en bayağısından bir iftira uydurarak sağa sola yaydı. Düzensiz, süreksiz çoğu içkili olarak geçirdiği altı aylık bir çalışmadan sonra görevinden alındı. Ama kovulduğu halde tiyatrodan ayağını kesemiyordu bir türlü. Üstü başı eski günlerdeki gibi

partallaştı, iyi temiz giyim eşyasının kimini rehine vermişti. Eski meslektaşlarının yakasını bırakmıyordu. Dedikodu taşıyor, gevezelik edip halinden sızlanıyordu. Bir de "hain karısını" görmeye heveslileri evine çağırmayı huy edinmişti. Yefimov'u içirip sarhoş ettikten sonra, zırvalarını dinlemekten hoşlananlar yok değildi. Doğrusu, konuşması dinlenirdi; nükteli, iğneli sözleri dinleyici bulurdu. Hele söz arasına sokuşturduğu bazen acı, bazen küstahça, bazen de çiğ şakaları konuşmasına gerçekten bambaşka bir çeşni verirdi. Böylece Yefimov kovulduktan sonra eski meslektaşlar çevresinde bir çeşit soytarı olmuştu. Ona takılmaktan da zevk alanlar vardı. Şehre yeni ünlü bir kemancının gelişini, yayının ustalığını ballandıra ballandıra haber verirlerdi. Adamcağız kıskançlıktan renkten renge giriyor, kim olduğunu, nereden geldiğini telaşla öğrenmeye çalışıyordu. Aklındaki gerçek bozukluk galiba bununla başlamıştı zaten. Kendini evrensel değilse bile, en aşağı Petersburg'un birinci kemancısı olarak görüyor, salt talihsizliği ve birtakım entrikalar yüzünden değeri bilinmeden geride kaldığına inanıyordu. Ama bu haliyle sanki övünüyordu. Öyle tipler vardır ki, kendilerini haksızlığa uğramış, ezilmiş hissetmeye, bundan herkese dert yanmaya, değeri bilinmeyen yeteneklerine gizliden gizliye hayranlık duyarak avuntu aramaya bayılırlar. Yefimov ezber bildiği Petersburg'un sayılı keman artistlerinin hiçbirini kendi ayarında görmez, rakip saymazdı. Bazen sanattan anlayanlar ya da heveslilerden biri, onu konuşturmak için özellikle tanınmış kemancılardan söz açardı. Babalığım rakiplerini sanki içten bir ilgiyle eleştirirken, aslında didik didik ederdi. Dinleyenler de gerçekten keskin görüşleriyle zekice düşüncelerinden yararlanırlardı. Belki sözlerini her zaman anlayamazlardı ama, diline doladığı ünlüleri ondan daha iyi çekiştiren yoktu! Alay konusu olan artistler bile sert, ama yerli yerinde eleştirilerden çekinirlerdi.

İki üç yıl geçince, Yefimov'un tiyatro çevresinde eski saygınlığı kalmadı, hepsi yavaş yavaş ondan bıkmaya, yüz vermemeye başlamışlardı. O da sindi, ortalıkta görünmez oldu. Sokakta bir iki kere karşılaştıkları zaman B., acınacak derecede düşük halini görünce, dayanamadı, acıdı ona ve:

– Yefimov! diye seslendi.

Ama babalığım küskün bir tavırla duymazlıktan geldi. Başındaki şapkalığını kaybetmiş nesneyi burnuna indirip hışımla önünden geçti.

Büyük bayramlardan birinin birinci günüydü. Uşağı B.'ye, Ye-

gor Yefimov adında eski bir arkadaşının ziyaretine geldiğini haber verdi; içeri girmiyor, girişte bekliyordu. Dışarı çıkan B.'nin karşısında zil zurna sarhoş Yefimov vardı. Yerlere kadar eğilerek bir şeyler geveliyor, arkadaşının bütün diretmelerine karşın içeri girmek istemiyordu. Hali tavrıyla "Bizim gibi değersiz insancıklar böyle yüksek kişilerle ancak uşaklara yakışır yerlerde görüşebilirler..." diye belirtmek istiyordu. Kısacası, son derece yakışıksız, bayağı bir sahne yarattı. B. o günden sonra Yefimov'la uzun zaman; hastalıklı, içki sersemliği içinde geçen hayatına son veren felakete kadar karşılaşmamıştı.

Bu felaket, yalnızca çocukluğumun ilk anılarına değil, bütün ömrüme derin bir etki bırakmıştı. Ama bunu anlatmadan önce çocukluğumu, ilk izlenimlerime yerleşen, zavallı annemi ölüme kadar götüren adamın hayatımdaki önemi ile değerini anlatmam gerekir.

II

Kendimi çok geç, sekiz yaşımı bitirdikten sonra anımsamaya başladım. O zamana kadar neden bir tek seçik anının içimde iz bırakmadığını bilemiyorum.

Ama dokuzuncu yaşımın ikinci yarısından başlayarak artık her şeyi açık, günü gününe, bir gün önce olmuş gibi anımsıyordum. Gerçi, daha önceki zamana ilişkin kimi anılarım da canlanıyordu içimde ama, bunlar düşteymiş gibi, belli belirsiz şeylerdi... Karanlık bir köşede, eski, kararmış ikona'nın[1] önünde yanan bir kandil anımsıyorum. Bir gün sokakta bir atın beni yere düşürdüğünü hiç unutamıyorum. Anlattıklarına göre, üç ay hasta yattım o zaman. Hastalığımda bir gece, birlikte yattığım annemin yanında uyanışımı anımsıyorum. Besbelli korkulu bir düş, ya da gecenin sessizliğinde tahta kemiren farelerin hışırtılı sesleri son derece korkutmuştu beni. Annemi uyandırmaya cesaret edemediğim için, yorganımın altına girip tirtir titredim. Korkularımın en büyüğünün annem olduğu bundan da belli işte...

Bilinçli olarak kendimi anımsamaya başlarken bir yandan da büyük bir hızla gelişiyordum. Çevremde her gördüğüm şeyi yaşımın küçüklüğüne karşın yadırgamadan çabucak kavrıyordum. Bu

1) İsa, Meryem Ana'ya ve azizlere ait resimler.

manevi uyanma dönemi hüzünlü bir etki bırakmıştı bana. İçimi günden güne saran bu duygu, aile hayatımızı, hatta bütün çocukluğumu karanlığa boğmuştu.

Şu anda sanki derin bir uykudan uyanmış gibiyim. Oysaki, o sıralar halimizde hiçbir olağanüstülük görmüyordum. Büyük, tavanı basık, havasız, temizlik yüzü görmeyen bir odada kendimi anımsamaya başladım. Duvarları kirli-boz renge boyanmıştı. Köşelerin birinde kocaman Rus ocağı[1] vardı. Sokağa, daha doğrusu, karşıki evin çatısına bakan pencerelerimiz bir yarık kadar dar ve ufaktı; hem de yerden çok yüksekti. Evde yalnız kaldığım zaman, kenarına ilişerek dışarı bakmayı pek severdim. Bunu yapmak için sandalyenin üstüne bir tabure koyar, böylece yukarı tırmanırdım. Kocaman altı katlı apartmanın tavanarasında bulunan odamızın penceresinden tabak gibi görünen şehrin yarısını saatlerce seyrederdim.

Odamızda eşya olarak, yalnızca yer yer kıtığı fırlamış muşamba kaplı bir kanepe, düz beyaz bir tahta masayla iki iskemle, annemin karyolası, köşede duran ufak bir dolapla bir ayağı çarpık komodin ve üstü lime lime olmuş kâğıttan bir paravan vardı.

Alaca karanlık bir akşamı anımsıyorum. Odamız karmakarışık, içinde ne varsa yerde: fırçalar, kırık bir şişe filân... Annem heyecan içinde, ağlıyordu galiba. Babalığını sırtında her zamanki partal redingotuyla köşeye sinmişti. Kocasının gülümseyerek konuşmasına büsbütün kızan annem, eline geçirdiği her şeyi yere fırlatıp öfkesini öyle almaya çalışıyordu. Bu haline dayanamadım, ben de çığlık atarak aralarına atıldım. Deliye dönmüştüm korkudan; ağlaya ağlaya babalığımın önünde durdum, aklımca onu annemin saldırmalarından koruyacaktım... Annemi nedense haksız görüyordum. Babamı suçsuz bulduğum için acıyor, annemden onun adına af diliyor, yerine ceza görmek istediğimi haykırıyordum. Annem bir an şaşkınlıkla beni süzdü, ses çıkarmadı. Sonra, birden elimden yakalayıp paravanın arkasına sürükledi. Kolumu karyolanın demirine çarptım, canım acıdı ama, korku acıdan da büyüktü, gık demedim. Annem beni babama göstererek, hep o heyecanlı haliyle acı acı söylenmeye devam etti. (Yefimov'un öz babam olmadığını çok sonradan öğrendiğim için öykümde ona "babam" demeyi daha uygun buldum.)

---

1) Rus ocağı: Ekmek fırınını andıran, üstünde yatmak için bir peyke bulunan ocaktır.

Aralarındaki kavga iki saat kadar sürdü. Yattığım yerde tirtir titriyor, sonunun ne olacağını bekliyordum. Sonunda sustular. Annem sokağa çıktı; o gidince babam beni yanına çağırdı, dizine oturttu. Saçlarımı okşadı, öptü. İçim sevgiyle doldu; sarıldım, göğsüne yaslandım. Besbelli şimdiye kadar ilk gördüğüm aile sevecenliğinin etkisiydi bu: böylece içimde bir canlanma, dış hayata karşı bir uyanma oldu. O andan başlayarak herşeyi tam bir açıklıkla anımsıyordum. Babamın bana gösterdiği yakınlık ondan yana çıktığımdan olmuştu; bunu o anda anladım. Galiba onun annemden neler çektiği ilk o zaman aklıma geldi. Bu düşünce içime saplandı ve günden güne daha çok dokunmaya başladı.

Babama olan sınırsız sevgim bambaşka bir sevgiydi; bir çocuk için gülünç sayılmasa bir acıma, bir anne sevecenliği derdim buna... Babamı daima zavallı, ezilmiş, haksızlığa uğramış bir yaratık olarak gördüm. Onu bütün varlığımla sevmemek, avutmaya çalışmamak, ilgi ve sevgi göstermemek benim için haksızlığın büyüğü idi. Çileli, dünyanın en bahtsız adamı olduğunu nerden, nasıl çıkardığımı şu âna kadar bile anlamadım. O yaştaki çocukça anlayışımla, bu adamın hayatındaki kederiyle birtakım başarısızlıklarını nasıl sezebilirdim? Evet, anlıyordum bunları, ama hayalimde hepsine kendime göre bir renk ve anlam vererek anlıyordum. Gene de bu duygunun nerden doğduğunu hâlâ açıklayacak durumda değilim. Bence, en yakın bir olasılık, annemin hırçınlığından ikimizin de çok çekmiş olmamızdı. Babamı bu yüzden bahtsız sayıyor, kendime daha çok yakın görüyordum.

Çocukluktan sıyrılıp gerçek hayata ilk bilinçli bakışımın ne koşullar altında olduğunu anlatmıştım. Ama daha ilk adımda kalbim yaralandı. İşte o an akla sığmaz, hırpalayıcı bir hızla ilerleyen olgunluğumun başlangıcı oldu. Artık çevremdeki hayata yalnız ilgisizce seyirci kalmak bana yetmiyordu. Düşünmeye, gördüklerim üzerinde kendime göre sonuçlar çıkarmaya başladım. Bunda zamansız gelişmenin bir özelliği vardı tabii: çevremdeki hayatla ilgileniyordum ve gördüğüm, duyduğum her şeyi yaşıma uygun bir açıdan açımlıyordum. Böylece kendime göre uydurduğum bambaşka bir âlemde yaşıyordum. Hayalimde yarattığım hayat, babamın sık sık yinelediği, benim de bunu yüzde yüz bir gerçek sandığım masala benziyordu. Garip birtakım düşünceler aklıma gelmeye başladı. Bunlardan biri; ailemi tuhaf, başka ailelere benzemeyen insanlar olarak görmemdi. Ama neden böyle düşünüyordum, bu sonuca nasıl varmış-

tım bilmiyorum, ancak bu konuda kanım kesindi. Annemle babamın dış görünüşü de başka annelerin ve babalarınkine benzemiyordu. Çevremizdeki insanların neşeyle güldüklerini, şakalaştıklarını görünce, bizde böyle şey neden olmuyor diye kaç kere kendime sorduğum oldu. Akşamüstü, sırtımdan dökülen entarinin üstüne annemin eski solmuş hırkasını alıp birkaç kopeklik çayla şeker, ya da ekmek almaya giderdim. Merdivende karşılaştığım insanları dikkatle süzer, konuştuklarına kulak kabartırdım. Ne amaçla yapıyordum bunu acaba?.. İşte bütün bu izlemeler, kıyaslamalar bana, evimize başı-sonu olmayan kederin sindiğini öğretti. Nedenini bulmaya çalışırken buna da kafama göre bir açıklama buldum, her şeyde annemi suçlandırdım, onu babamın düşmanı olarak gördüm. Ama yine söylüyorum, bu korkunç buluş nerden aklıma geldi, açıklayamayacağım... Bu yüzden bütün sevgimi babama bağlarken, annemden o derecede nefret etmeye başladım. Şimdi bunu düşündükçe içim derin bir acıyla doluyor.

Babamı bana, anlattığım ilk olaydan daha çok, başka bir olay yaklaştırmıştı.

Akşamdı, saat dokuzu geçmişti. Maya almak için fırına gittim. Babam evde yoktu. Dönüşte ayağım sürçtü, düştüm... elimdeki kâse kırıldı. İlk aklıma gelen şey, annemden işiteceğim azardı. Sol kolum incinmişti, ağrıyordu; ayağa kalkamıyordum. Yoldan geçenler, çevremi sardılar, yaşlı bir kadın doğrulmama yardım etti; sokak yumurcaklarından biri, elindeki koca anahtarla kafama vurdu. Ayağa kalktım, kâsenin kırıklarını topladım, ayaklarımı güçlükle sürüyerek yalpalaya yalpalaya yürüdüm. Birdenbire, evimizin karşı yanında, zengin bir konağın önünde toplanmış kalabalığın içinde babamı gördüm. Yüksek ailelerden birinin yaşadığı bu konağın bütün pencereleri ışıl ışıldı, içerden müzik sesi geliyordu. Kapının önünde arabalar sıralanmıştı. Babamı ceketinin ucundan çektim, kırık kâseyi gösterip eve gitmekten korktuğumu söyledim. Ağlıyordum; ama nedense beni koruyacağından emindim. Bu duygu nasıl doğmuştu içimde? Annemden çok, beni onun sevdiğini nerden çıkardım? Geçirdiğim kazayı ona anlatmaktan niçin korkmamıştım?..

Babam beni elimden tuttu, avutucu bir şeyler söyledi. Sonra:

– Dur, sana bir şey göstereceğim; dedi, kucağına aldı. O sırada ağrıyan koluma dokunduğu için bir şey görecek durumda değildim ama, üzülmesin diye acıdığını belli etmedim. Babam beni daha yükseğe kaldırıp neler gördüğümü sordu. Onu memnun etmek için,

konağın pencerelerindeki kırmızı perdeleri gördüğümü söyledim. Daha iyi görmem için evin yanına gidecekti ama, ben gene ağlamaya başladım, boynuna sarılarak:

– Eve gidelim babacığım, eve gidelim!.. diye sızlandım.

O anda babamın bana gösterdiği sevecenlik ve yakınlık nedense içime bir acılık verdi. İkisini sevmek için çırpınırken, duygum tek yanlı kalmaya hükümlüydü: korkudan annemin yanına varamıyordum. Ama o gün nasılsa pek kızmadı bana, hemen yatmaya yolladı. Zaten kolumdaki ağrı gittikçe arttı, ateş geldi. Ama ben buna aldırmıyor, evdeki patırdıyı bu kadar kolay savuşturduğuma seviniyordum. Bütün gece düşümde kırmızı perdeli komşu konağı gördüm.

Ertesi sabah uyandığımda ilk aklıma gelen şey, kırmızı perdeli konaktı. Annemin sokağa çıkmasını bekledim,sonra pencereye tırmandım, konağın seyrine daldım. Aslında, bu evi daha önce de merak ediyordum. Hele gece, ışıklar yandıktan sonra, büyük, tekparça camların arkasından erguvana çalar kıpkırmızı perdelerin parıldayışını seyretmeye doyamazdım. Çoğu geceler cins atlar koşulu arabalar konağın kapısında sıralanırdı. Taş merdivenden yüksek sesle konuşmalar, gülüşmeler duyulurdu. Renkli fenerlerle süslü arabalardan çıkan güzel, pırıl pırıl kadınlara baktıkça soluğum kesilirdi. Çocuk hayalimde bunları saraya gelen periler gibi görüyordum. Babamla zengin konağın yanında karşılaştığımız günden sonra orası benim için kat kat ilgi çekici oldu. Hayal kurmak için zengin bir konuydu bu. Babamla annem gibi garip insanlar arasında büyüyen ben de başkalarına benzemeyen bir çocuktum.

Ailemizde en çok annemle babamın tabiatlarındaki karşıtlık tuhafıma gidiyordu. Annem iki ucu bir araya getirmek için durmadan çalışıp didiniyor, ama bir yandan da yaptığını babamın başına kakıyordu. Babamın evde yabancı gibi duruşu, anneme, hiç değilse sokak işlerini üzerine alarak yardım etmeyişi doğrusu tuhaftı. Annemin birkaç sözü bu yönden beni biraz aydınlattı: babam artistmiş... büyük bir yeteneği varmış... Bunun üzerine ben de hemen hayalimde başka insanlara benzemeyen bir artist yarattım. Her halde babamın bazı hallerinden esinlenmiştim. Belki de zamanla hatırımdan çıkmış olan onun anlattıklarının etkisiydi bu, kimbilir... Yalnız bir gün iyice anımsıyorum, çok duygulandığı bir anda, bana dedi ki, "Göreceksin, bir zaman gelecek, bu yoksulluktan kurtulacağız! Zengin olacağım, bey olacağım ben Netoçka! Yeniden dirileceğim, gö-

receksin!" Yalnız bütün bunlar, annemin ölmesine bağlıydı...

Sözlerinin beni ne kadar korkuttuğu hâlâ hatırımdadır. Yanında kalamadım, odadan soğuk, karanlık sofaya kaçtım. Yüzümü ellerimle kapayarak hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım. Ama zamanla babamın insafsızca dileğine alıştım. Hayalim bunda da yardıma yetişti. Yarın ne olacağını bilmemek en büyük korkumdu; şu ya da bu olasılığa saplanmak zorunluydu benim için. Böylece, farkına varmadan, babamın kurduğu hayali ben de benimsedim. Evet, annem ölecekti; babamla biz bu çirkin, yoksul tavan arasından kurtulup başka yere gidecektik... Gideceğimiz yerin neresi ve nasıl bir yer olduğunu bilmiyordum. Yüzde yüz emin olduğum şey, oraya babamla birlikte gitmemizdi. Yeni evimizi güzel, pahalı eşya ile süsleyecektik. Zengin olacağımız için ben yarım ayakkabıyla bakkala çakkala gitmeyecektim artık. (En sevmediğim iş buydu, çünkü sokağa her çıkışımda bitişik evin çocukları sataşırlardı bana. Süt ya da ay çiçeği yağı getirirken her seferinde ecel teri dökerdim: çünkü, dökülen, kırılan şeylerin evde hesabını vermek pek acıydı...) Sonunda, gelecekteki evimizin şu kırmızı perdeli ev olacağına karar verdim. Bundan doğal bir şey olamazdı: babam o gün evi göstermekle hayalime bir tohum atmıştı. O ev bizim olacak, orada sonu gelmeyen bir bayram ve mutluluk içinde yaşayacaktık... Bu karara vardıktan sonra her akşam heyecan ve merakla penceremden büyülü evi izler, düşte bile görmediğim kamaştırıcı bir görkemle giyinmiş konukları uzaktan seçmeye çalışırdım. Perdelerin öte yanında kımıldanan gölgelerden gözlerimi ayıramıyordum; oradaki hayat nasıl şeydi acaba?.. O anlarda yoksul odamızdan, sırtımdaki solmuş, yamalı entarimden kat kat nefret ediyordum. Bir gün annem bağırarak beni pencereden indirdi. "Mutluluğumuzu çekemiyor... O eve bakmam bile batıyor ona..." diye annemin yasağını böylece açıkladım kendime. Bütün akşam onu kuşkuyla izledim.

Maddi ve manevi acılar içinde bocalayan anneme karşı nasıl bu derece haşin ve duygusuz olabilmiştim? Ancak şimdi, acılar dolu hayat öyküsünü öğrendikten sonra o zamanki halimi pişmanlık ve utançla anımsıyorum. Gerçi, anılarımı daha dikkatlice yoklarken o sıralarda artık kalbimde ona karşı merhamet kıvılcımlarının kımıldadığını, ruhumda kuşku ve utangaçlık gibi birtakım kararsızlık bocalamalarının başladığını söyleyebilirim. Anneme karşı elimde olmayan haksızlığımı içten üzülerek hissediyordum. Ama nedense ona yakınlık göstermek de elimde değildi. Bir kere olsun, "Anneci-

ğim" deyip sokulduğumu anımsamıyorum. Şimdi ona ilişkin en ufak, en önemsiz anılar bile içimi sızlatıyor. Bunlardan birini aklıma gelmişken anlatayım. Belki önemli bir şey değildi ama, nedense bu gibi sıradan şeyler daha çok dokunur bana.

Babamın evde olmadığı bir akşam annem beni çayla şeker almak için bakkala gönderecekti. Elindeki gülünç derecede az parayı -hepsi bakır metelikti- yüksek sesle sayıp duruyor, bir türlü vermeye kıyamıyordu. Belki yarım saat kararsızlık içinde bocaladı. Zaten kimi zaman, hastalığından mı, üzüntülerinden mi ne, büsbütün düşünemez olurdu. O günkü hali gözümün önünden gitmiyor, parayı usul usul sayarken dalgın dalgın bir şeyler mırıldanıyordu. Yüzü solgundu, elleri titriyordu. Kendi kendine konuşurken daima yaptığı gibi, başını hafifçe sallıyordu. Yüzüme baktı,

- Kalsın bari, dedi. Yatsak daha iyi; senin de uykun geldi, değil mi Netoçka?

Yanıt vermedim. Annem çenemden tutarak başımı hafifçe kaldırdı, tatlı, sakin bir halle bana baktı. Yüzünde anne sevecenliğiyle dolu bir gülümseme belirdi. Kalbim burkuldu, sonra hızla çarpmaya başladı. "Netoçka" demişti bana... Demek o anda gerçekten seviyordu beni! Aslında Anna olan adıma, beni severken Netoçka diye bir küçültme eki bulmuştu; içinden geldiği zaman söylerdi bunu. Duygulanmıştım; boynuna sarılmak, sokulup onunla birlikte ağlamak istiyordu canım... Annem başımı okşamaya devam ediyordu; belki farkına varmadan yapıyordu bunu. Bir yandan da yavaşça,

- Yavrum benim, Anetta, Netoçka'm... diye mırıldanıyordu.

Gözlerimden fışkıracak yaşları olanca gücümle tuttum. O anda içimden taşan sevgiyi şeytanca bir inatla geri teptim. Bu hal ne yüreğimin doğal katılığından ne de annemin bana olan sertliği yüzündendi. Hayır! İçimi zehirleyen, babama olan bambaşka, hastalıklı denebilecek sevgimdi.

Kimi geceler, boyuma göre küçük döşeğimde, incecik yorganın altında üşüyerek uyandığım zaman küçüklük halimi anımsardım. Annemin koynunda yatardım çok küçükken; o zaman ne üşür ne de bir şeyden korkardım... Evet, her şeye karşın annemi temelli kalbimden atamıyordum. Yalnız sonraları, hayatta, benim gibi anormal derecede içine kapanık başka çocuklara rastladığımda gördüm ki, onlar da bir kere bağlandıklarından başkasına kalplerinde yer vermiyorlardı.

Ara sıra evimiz haftalarca ölü bir sessizliğe gömülürdü. Ba-

bamla annem kavga etmekten bıkarlardı. Ben de yanlarında onların hayatına yabancı olarak, yarattığım hayal âleminin özlemi içinde sessizce yaşardım. Bazen ikisini izlerken karşılıklı duygularını anlamaya çalışırdım. Birbirlerine karşı besledikleri sessiz, sinsi düşmanlıkla kök salmış keder düzensiz hayatımızı nerdeyse gözle görülür acı bir duman gibi sarmıştı. Tabii bunların gerçek nedenleriyle çıkacak sonuçlarını henüz anlayacak çağda değildim; ancak kendime göre, aklım yettiği kadar çözümlerini bulurdum... Bazen uzun kış gecelerinde odanın bir köşesinden ikisini merakla izlerdim. Babamın yüzünü incelerken neler düşündüğünü, kafasının neyle dolu olduğunu anlamaya çalışırdım. Annemin hali onunkinden de tuhaftı: gece bile saatlerce durmadan odada dolaşırdı. Kollarını kâh geniş geniş açar, kâh göğsünde çaprazlayarak, odada tek başınaymış gibi kendi kendine konuşur, dolaşırdı. Gözleri dolardı bazen... Dalarken yaşların yanaklarından indiğinin farkına varmıyordu. Ağır bir hastalığı vardı ama, bakmıyordu kendine.

"Babam", "Annem" dediğim iki insan arasında apayrı bir iç âlemde yaşarken, sanki bir ormanda yaşıyormuşum gibi, gitgide yabanileşiyordum. Bu halim ilk önce babamın dikkatini çekti. Bir gün beni yanına çağırıp niye ona öyle dik dik baktığımı sordu. Ne yanıt verdiğimi anımsamıyorum. Ama o da düşünceli bir halle beni süzdü, yarın bir alfabe getirip bana okuma öğretmeye başlayacağını söyledi. Alfabenin ne olduğunu henüz bilmiyordum. Bütün gece bunu düşünürken yarını iple çektim.

Gerçekten babam ertesi günden sonra bana okuma dersi vermeye başladı. Gösterdiği şeyleri bir defada kaparcasına anlıyor, kolayca öğreniyordum. Çabalarım salt babamı memnun etmek içindi. Çocukluğumun en mutlu günleriydi o günler! Zekâm, anlayışım için beni överdi, ben de sevincimden ağlardım. Benimle uğraşa uğraşa babam da bana ısındı. Artık onunla konuşmaktan, soru sormaktan eskisi gibi çekinmiyordum. Saatlerce karşılıklı oturup gevezelik ederdik. Çoğunda söylediklerinin tek sözcüğünü anlamıyordum. Anlamadığımın, dinlemekten bıktığımın farkına varmasını da istemezdim, elimden geldiği kadar anlamış görünmeye çalışırdım. Sonunda babam akşam söyleşilerimize o kadar alışmıştı ki, ortalık kararmaya başlar başlamaz eve dönmeyi alışkanlık edindi. Ben de alfabemi alır, karşısında küçük tabureye otururdum. Dersimiz bittikten sonra babam bir kitap okurdu bana. Yaşıma göre olmayan bir kitaptı ama anlamadığım halde onu memnun etmek için durma-

dan gülerdim. O da benimle oyalanıyor, hele gülmem pek hoşuna gidiyordu. Bir gün dersten sonra bana bir masal anlattı. Duyduğum ilk masaldı bu. Heyecan ve sabırsızlık içinde dinlerken kendimi büyülü bir hayal ülkesinde sanmıştım. Ama beni bu derece etkileyen masalın kendisi değildi, hayır! Masalı bir gerçek kabul etmiş ve içine hayalimde ne varsa her şeyi katarak yepyeni, kendi iç âlemime uygun bir öykü uydurmuştum. Bu öyküde karşımızdaki kırmızı perdeli ev, masal anlatan babam, mutluluk ülkemize gitmeye engel olan annem ve ben vardık. Daha doğrusu en başta çılgınca hayallerle, olmayacak tasarı ve isteklerle şişmiş kafamla ben... Bütün bunlar yeniden aklımı allak bullak etti, beni uyumsuz bir karışıklığa sürükledi. Bir süre nerdeyse gerçek hayat dışı yaşadım. Öte yandan babama, geleceğimizden söz açmaya sabırsızlanıyordum. Öyle ya daha ne kadar bekleyecek, şu kokmuş tavan arasından ne zaman kurtulup esenliğe çıkacaktık?.. Bunun pek yakında olacağına emindim; yalnız, ne şekilde çözümleneceğini kestiremiyordum. Kimi akşamlar, babamın göz kırparak beni dışarı çıkaracağını bekliyordum. O zaman ben de anneme sezdirmeden alfabemi ve duvara asılı çirkin, çerçevesiz ama nedense pek sevdiğim taş basması tabloyu koltuğuma sıkıştırıp usulca dışarı süzülecektim. Ondan sonra ikimiz, bir daha annemin yanına dönmemek üzere kaçacaktık...

Bir gün annem evde yokken babamın neşeli anını kolladım; bu hal çoğu zaman ona çakırkeyifken gelirdi. Yanına sokuldum, şundan bundan konuşmaya başladım ama asıl amacım o konuyu açmaktı. İlkin bir şeyle güldürdüm onu, sonra boynuna sarıldım, kalbim heyecanla çarpıyordu. Gizemli, korkunç bir şeyler anlatacakmışım gibi fısıl fısıl konuşuyordum. Ama telaşla heyecanım doğru düzgün söz söylememe engel oluyordu. Ağzımdakini geveleyerek, konudan konuya atlayarak konuşuyordum:

– Bu evden ne zaman, nereye gideceğiz babacığım?.. Yanımıza neler alacağız?.. Kırmızı perdeli eve mi gideceğiz?.. diye sıralayıp duruyordum.

– Ne evi?.. Kırmızı perdeler de nerden çıktı?.. Nedir bu saçmalıkların, küçük budala!

Dilim büsbütün dolaştı. Annem öldükten sonra tavan arasında oturmayacağımızı, beni başka, güzel bir eve götüreceğini, zengin olacağımızı, bunu bana sözverdiğini birden, içimi boşaltırcasına söyleyiverdim. Gerçekten, bana aynen böyle söylediğine emindim, hiç değilse o anda öyle gelmişti bana...

– Kim ölecekmiş, annen mi? Ne zaman ölecekmiş?..

Babam bunları şaşkınlıkla sorarken yüzü birden bir tuhaf oldu; gür, kırçıl kaşları çatıldı.

– Nereden çıkardın bunları sen, bücür?

Azarladı beni. Akılsız bir çocuk olduğumu; daha, hatırımda kalmayan başka şeyler de söyledi. Çoğunu anlamamıştım, yalnız çok üzüldüğünü, sözlerimin ona dokunduğunu fark ettim. Anneme kızdığı zaman söylediklerinin kulağımda kaldığını, içime yer ettiğini anlamıştı. Bu, o zamanki haline, vurdum duymazlığına karşın dokunmuştu ona... Babamı neyle gücendirdiğimi anlayamadığım için şaşırdım, üzüldüm, ağlamaya başladım. İlk aklıma gelen şey; babamın beni gelecekte bekleyen büyük ve önemli şeylerden söz açmayacak kadar budala saymasıdır. Demek ki bunları benimle konuşmayı çok görüyordu. Başka bir şey daha vardı: babamın söylediğinin çoğunu anlamamakla birlikte sözlerimin annem için acı, ağır bir anlam taşıdığını sezdim. İçim burkuldu, kalbime garip bir kuşku girdi, ağlamaya başladım. Babam beni elinden geldiği kadar avuttu, gözlerimi sildi, tatlılıkla susturdu. Bir süre sessizce oturduk. Babamda düşünceli bir hal vardı. Sonra yeniden konuşmaya başladı. O gün bir anlam çıkaramadığım bu konuşmadan hatırımda kalan tek tük sözcüklerden şimdi, onun acı kaderinden yakındığını anlıyorum. Baş derdi, ondaki büyük yetenekle bir köşede pinekleyip hakkı olan beğeniye kavuşamamaktı... Sözünü bitirdikten sonra anlayıp anlamadığımı sordu. Olumlu yanıtımı alınca,

– Demek yetenekliyim, öyle mi? diye yineledi.

– Elbette; dedim.

Babam hafifçe gülümsedi. Belki bu kez, onun için sonsuz önem taşıyan bu sorundan bana söz açmayı kendisi de gülünç bulmuştu. Konuşmamız Karl Fedoroviç'in gelmesiyle son buldu. Konuğumuzu görünce güldüm. Hele babam onu başıyla gösterip,

– Bak, bizim Karl Fedoroviç'in tırnak kadar yeteneği yok! deyince neşem yerine geldi.

Şu Karl Fedoroviç meraka değer bir kişiydi doğrusu. O sıralar öyle az kimse görürdüm ki, Karl Fedoroviç'in kişiliği içimde yer etmişti. Hâlâ gözümün önündedir. Aslında Almandı, soyadı Meyer'di. Ama Almanya'dan yıllar önce Rusya'ya gelmişti; amacı, Petersburg balesine girmekti. Çok uğraşmıştı ama, yazık ki adamcağızın hevesi, isteği büyüktü, yeteneği inadına hiç yoktu, baleye figüran olarak bile alınamadı. Dram tiyatrosunda bazen sessiz rollerde;

halk veya asker kalabalığı arasında çıkardı, ya da kahraman piyeslerinde kâğıttan kılıcı sallayarak, "Kralımızın onuru uğrunda kanımız, canımız feda olsun!" diye içten coşarak bağırırdı. Şu kesin ki, Karl Fedoroviç gibi rollerine bağlı aktör az bulunurdu. Fakat baleye giremeyişi onun içine büyük bir dert oldu. Bale, onun için sanat kollarının en yükseğiydi. Babamın kemanına bağlı olduğu gibi, Karl Fedoroviç de aynı bağlılıkla baleyi seviyordu. Babam tiyatroda çalışırken tanışmış, arkadaş olmuşlardı. Karl Fedoroviç figüranlıktan emekliye çıkınca, eski kemancı arkadaşından ayrılmamıştı. Sık sık buluşup birbirlerine dertlerini dökerlerdi. Alman, eşine az rastlanan duygulu, içli bir adamdı. Üvey babama hiç bir çıkarı olmadan, candan bağlıydı. Babam, bence arkadaşına gerçek bir yakınlık duymazdı, arkadaş yokluğunda görüşürdü onunla. Ayrıca, babamın baleye önem verdiği de yoktu. Zavallı Almanın duyarlı damarını bildiği için buna basmaktan zevk alırdı. Adamcağız sevdiği sanat kolunu savunmaya, heyecanlanıp kekelemeye başlayınca, açıktan açığa onu alaya alırdı. Karl Fedoroviç hakkında sonraları B.'den çok şey işitmiştim. B. ona "Nürenberg fındıkkıranı" adını takmıştı.

İki arkadaş sık sık buluşur, bir iki tek attıktan sonra yaralarını deşmeye başlarlardı. Toplantılarını bugün gibi anımsıyorum. Bu iki garip adamın sızlanmasına dayanamaz, ben de nedenini bilmeden ağlaşmalarına katılırdım. İki dost ancak annem evde yokken buluşurdu. Karl Fedoroviç annemden ölesiye korkardı. Her gelişinde ilkin dışarda, merdiven başında bir an durur, birisinin aşağı inmesini beklerdi. Annemin evde olmadığına emin olunca, koşa koşa yukarı çıkardı. Her gelişinde yanında Almanca bir şiir kitabı getirirdi. Coşkun bir halle bir şiir okuduktan sonra, bozuk bir Rusçayla dilimize çevirirdi. Babam takılmaya başlar, ben de gözlerim yaşarana kadar gülerdim. Bir keresinde, kimbilir nerden ellerine Rusça bir kitap geçti. Birlikte okudular; kitap, ikisini o derece sarmıştı ki, bir araya gelir gelmez hemen okumaya başlarlardı. Aklımda kaldığına göre, ünlü Rus yazarlarından birinin şiirsel bir dramıydı. Yapıtın ilk birkaç satırını ezberlemiştim o zaman. Aradan birkaç yıl geçince bu kitabı bir yerde görür görmez anımsardım. Yapıtta, Cenaro mu, Cakobo mu nedir büyük bir ressamın geçirdiği çeşitli felâketlerden sözediliyordu. Yazar, kitabın bir sayfasında kahramanın ağzından, "Beni takdir eden yok..." diye sızlanırken, öbür sayfasında, "Seviliyor, takdir ediliyorum!" diyordu. Ya da, "Yeteneksizin biriyim..." dedikten sonra, "Bir dâhiyim" diye övünürdü. Dramın sonu doğal

olarak acıklıydı. Basit, yavan bir yapıttı. Ama bizimkiler kahramanda kendileriyle benzerlik buldukları için duygulana duygulana okurlardı. Karl Fedoroviç bazen o kadar coşardı ki, oturduğu yerden fırlar, odanın karşı yanına koşardı. Gözleri ıslanmış bir halde, babama ve "Matmazel" diye çağırdığı bana, hemen oracıkta yeteneği hakkında yargıya varmamız için yalvarırdı. Ondan sonra, Karl Fedoroviç dans etmeye, birtakım bale hareketleri yapmaya koyulurdu. Hoplayıp zıplarken bir yandan da artistlik yeteneğini nasıl bulduğumuzu, onun için yeteneksizin biri denilebilir mi diye heyecanla bağırıyor, fikrimizi soruyordu. Babamın neşelenmesi için bu yeterdi. Göz kırparak Almanı alaya alacağını bana işaret ederdi. Gülmemek için kendimi güçlükle tutardım; hele babam beni susturdukça kahkahayı içimde saklamaktan nerdeyse boğuluyor gibi olurdum. Hâlâ gözümün önündedir zavallı Karl Fedoroviç!.. Boysuz, ipincecikti. Saçları iyice aklaşmıştı. İri, kemerli, daima tütüne bulaşmış, kıpkırmızı burnu ve çirkin mi çirkin, eğri bacakları vardı. Ama Karl Fedoroviç hep düdük gibi daracık pantolon giydiğine göre, bacaklarının biçimiyle övünürdü. Son bir sıçramadan sonra klâsik pozisyona girerek, profesyonel dansörlerin yaptığı gibi tatlı bir gülümseme ile ellerini bize doğru uzatır, böylece kalırdı. Babam bir süre karar veremiyormuş gibi, takdir edilmeyen dansörü sessizce süzerdi. Zavallıcık, dans pozisyonunda tek ayak üstünde dengesini sağlamaya uğraşırken ter içinde kalırdı. Sonunda babam, bir el işaretiyle, son derece ciddî bir halle, kararının yan tutmayan tanığı olarak, beni de buyur ederdi. Dansörün ürkek, yalvaran bakışı bu kez bana dönerdi. Bütün bu hazırlıklardan sonra babam acı gerçeği söylemekten üzüntü duyuyormuş gibi, ağır ağır:

– Yazık, diyordu; pek yazık Karl Fedoroviç... Beceremiyorsunuz, hiç beceremiyorsunuz.

Karl Fedoroviç'in o anda göğsünden hıçkırığa benzer bir ıstırap iniltisi kopardı ama, hemen toparlardı kendini. Sinirli el hareketleriyle, bu kez gerektiği gibi dans etmediğini, bir kere daha deneyeceğini söyler, ikinci kararımızı isterdi. Bu sefer odanın başka köşesinde öyle canla başla zıplamaya başlardı ki, arada bir kafasını olanca hızıyla tavana çarptığı olurdu. Ama Karl Fedoroviç cesur bir Spartalı gibi acıya yiğitçe dayanırdı. Bu kez gene oyunu bitirip gülümseyerek, zarif bir pozisyonda, titreyen kollarını bize uzatırdı. Yüzünden acıklı bir yalvarış akardı. Fakat babam ilk kararından dönmek niyetinde değildi. Bu sefer de asık suratla:

– Yok yok, vazgeç bu işten Karl Fedoroviç; zorla değil canım – yapamıyorsun işte! diye yineliyordu.

Artık ben fazla dayanamaz, kahkahayı koyverirdim. Babam da bana katılınca Karl Fedoroviç birdenbire, onunla alay edildiğinin farkına varırdı. Yüzü öfkesinden mosmor olurdu, gözleri dolardı. Komik olmakla birlikte içten bir duyguyla,

– Sen hain bir arkadaş! diye çatardı babama.

Onun bu halini sonraları anımsarken bayağı içim sızlardı.

Karl Fedoroviç, bir daha evimize ayak basmayacağına yemin ederek şapkasını kapar kaçardı. Ne var ki, bu kavgalar uzun sürmezdi; bir iki gün sonra gene gelirdi. Gene o bilinen duygulu yapıtın okunması başlar, göz yaşları dökülürdü. Arkasından Karl Fedoroviç'in dans yeteneğini ölçme ricası gelirdi. Ama bu kez candan dostlara yakışır bir ciddilikle, alay etmeden düşündüğümüzü söylememiz için yalvarırdı adamcağız.

Bir gün bakkala gittiğimde dönüşte kalan ufaklığı elimden düşürmemeye çalışarak olanca dikkatimle yürürken, merdivende babamla karşılaştım. Sevincimden güldüm; hep öyle yapardım, onu sevdiğimi belli etmeden duramazdım. Babam, beni öpmek için eğilirken, avucumdaki gümüş ufaklığın parıltısını birdenbire ayırt etti.

Daha önce söylemeyi unuttuğum şey; babamın yüzünü inceleye inceleye ilk bakıştan halini, isteğini anlardım. Kederli olduğu zaman benim içim de paralanırdı. Onun en çok canını sıkan, neşesini kaçıran parasızlıktı, çünkü o durumdayken içki alamıyordu... Merdivende karşılaştığımız zaman görünüşü dikkatimi çekti: gözleri sönükleşmiş, bakışı anlamsızlaşmıştı. Hattâ ilk anda beni ayırt etmemişti, ancak elimdeki paranın ışıltısı dikkatini çekince, yüzü birdenbire canlandı. İlkin, parayı elimden almak için elini uzattı, sonra hemen geri çekti. Bir iç çekişme geçiriyordu... Sonunda kendine egemen oldu, bana yukarı çıkmamı söyledi, birkaç basamak aşağı indi. Sonra birdenbire durdu, utangaç mı utangaç bir hali vardı.

– Beni dinle Netoçka. Bu parayı bana ver, birazdan geri getiririm; olmaz mı? Biliyorum, sen iyi kalplisin Netoçka, değil mi?

Bir çırpıda, acele acele söyledi bunu.

Böyle bir şeyin olacağı sanki önceden doğmuştu içime. Fakat o anda anneme vereceğim hesabı anımsadım ve korktum. Ama en çok kendim ve babam için duyduğum utanç, parayı vermeme engel oldu. Babam bocalamamı sezdi, hep öyle acele acele,

– Pekâlâ, istemez; dedi.

Onun bu haline dayanamadım.

– Hayır hayır, al baba al! Parayı düşürdüm, komşu çocukları elimden kaptı derim...

– Öyle mi diyeceksin?.. Biliyorum, akıllı kızsın!

Titreyen dudaklarıyla gülümsüyor, paraya kavuşmanın sevincini saklayamıyordu.

– Sağol benim iyi kalpli, cici kızım! Benim meleğimsin... Ver öpeyim elceğizini...

Yakalamak istediği elimi hızla çektim. O anda duyduğum garip, iç sızlatıcı acımaya ve utanca karşı koyacak gücüm yoktu. Babamı oracıkta bırakarak vedalaşmadan merdiveni hızla çıktım. Odaya girdiğim zaman, yanaklarım al aldı, kalbim o zamana kadar hiç duymadığım acı bir duyguyla sıkışmış, hızlı hızlı çarpıyordu. Gene de anneme oldukça sakin bir halle, parayı karın içine düşürüp bulamadığımı söyledim. Dayak yemeye hazırdım; oysa, düşündüğüm gibi olmadı. Annem ilkin gerçekten öfkelendi, bağırmaya başladı, sonra nedense beni azarlamaktan vazgeçti. Yalnızca beceriksiz, salak bir kız olduğumu, onu sevmediğim için malını canla başla korumadığımı söyledi. Sözleri dayaktan daha acı geldi bana. Annem biliyordu bunu. Hastalık derecesinde içli, duygulu olduğumu anlamıştı. Onu sevmediğimi söylemekle ilerde daha dikkatli davranmamı sağlayacağını umuyordu.

Ortalık kararmıştı. Babamın eve dönme saati yaklaşınca her zamanki gibi sofada bekliyordum onu. İçim, vicdanım huzursuzdu. Onu görünce üstümden bir yük kalkmıştı sanki; sevindim. Baktım – çakırkeyifti... Beni görünce bozuldu ama hemen toparlandı, gizemli bir hal takındı. Beni bir köşeye çekti, sokaktan aldığı bir çöreği elime sıkıştırdı. Sonra yavaşça, bir daha annemden gizli olarak para almamam gerektiğini öğütlemeye başladı. Çok kötü, ayıp şeymiş bu... Bu sefer paraya çok gereksinimi varmış da ondan yapmış bunu; ama ilerde geri verecekti, ben de anneme parayı bulduğumu söyleyecektim...

Bu ilk ve son kez olsun, dedi; sözümü dinlersen sana daha çok tatlı çörek alacağım, diye yineledi, bizim için çalışıp didinen zavallı hasta annme acımam gerektiğini de ekledi.

Korku ve şaşkınlık içinde dinliyordum onu, gözlerimden sicim gibi yaş akıyordu. Babam ağlamamam ve anneme bir şey söylememem için uyardıktan sonra içeri girdi, hali pek süklüm püklümdü. O gece ilk kez yüzüne bakamıyor, sokulamıyordum ona. Onda da

bana karşı aynı çekingenlik seziliyordu. Yalnız annem hiçbir şeyin farkında değildi. Her zamanki gibi kendinden geçmiş bir halde odada dolaşıyor, bir şeyler mırıldanıp duruyordu. Geç saatlerde birdenbire fenalık geçirdi. Duyduğum sıkıntıdan sıtma nöbetine tutulmuştum sanki, titriyordum. Uzun zaman uyuyamadım, sonra da birtakım korkulu düşlerle becelleştim bütün gece. Bir aralık kendimi tutamadan ağlamaya başladım. Hıçkırıklarımı duyan annem yanıma geldi, ne olduğunu sordu. Yanıt vereceğim yerde daha acı ağlamaya koyuldum. Annem mum yaktı, korkulu bir düş gördüğümü, korkudan ağladığımı sanarak beni avutmaya çalıştı.

– Ayıp değil mi, koca kızsın, hâlâ bebekler gibi uykunda ürküp ağlıyorsun... Hadi sus canım, ağlama sus.

Öptü beni, yatağına gelmemi söyledi. Gitmedim. Koynuna sokulup, boynuna sarılmaya cesaretim yoktu... Bir an, o akşam olanı anlatmak için dayanılmaz bir istek duydum. Ama babamı, uyarısını anımsayınca tuttum kendimi.

Hâlâ titrediğimi gören annem eski mantosuyla beni örterken, yavaşça,

– Zavallı Netoçka'm, galiba sen de benim gibi hasta, çelimsiz bir kız olacaksın!.. diye mırıldandı.

Bakışındaki hüzüne dayanamadım, gözlerimi yumdum, başımı duvara çevirdim. Ne zaman uyuduğumu anımsamıyorum. Yalnız uykumda bile annemin hâlâ başımda durup beni uyutmaya çalıştığını duyar gibiydim. O çağda duyduğum ilk acıların en büyüğü bu oldu.

Ertesi sabah açıldım. Babamla konuştum, onu üzmemek için dünkü olaydan söz açmadım. Onun da neşesi yerine geldi; beni sevmeye, şakalaşmaya başladı. Ben de sinirli bir coşkunlukla kâh gülüyor, kâh hıçkırıklarla ağlıyordum. Halime kuşkulanan babam beni oyalamak istedi: iyi, uslu bir kız olursam çok güzel, hoşuna gidecek bir şey göstereceğini söyledi. Yeleğini çözerek boynuna siyah kordonla asılı anahtarı aldı, odanın bir köşesinde duran eski bir sandığı gizemli, özenli bir halle açtı. Merakla bakıyordum. Babam sandığın içinden siyah bir kutu çıkardı; böyle biçimi tuhaf olan bir kutu hiç görmemiştim! Garip bir çekingenlikle kutuyu elinde tutan babamın hali tavrı birden değişti. Artık gülmüyordu, yüzüne kendine özgü olmayan ağırbaşlılık, bir ululuk geldi.

Gizemli kutuyu anahtarla açarak içinden hiç görmediğim bir âlet çıkardı. Nerdeyse korkulu bir saygı ile, bunun keman olduğunu söyledi, hep o ağır, yücelmiş haliyle bir şeyler anlatmaya başladı.

Kalabalık sözlerinden yalnızca önce de duyduğum şeyler aklımda kalmıştı: onun büyük ama yeteneği tanınmayan bir artist olduğuna, yeniden kemana çalışmaya başlayınca yaşamımızın değişeceğine, zengin, mutlu olacağımıza ilişkin sözlerdi bunlar. Gözlerinde beliren yaşlar yanaklarından akıyordu. Ona bakarak ben de duygulandım. Babam kemanını öptü, bana da öptürdü. Bunu daha yakından görmek istediğimi anlayınca annemin yatağının yanına götürdü, orada kemanını elime verdi. Ama düşürüp bir yerini kıracağım diye fena halde korkuyordu. Parmağımla tellerine hafifçe dokundum, titrek bir ses çıktı. Babamın yüzüne baktım:

– Müzik, değil mi bu?

– Evet. Aferin; akıllı, duygulu kızsın!

Babam hoşnutlukla ellerini uğuşturuyor, bir bana bir kemanına bakıyordu. Ama bütün sevincine, bana sıraladığı gönül okşayıcı sözlere karşın keman için ne kadar korktuğu belliydi. Kuşkusu bana da geçti, hemen geri verdim. Kemanı aynı sakınma ve özenle kutusuna yerleştirdi, kutuyu kilitleyip sandığa kapattı. Babam bir daha beni öptü, bugün gibi iyi, cici kız olduğum zaman kemanı göstermeye söz verdi. Böylece keman ortak kederimizi dağıttı. Babam, gece sokağa çıkarken dün söylediklerini unutmamamı kulağıma bir daha fısıldadı.

Tavan arasındaki basık, havasız odamızda büyümem, gelişmem böyle gerçekleşiyordu işte. Babama olan sevgim; daha doğrusu, adlandırmak için yeter güçte bir söz bulamadığım bu sınırsız, sıkıntı veren *tutku* tam hastalıklı bir hal almıştı. Babamı düşünmekten, hayaller kurmaktan başka zevkim yoktu. Biricik isteğim, yalnızca hoşuna giden, onu hoşnut eden şeyleri yapmaktı. Geldiğini bir an önce duymak ve onu görmek için kaç kez merdivende soğuktan mosmor kesilmiştim.

Bana güleryüz gösterdiği zaman sevincimden ne yapacağımı bilemiyordum. Öte yandan, zavallı anneme karşı değişmez bir soğuklukla davranmam yüzünden kendi kendimi yiyordum. Kimi zamanlar yüzüne baktıkça keder ve acımadan içim gidiyordu. Ama bitmek bilmeyen karı koca düşmanlığının karşısında ilgisiz kalamıyordum. İster istemez birini tutmam gerekiyordu. Bu didişmede ben nedense o yarı kaçık adamdan yana çıkardım. Salt onu ezilmiş, küçülmüş gördüğüm için hayalimde silinmez bir iz bıraktı, bir yer tuttu... Kimbilir, belki duruşundaki tuhaflığının da bağlılığımda rolü vardı. Annem gibi yüzü gülmez, asık suratlı değildi; delişmen, ken-

dine göre yaşam dolu bir adamdı. Ummadığınız anda şaklabanlık etmeye, çocukça maskaralık yapmaya, kahkahayla gülüp güldürmeye hazırdı. Ondan, annemden korktuğum gibi korkmaz ama daha az sayardım. Kısacası, biraz yaşıt gibiydik... Hattâ gittikçe ondan daha güçlü saymaya başladım kendimi. Yavaş yavaş ağır basıyor, egemen oluyordum ona. Bana iyice bağlanmıştı, bensiz yapamıyordu artık. Bu hali görünce zafere benzer bir duygu kabarıyordu içimde; şımarıyor, bayağı cilveler yapıyordum ona. Bu acayip sevgimde gerçekten romana benzer bir yön vardı. Ancak bu roman uzun sürmedi: babamla annem az sonra arka arkaya öldüler. Ölümleri unutulmaz, silinmez bir facia halinde belleğimde kaldı.

Şöyle oldu bu:

III

O günlerde bütün Petersburg önemli bir haberle çalkanıyordu: Avrupa'dan ünlü kemancı S-tz geliyormuş... Başkentte müzikle ilgisi olanların hepsi harekete geçti. Ses ve sahne artistleri, şair ve ressamlar, müzikseverler, hatta müzikle hiç ilgisi olmayan ve bir çeşit gururla, nota bilmediğini söyleyenler bilet kuyruğundaydılar. Konser salonu giriş için yirmibeş ruble verebilen hayranların onda birini bile alamazdı.

Bunda S-tz'in Avrupa sanat dünyasındaki ünü kadar yaşlılığına karşın hâlâ taptaze kalan yeteneği ve son zamanlarda kemanı seyrek eline alan üstadın bu seferki turnesinin son Avrupa turnesi olacağına, mesleğine veda etmek üzere bulunduğuna ilişkin söylentilerin de büyük etkisi olmuştu. Kısacası, yaratılan hava ve heyecan içten ve derindi.

Şehrimize az çok tanınmış her kemancının gelişinin babamı son derece kuşkulandırdığını önce de söylemiştim. Gelenin yetenek derecesini anlamak için herkesten önce konserine gitme çareleri ararđı. Çoğunda, konserden sonra konuk sanatçının övüldüğünü duyunca nerdeyse hasta düşer ve ancak sanatında bir kusur bulursa, bunu sağa sola yaymakla rahatlardı. Aklını yitirmiş bu zavallıya göre dünyada bir tek sanatçı, biricik dâhi artist vardı - kendisi... Şunu da söylemek gerek ki, babam son on yıl, değil S-tz ayarında, az çok değerli bir kemancı dinlememişti. Bu yüzden Avrupa'nın birinci sınıf sanatçıları hakkında hiç fikri yoktu.

Sonraları duyduğuma göre, S-tz'in geldiğini duyar duymaz, yıllarca uğramadığı tiyatro kulislerinde gene görünmeye başlamış. Onu görenler pek heyecanlı olduğunu söylüyorlardı. Kuşkulu bir halle ötekine berikine S-tz'den söz açıyor, konser gününü öğrenmeye çalışıyordu. Uzun ayrılıktan sonra eski meslektaşları bayağı onunla ilgilenmişlerdi. Takılanlar olmuş:

– Bak Yegor Petroviç, bu kez dinlenecek müzik küçümsediğin bale müziği filân değildir. Öyle bir keman duyacaksın ki dostum, ondan sonra kahrından ölürsün!

Babam alaylı takılmaları dinlerken renkten renge giriyor, sinirli bir gülümsemeyle,

– Dereyi görmeden paçalarımızı sıvamayalım baylar. S-tz yalnızca Paris'te ün salmış; Fransızlar şişirmişler onu... Fransız bunlar! diyordu.

Arkadaşları gülmekten kırılıyorlardı. Adamcağız kırgınlığını belli etmemiş,

– Şurada iki gün kaldı. Sağ kalırsak görürüz; diye eklemiş.

Bunu yıllar sonra B.'den duymuştum.

B. o akşam hava kararmak üzereyken sokakta Prens H. ile karşılaşmış. Prens H. sanattan anlayan, kendini müziğe vermiş sayılı bir sanatseverdi. B. ile yolda konuk kemancıdan sözederken sokağın birinin dönemecinde B. babamı görmüş. Bir dükkânın vitrinine doğru yürümüş, vitrinin önünde durarak içindeki S-tz'in konser duyurusunun seyrine dalmış.

B. babamı prense göstermiş:

– Şu adamı görüyor musunuz?

– Kim bu?

– Size önce de kaç kez sözünü ettiğim Yegor Yefimov. Yanılmıyorsam, galiba bir kere ona yardımda bulunmuştunuz.

Prens ilgilenmiş.

– Yefimov bu mu? Merak ettim doğrusu. Evet, ondan epey sözettiniz bana. Gerçekten ilgi çeken bir hali var. Konuşmak isterdim onunla.

– Değmez, demiş B. Üzücüdür bence... Ben kendi payıma her karşılaşmamızda içten sarsılıyorum. Bu adamın bütün yaşamı korkunç, çirkin bir faciadan oluşur. İşin tuhafı, onu olduğu gibi biliyor, içindeki çamuru görüyorum, gene de eski dostluğumuzdan kalmış iyi duyguyu içimden atamıyorum. Belki, dediğiniz gibi, gerçekten meraka değer bir adamdır ama insan üzerinde bıraktığı etki acı-

dır. Her şeyden önce delinin biri; ayrıca, bu delinin işlediği tam üç suçu var: yani kendisinden başka karısını ve kızını bahtsız etmiştir. Onu çok iyi tanıdığım için şunu da söyleyebilirim: yaptığının suç olduğuna emin olsa hiç tereddüt etmeden yaşamına son verirdi. Durumun korkunç yanı Yefimov'un sekiz yıl süren suçluluğu kabul etmesi için tam sekiz yıl vicdanıyla cenkleşmesi gerektiğidir.

– Yoksuldur diyorsunuz.

– Evet. Ama yoksulluk Yefimov'un bir bakımdan işine yarıyor. Kimi hallerde bunu bahane olarak öne sürer. Yoksulluğu yüzünden çalışamadığını, zengin olsaydı kaygusuzca kendini sanata verip yeteneğini gösterebileceğini yineleyip durur. Şimdiki karısıyla, para durumunu düzeltmek umuduyla bin rublesinin hatırına evlenmişti. O işte de hayalci kafasının estiği gibi hareket etti. Ondan sonra da sekiz yıl süresince, başına gelen bütün uğursuzlukların nedeninin karısı olduğunu, elini kolunu bağladığını anlatıp sızlandı. Öte yandan kendisi hiçbir işe yanaşmıyor, başıboş geziyor... Oysa beğenmediği karısı olmasa çoktan mahvolurdu. Birkaç yıldan beri kemanı eline aldığı yok; bunun gerçek nedeni nedir, biliyor musunuz? Yayı eline alsa, artist değil bir sıfır olduğunu içinden kabul etmek zorunda kalacaktı... Kemanı kutusunda dururken hiç değilse aldatıcı umutlarla avunmak olanaklı... hele ondaki o hayal kurma illeti varken! Oturduğu yerde, mucize kabilinden dünyanın ünlü sanatçısı olup çıkacağını umuyor. Zaten parolası: *aut Caesar, aut nihile*[1]... Sanki Sezar olmak bir anlık işmiş... Ün delisidir efendim. Bir artist için böyle bir duygu başlıca erek ve amaç yerine geçti mi artist olmaktan çıkar o. Çünkü sanatta en önemli şey sanat içgüdüsüdür. Yefimov sanatı sanat için sevme gücünü yitirmiştir. S-tz'yi örnek alalım – keman çalmaya başladığı anda dünyayla bağları kesilir. Müzikten sonra para ve ancak üçüncü olarak ün gelir; hatta ikisine de pek önem verdiği yok galiba.

B., Yefimov'u başıyla göstererek,

– Onun şu anda ne düşündüğünü söyleyeyim mi? diye ekledi. En aptalca, en anlamsız, değersiz ve gülünç bir kuşku içindedir: artistik gücü S-tz'in mi onun mu daha güçlü? Çünkü kendini hâlâ dünya çapında bir kemancı görüyor. Tersini kanıtlarsanız yıkılmış olur, buna da eminim. Her şeyi gözden çıkardığı, bütün varlığıyla bağlandığı bu inancın yıkılması gerçekten feci olur. Ne olursa

1) (Ya hep, ya hiç) anlamında; (Ya Sezar, ya hiç).

olsun, ülkülerinin temeli ciddi idi, temizdi ve gerçek bir yeteneğe dayanıyordu.

B.'yi düşünceli bir halle dinleyen Prens H.,

– S-tz'yi dinleyecek olsa ne diyecekti acaba? dedi.

– Kimbilir... Belki hemen etkisinden sıyrılır, deliliği gerçeğin üstünde olduğu için, bu kez de avutucu bir şey bulurdu.

– Acaba?

Tam o anda babamla karşı karşıya gelirler. Babam onları görmezlikten gelmiş, ama B. onu durdurur, konuşmaya başlar. Söz arasında S-tz'in konserine gidip gitmeyeceğini sorar. Babam bu sorulara ilgisiz bir tavır takınmış, şu sıralar çok meşgul olduğu için bütün gelen müzisyenlerin konserlerini dinleyecek zamanı olmadığını söylemiş. Gene de boş vakit bulursa gitmeye çalışacağını eklemiş. Dudaklarında huzursuz bir gülümseme ile karşısındakileri kuşkulu bir bakışla süzmüş, sonra işlerin çokluğunu bahane ederek hızla uzaklaşmış.

Babamın tasalı olduğunu daha bir gün önce sezmiştim. Nedenini bilmediğim halde keder, bunaltı içinde bocaladığını yalnız ben değil, annem de ayırt etmişti. O günlerde annemin rahatsızlığı epey artmıştı, güçlükle dolaşıyordu. Babam evde durmuyordu; ikide bir sokağa çıkıyor, yeniden dönüyor, az sonra gene kaygulu bir halle gidiyordu. O gün sabah eski arkadaşlarından birkaçı onu görmeye geldi. Şaşırdım, çünkü Karl Fedoroviç'den başka evimize gelen yoktu. Hele tiyatrodan ayrıldıktan sonra babam kimseyle görüşmezdi. Konuklar gitmeden soluk soluğa Karl Fedoroviç de geldi, babama bir afiş uzattı. Konuştuklarını olanca dikkatimle dinliyordum. Babamın üzgün hali bana da geçti. Sanki neden benmişim gibi ezilip kahroluyordum; konuştuklarını da pek merak ediyordum. S-tz'in adını o gün ilk olarak duyuyordum; S-tz'yi görmek için en az on beş ruble vermek gerekliymiş... Sonunda babam kendini tutamadı, alaycı bir el hareketiyle, bütün bu yabancı harikaları, görülmemiş dehaları ve sözü edilen S-tz'yi de çok iyi bildiğini söyledi. (O günkü halini hiç unutmayacağım!) Bunlar Rus parasının ardında olan çıfıtlarmış; kolay kanan Rusların da bütün saçmalıklara, hele fransız ağzından çıkan saçmalıklara inanmak âdetiymiş...

O sıralar ben "yetenek" "yeteneksiz" sözcüklerinin anlamını biliyordum artık. Konuklar babamın sözlerine epey güldüler, sonra vedalaşıp gittiler. Babamın keyfi büsbütün kaçtı; S-tz dedikleri adama kızdığını anlıyordum. Biraz yaltaklanmak, biraz da onu neşelen-

dirmek için afişi masadan aldım, heceleyerek okumaya başladım. S-tz'in adını yüksek sesle okuduktan sonra güldüm, dalgın bir halle oturan babamın yüzüne bakarak,

– Bu da Karl Fedoroviç gibi beceriksizin biri olmalı... dedim.

Babam bir şeyden ürkmüş gibi silkindi, afişi elimden kaptığı gibi bağırıp tepinmeye başladı. Sonra şapkasını alarak dışarı fırladı, ama hemen geri döndü, beni sofaya çağırdı, öptü. Hali tuhafıma gitti. Üzgün görünüyordu, belli etmemeye çalıştığı bir korkuyla benim çok akıllı, iyi kalpli bir çocuk olduğumu, onu üzmeyeceğimi, benden büyük bir hizmet beklediğini söyledi durdu. Yalnız istediği hizmetin ne olduğunu bir türlü açıklamıyordu. Tatlı sözlerinin, sevecenliğinin içten olmadığını hemen anladım; sıkıntı içinde dinliyordum. Gene de bu hali dokundu bana, ayni zamanda merak ediyordum onun için.

Ertesi gün –ki konserden bir gün önceydi– babam pek bitkindi. Göze çarpacak kadar değişmişti; bakışları ikide bir anneme gidiyordu. Bir aralık ona bir şeyler söyleyince şaşırdım, çünkü annemle, hele son zamanda, hiç konuşmazdı. Yemekten sonra sıra bana geldi, benim yüzüme gülmeye başladı; ikide bir dışarı çağırıyor, gören olmasın diye sakınarak beni saçlarımdan öpüyor, başımı okşuyordu. İyi, söz dinler, babasını seven, istediğini yerine getiren çocuk olduğumu yinelemekle iyice bunalttı beni. Sonunda, belki onuncu kez beni dışarı çağırınca ağzından baklayı çıkardı. Çevreyi kuşkulu bir halle süzdükten sonra, annemin dün sabah getirdiği yirmi beş rubleyi nereye sakladığını sordu. Korkudan soluğum tutuldu, yanıt veremedim. Tam o sırada merdivende, bir gürültü oldu, babam telâşla benden ayrıldı, aşağı koştu, sokağa çıktı ve ancak akşamüstü eve döndü. Pek süklüm püklüm, dalgın bir hali vardı. İskemleye oturdu, sessizce, bayağı çekinerek bana bakmaya başladı. Ben de korkudan bakamıyor, gözlerimi ondan kaçırıyordum. Bir aralık, o gün yataktan hiç kalkmayan annem beni yanına çağırıp çayla şeker almamı söyledi, birkaç bakır para verdi. Çay, evimizde ancak annem rahatsız olduğu zaman içilirdi? Parayı alıp dışarı çıktım, yakalanmaktan korkuyormuşcasına merdivenden hızla indim. Gene de korktuğuma uğradım, babam sokakta yetişti, beni gerisin geriye, merdivene çekti. Titrek bir sesle,

– Netoçka, yavrum, dedi. Beni dinle... ver bana şu parayı... Yarın hemen...

Ayaklarına kapandım:

– Yapma babacığım, ne olursun isteme bunu benden babacığım!.. Yapamam, olmaz... Anneme çay gerekli, çaysız bırakamam onu... Başka zaman...

– İstemiyorsun ha?.. Yapmayacaksın, öyle mi?.. Sevmiyorsun beni demek...

Islıklı bir fısıltı halinde çıkan sesinde bayağı çılgınlık izleri vardı:

– Peki, öyle olsun! Ben de bırakırım seni burada; kal annenle. Ben gideceğim, ama seni almayacağım! Anladın mı katı kalpli çocuk!

Şaşkına döndüm. Gözdağı korkuttu beni.

– Al parayı babacığım, al!.. diye inledim, ceketinin kenarına yapıştım. Bir an öyle durdum, sonra,

– Ne yapacağım şimdi?.. dedim. Annem gene azarlayacak beni!

Bu kadar bocalamamı tahmin etmiyordu galiba. Gene de parayı aldı, sızlanmalarımı duymamak için hızla aşağı indi. Ben de yukarı çıktım ama içeri girmedim. Varlığımın derinliğine kadar kırılmış, şaşırmıştım. Yüzümü ellerimle kapadım; babamın annemin ölümünü istediğini açıkladığı gün gibi sahanlığın penceresine yüzümü dayadım. Üşümüş, kendimden geçmiş bir halde böylece durdum; merdivenden gelen ufak bir tıkırtıyla ürperiyordum. Birdenbire birisinin hızlı adımlarla yukarı çıktığını duydum, babamın yürüyüşünü tanıdım.

– Burada mısın Netoçka? diye fısıldadı.

Ona doğru atıldım. Birdenbire, sert bir hareketle parayı elime soktu.

– Al şunu, al! diye bağırdı. Artık baban değilim, anladın mı? Baban olmayacağım bundan sonra. Anneni benden daha çok seviyorsan ona git. Bir daha yüzüne bakmayacağım.

Bunu söyledikten sonra beni itti, yeniden koşar adımlarla aşağı indi. Ben da ardına takıldım. Hem koşuyor, hem ağlayarak,

– Babacığım, canım babacığım!.. Sözünü dinleyeceğim, ne istersen yapacağım!.. Seni annemden daha çok seviyorum... Al parayı babacığım, al!

Sözlerimi duymamıştı. Ne yana gittiğini de görmedim. O akşam hasta gibi idim. Annem bir şeyler söyleyip yanına çağırdığı zaman yanıt verecek halde değildim. Sıtma nöbetine tutulmuş gibi titremeye, sonra kendimi yere atarak ağlayıp çırpınmaya başladım.

Şaşkına dönen annem beni yatağına aldı, elinden geldiği kadar yatıştırmaya çalıştı. Sonunda boynuna sarılıp uyudum ama uykum rahat değildi: ikide bir sıçrıyor, ürperiyordum. Ertesi sabah çok geç uyandım. Annem evde yoktu artık, o saatlerde işine giderdi. Babama bir konuk gelmişti, yüksek sesle konuşuyorlardı. Adamın gitmesini sabırsızlıkla bekledim. Yalnız kaldığımız zaman babamın kucağına atıldım, ağlayarak dünkü şeyler yüzünden beni bağışlaması için yalvarmaya başladım.

Sert bir sesle,

– Eskisi gibi uslu, akıllı bir kız olacak mısın? diye sordu.

– Olacağım babacığım, olacağım! Annemin parayı nereye sakladığını da söyleyeceğim: dün, sandıktaki çekmeceye koymuştu.

– Şimdi de orada mı dersin?.. Orada mı?

Babam birdenbire heyecanlandı, oturduğu iskemleden kalkarak sandığa gitti. Ben de anlatmaya devam ediyordum:

– Şimdi kilitlidir. Annem akşam beni para bozdurmaya gönderecek, çünkü ufak parası hiç kalmamış; gördüm ben...

– On beş rubleye gereksinim var, Netoçka. Anladın mı, yalnızca on beş ruble! Bugünlük ver; yarın olduğu gibi geri getiririm, sen de yerine koyarsın. Sana da şimdi gidip şeker, fındık alırım... bir de bebek... İyi, cici bir kız olursan bundan böyle yarın da her gün de şeker filân alacağım!

– Yo, istemem baba. Hiçbir şey istemem. Almayacağım şekerini, yemeyeceğim! diye bağırdım.

Göz yaşlarımla boğuluyordum, içim keder doluydu. Bana acımadığını, onu ne kadar sevdiğimi anlamadığını; alacağı armağanlar uğruna ona hizmet edeceğimi sanmakla beni sevmediğini belli etti işte... O andaki çocuk halimle içini dışını ayna gibi görüyordum. Eski günlerimin babacığını yitirdiğimi, bundan böyle onu eskisi gibi sevemeyeceğimi düşündükçe içim yasla doluyordu. O ise, istediğini kopardığı için sevinçten uçacaktı nerdeyse... Zaten nasıl olsa her özveriyi göstereceğimi biliyordu. Evet, her şeye kıyabilirdim onun uğruna. Ve bu "her şeyler" benim için ne kadar büyük, önemli şeylerdi! Bu kadar paradan olmak zavallı annemi nasıl sarsacaktı biliyor, pişmanlıktan eziliyordum. Ama babamın aldırdığı bile yoktu, onun gözünde ben hâlâ üç yaşında bebektim! Sevincini dizginleyemiyordu; beni seviyor, ağlamayayım diye kulağıma hemen bugün bu evden kaçıp gideceğimizi fısıldıyordu.

Annemi bırakıp kaçmak hayalimi besbelli unutmamıştı, bunun-

la avutuyordu beni!.. Sonra S-tz'in konserini anımsadı, alîşi cebinden çıkardı. Bana, bu gece göreceği adamın başdüşmanı olduğunu, ama ona yenilmeyeceğini heyecanla anlatmaya başladı. Düşmanlıktan söz açtığı zaman benden çok çocuğa benziyordu. Dinlerken başka zamandaki gibi gülmeyişim, sessizce, durgun duruşum sonunda etkiledi onu. Sustu, şapkasını alarak acelesi varmış gibi dışarı çıktı. Çıkarken beni bir daha öptü. Sözümden vazgeçerim diye kuşkulu bir halle bana gülümseyerek başını salladı. Hali pek şaşkındı. Konserden bir gün önce de hep öyleydi: para konsere gitmek için gerekliymiş. Oraya gitmesi onun için nerdeyse ölüm kalım sorunuydu. Öylesine şaşkındı ki, dün bilet parası diye elimden birkaç bakır ufaklığı alacaktı.

Yemeğe oturduğumuz zaman halindeki tuhaflık iyice göze çarpıyordu. Yerinde duramıyor, ağzına bir lokma koyamıyordu. İkide bir ayağa kalkıyor, sonra toparlanıp yeniden oturuyordu. Birdenbire, bir yere gidecekmiş gibi şapkası elinde, dalgın dalgın odanın ortasında mıhlana kalıyordu. Kendi kendine bir şeyler mırıldanmaya başlıyor, gözlerini bana dikerek, kaş göz oynatarak birtakım işaretler yapıyordu. Besbelli parayı bir an önce eline geçirmek istediğini, niçin hâlâ hazırlamadığıma sabırsızlandığını anlatmak istiyordu. Sonunda annem bile tuhaflığının farkına vardı; arada bir şaşkınlık dolu gözleriyle süzüyordu onu. Ben de, ölüm mahkûmundan farksızdım. Yemek bitince her zamanki köşeme geçtim, annemin beni çarşıya göndermesini heyecanla beklemeye başladım. Yarabbim, o ne acı dakikalardı! Neler geçmedi içimden!.. Öyle anlar vardır ki, yıllar boyu duymadığınız şeyler içinizden o anda geçer... Yaptığım şeyin kötü, çok kötü olduğunu anlıyordum; hatta bunun böyle olduğu yolunda beni uyaran babamın kendisiydi. İlk kez annemden para çalmaya kışkırttıktan sonra pişmanlık mı duymuş ne, yaptığımın kötülüğünden söz açmış, öğüt vermişti. Hem ben de gördüğüm her şeyi inceliyor, böylece az çok iyiyi kötüyü seçebiliyordum. Babam bunun farkında değildi, ama ben onun o günkü halini ne kadar iyi anlamıştım!

Zavallı, desteksiz çocukluğuma, temeli henüz sağlamlanmamış vicdanıma bir kere daha –besbelli çaresizliği yüzünden– kıydı, beni ikinci kez suç işlemeye kışkırttı. Ama bu sefer bunu kendiliğimden yapmaya karar verdiğim halde neden bana şeker, oyuncak söz veriyordu?.. Yeni yeni duygular, istekler, o zamana kadar hiç düşünmediğim sorular içimde kaynıyor, boğuyordu beni. Birdenbire

cannem aklıma geldi... Hasta haliyle çalışarak kazandığı paranın kayboluşunu duyacağı andaki çılgınca keder gözümün önünde canlandı.

Sonunda annem güçlükle işlemekte olduğu kumaş parçasını elinden bıraktı, beni çağırdı. Titreye titreye yanına yaklaştım. Konsolun içinden para çıkardı,

– Çarşıya git Netoçka, dedi. Ama gözünü dört aç, geçen defaki gibi hesapta aldatmasınlar seni. Hem paraya dikkat et, düşürme yolda.

Yalvaran bakışımı babama çevirdim. Hoşnut bir halle başını salladı; gülümseyerek ellerini uğuşturuyordu. Saat altıyı vardu. Konser yedide başlayacaktı. Bekleyiş onun için de pek sıkıntılıydı.

Çıkıp merdivende onu bekledim. O derece sabırsız, heyecanlıydı ki kendine egemen olamadan hemen arkamdan dışarı fırladı. Parayı verdim. Karanlık merdivende yüzünü seçemedim, yalnız parayı alan elin nasıl titrediğini duyumsadım. Olduğum yerde taş kesilmiş duruyordum. İçerde unuttuğu şapkayı getirmemi söylemesiyle toparlandım.

Belki korur beni umuduyla,

– Sen de benimle birlikte gelsene babacığım! diye yalvardım.

Galiba bir daha içeri girmek istemiyordu:

– Yo, sen yalnız git daha iyi; dedi. Sonra, birdenbire aklına bir şey gelmiş gibi,

– Dur dur, diye seslendi. Bak, sana şeker filân alacağım. Ama önce şapkamı getir, olmaz mı?

Kalbim burkuldu. Bir çığlık atarak ittim onu, sonra basamakları ikişer ikişer atlayarak yukarı çıktım. Odaya girdiğim zaman öyle bir haldeydim ki, o anda anneme, "Parayı çaldırdım!" deseydim inanacaktı. Ama ağzımı açacak halim yoktu. Sonsuz bir keder içinde kendimi annemin yatağına attım, yüzümü ellerimle kapadım. Hemen arkamdan, kapıyı hafifçe gıcırdatarak babam da girdi, şapkasını alacaktı.

Annem durumda doğal olmayan bir hal sezdi, kuşkulandı, birdenbire,

– Para nerde? diye bağırdı.

Beni yataktan kaldırıp odanın ortasına dikti.

– Para nerde diyorum, söylesene kız! Sana söylüyorum, parayı ne yaptın?

Gözlerim yerde, susuyordum. Ne kendimin, ne de çevremde olanın farkında idim.

– Ne yaptın parayı, yanıt ver!

Annem bir daha üstüme yürüdü. Sonra beni bıraktı, şapkasını kapıp sıvışmaya bakan babamı kolundan yakaladı:

– Sana mı verdi yoksa? Vicdansız canavar herif!.. Beni mahvettiğin gibi şimdi de bunu zehirliyorsun... İnsaf, çocuk bu! Yoo... kaçmaya bakma, bırakmam, çıkamazsın buradan... Paramı isterim!

Bir sıçrayışta kapıya atıldı, kilitleyip anahtarı cebine koydu. Yeniden bana döndü:

– Söyle! Her şeyi olduğu gibi söyle. Yalan istemem. Konuş diyorum sana, yoksa... yoksa fena olur!

Ellerimi acıtarak sıkıp büküyordu, sesi heyecandan bir fısıltı halinde çıkıyordu. Çılgın gibiydi. Ben de ne olursa olsun babamı ele vermemeye yemin ettim. Yalnızca yüzüne kaçamak bir bakışla baktım; bana bu işkenceye dayanabilmem için güç verecek dostça bir bakış, bir işaret umuyordum ondan. Ama babam yalnızca sert, gözdağı dolu bir el işaretiyle susmamı emretti. Sanki beni o anda susturan onun bu göz korkutmalarıymış!.. Gırtlağımı bir şey tıkadı, soluk alamaz oldum, dizlerim kesildi... Dünkü sinir bunalımı bir daha geldi...

Kapımız hızla vurulurken gözlerimi açtım. Annem kapıya koştu. Odaya resmi elbiseli bir uşak girdi. Gizlemediği şaşkınlıkla hepimizi süzdükten sonra, müzisyen Yefimov'u sordu, babalığıma bir mektup verdi. Mektubu o saatlerde prens H.'de bulunan B. gönderiyordu. İçinde bir de S-tz'in konseri için bir davetiye vardı.

Prens H. adında birinin zengin kılıklı uşağının yoksul müzisyen Yefimov'un ayağına gelmesi annemi etkiledi. Hikâyemin başında da söylemiştim, zavallı kadın kocasını hâlâ seviyordu. Şimdi bile, sekiz yıl dinmeden süren yoksunluk ve ıstıraba karşın sevebiliyordu onu! Kimbilir, belki gelen mektup kaderlerine mutlu bir değişme getiriyordu!.. Ufacık bir umut gölgesi bile etkileyebiliyordu onu. Belki aklı pek başında olmayan kocasının kendine sarsılmaz güveni ona da geçmiş, prensin ilgisi birkaç dakika bile olsa binlerce plân kurmasına olanak sağlamıştı. Her şeyin değişebileceğine o anda gene de inanıyordu!.. Bu inancın uğruna; mahvolmuş hayatını, biricik çocuğuna karşı işlenen suçu, dengesiz kocasına bağışlayabilirdi. Yeni umudun ışığında suçlarını önemsemiyor; yoksulluk, başıboşluk içinde geçen hayatlarının doğal sonucu olarak görüyordu. Kişiliğine özgü, hayatının en acı anlarında bile onu bırakmayan heyecana bir kere daha kapılmış; kendini tüketmiş olan kocası için yeni

hayaller kurmak, merhamet duygusuna uyarak onu bağışlamak doğal oluvermişti.

Babam telâşlandı; B. ile prensin ilgisi onu da şaşırttı. Annemin kulağına bir şeyler fısıldadı. Annem dışarı çıkıp bir iki dakika sonra bozdurduğu para ile döndü. Babam mektubu getiren uşağa bir gümüş ruble verdi. Adam saygılı bir selâmla çıkıp gitti. Annem hâlâ geçmeyen heyecanla babamı hazırlamaya başladı: en iyi gömleğini ütüledi, tiyatroda çalıştığı zamandan kalma –her olasılığa karşı satmadıkları– eskice frakıyla beyaz batistten kravatını çıkardı, kravatı kendi eliyle bağladı. Babam giyinip dışarı çıkmaya hazırlanırken birdenbire kapıda durdu, su istedi. Sapsarı olmuştu; bitkince sandalyeye çöktü. Annemin de ilk heyecanı yatışmış, kocasına eski kırgınlığı depreşmişti galiba, çünkü suyu getirmemi bana söyledi.

Babam gidince başbaşa kaldık. Köşemden uzun zaman sessizce annemi izledim. Yeniden heyecanlanmıştı. Dudakları titriyor, solgun yanakları pençe pençe kızarıyordu. Zaman zaman vücudundan bir ürperti geçiyordu. Sonunda heyecanı taştı. Boğuk hıçkırıklarla ağlıyor, yakınıp sızlanıyordu:

– Ben, her şeyde ben suçluyum!.. Ne bahtsız kadınmışım... Ya bu ne olacak şimdi?.. Öldüğüm zaman bu çocuğun hali ne olacak?..

Bu düşüncenin etkisiyle yıldırımla vurulmuş gibi odanın ortasında durdu. Sonra bana koştu, göğsüne bastırarak,

– Netoçka, zavallı yavrum benim!.. diye devam etti. Sağlığımda bakamadım, eğitemedim seni... Ben yokken kim bakacak sana... Ah, anlayamazsın ki beni! Anla; ne olursun söylediklerimi unutma, Netoçka! İlerde anımsayacaksın söylediklerimi değil mi Netoçka?

Ellerimi bitiştirerek karşısında duruyor, ağlayarak yatıştırmaya çalışıyordum:

– Unutmayacağım; hepsi aklımda kalacak, üzülme anneciğim!

Benden ayrılmak düşüncesine bile dayanamıyormuş gibi beni kollarında uzun uzun, sımsıkı tuttu. İçim sonsuz bir acıyla doldu.

– Babamı niçin sevmiyorsun, anneciğim? dedim, ağlamaya başladım.

Beni birdenbire bıraktı, bunalmış gibi odada dört dönmeye başladı. Parmaklarını birbirlerine geçirdiği ellerini kırarcasına büküp çekiştiriyor, kendi kendine söyleniyordu:

– Zavallı kızım, senin bebeklikten çıkıp büyüdüğünün bile farkında değildim!.. Oysa aklı her şeye ermiş, her şeyi anlamıştı. Tan-

rım, çocuğumu nasıl bir hava içinde yetiştirdim, bu evde gördüğü örnekler...

Sözünü bitirmeden gene yanıma geldi. Derin bir sevgiyle yüzümü, ellerimi gözyaşlarıyla ıslatarak öpüyor, benden af diliyordu. İnsan gücünün kaldıramayacağı kadar büyük bir ıstıraptı bu. Bunalımı geçtikten sonra bitkin bir halde daldı. Bir saat kadar böyle geçti; yanından ayrılmadım. Uyandığı vakit pek bitkindi, beni yatmaya yolladı. Yattığım yerde bir türlü uyuyamıyordum. Bir yandan onu ve babamı düşünüyor, bir yandan da babamın dönüşü için sabırsızlanıyordum. Bir aralık annem yatağından kalktı, mum elinde, yavaşça bana yaklaştı, uyuyup uyumadığıma baktı. Onu üzmemek için gözlerimi yumdum, uyur gibi yaptım. Odanın karşı yanındaki dolaba yavaşça gitti, şarap şişesini çıkardı. Bir bardak içtikten sonra yeniden yattı. Babamın geç geldiği zamanlardaki gibi yanan mumu masanın üstüne koyup kapıyı aralık bıraktı.

Bu kadar heyecan ve üzüntüden sonra bir türlü uyuyamıyordum. Kâh dalıyor, kâh birisi dürtmüş gibi birdenbire ayılıveriyordum. Kısa dalma anlarımda da korkunç düşler üstüme basıyor, eziyordu beni... Bağırmak istediğim halde sesim boğazımda düğümleniyordu. Sonunda gecenin geç saatinde kapının gıcırdadığını hayal meyal duydum, ama birden kendime gelemedim. Gözlerimi açtığım zaman babamı gördüm. Yüzünü ölü beyazlığı kaplamıştı. Kapının yanına çektiği bir sandalyeye oturmuş, bir şeyler düşünüyordu. Her yanı koyu sessizliğe gömülmüştü, eriyen mumun ışığında odamızın görünüşü büsbütün sevimsiz, hüzün vericiydi.

Uyanık olduğumu belli etmeden babamı izlemeye devam ediyordum. Hep aynı şekilde, başı eğik, dirseklerini dizlerine dayamış, hareketsizce oturuyordu. Birkaç kere seslenmek istedim, sesim çıkmadı; tuhaf bir uyuşukluk sarmıştı beni. Sonunda babam toparlandı, başını kaldırdı, ayağa kalktı. Bir şeye karar vermek üzereymiş gibi bir hali vardı. Bir an odanın ortasında durdu, sonra annemin yatağına yaklaştı; baktı, dinledi. Uyuduğuna emin olunca kemanını sakladığı sandığı açtı, içinden siyah kutuyu çıkardı. Keman kutusunu tanıdım; bunu masaya bıraktıktan sonra bir daha çevreye bakındı. Bakışında o zamana kadar hiç görmediğim tuhaflık vardı, gözleri bulanıktı, fıldır fıldır dönüyordu.

Kemanı kutusundan çıkardı, sonra yeniden yerine koydu, gidip kapıyı kilitledi. Dolabın açık olduğunu farketmiş olmalı, şarabı görünce usulca bardağa koyup içti. Bir daha elini kemana uzattı, ama

gene vazgeçti, bir daha annemin yatağına gitti. Korkudan buz kesildim, ne olacağını bekliyordum. Annemin yatışının seyrine daldı; bu defaki duruşu uzun sürdü. Birdenbire yorganı yüzünün üstünden kaldırarak başını, yüzünü eliyle yoklamaya başladı. Ürperdim... Gene üzerine eğildi; başı annemin başına değecek kadar yakındı. Doğrulduğu zaman sararmış yüzünde dalgın bir gülümseme dolaşıyordu. Yorganı yavaş yavaş, özenle karısının üstüne çekti, başıyla ayaklarını da örttü.

Nedenini anlayamadığım bir korku sardı beni. Annemin derin uykusu garibime gitti. Gözlerimi karşımda, yorganın altında, sivri çizgileri beliren köşemsi vücuttan ayıramıyordum. Birdenbire korkunç bir düşünce şimşek gibi beynimi yaktı...

O aralık babam hazırlığını bitirip yeniden dolaba yaklaştı, şişede kalan şarabı tamamladı. Masaya yaklaşırken ispazmoza tutulmuş gibi titriyordu. Yüzünden sanki bütün kan çekilmiş, bambaşka bir hal almıştı. Bir daha kemanı eline aldı. Kemanı daha önce de gördüğüm için ne olduğunu biliyordum, ama bu kez bir müzik dinlemeye değil, dehşet verici bir şeyle karşılaşmaya hazırlanıyordum. Yayın ilk dokunuşu ile içim ürperdi. Babam keman çalmaya başladı. Fakat sesler yavaş, kesik kesik çıkıyordu; bir şeyler anımsamaya çalışıyor gibi ikide bir duruyordu. Kararsızca bir denemeden sonra yayı masaya bıraktı, garip bir bakışla yatağı süzdü; besbelli huzurunu kaçıran bir şey vardı orada... Bir daha yanına gitti. Ben de bir tek hareketini gözümden kaçırmıyor, kuşkulu bir önseziyle izliyordum onu.

Aynı yoklama işaretlerine başlarken deminki düşünce yeniden kafama saplandı: annemin uykusu neden bu kadar derindi? Babam yüzüne dokunurken nasıl uyanmıyordu?.. Bir de baktım babam –giyecek eşyamız ne varsa– eski redingotunu, annemin mantosunu, hatta yatarken üstümden çıkardığım entariyi toplayıp annemin üstüne yığdı. Yataktaki vücut bu yığının altında görünmez oldu, annem de hep aynı hareketsizlik içinde yatmaya devam etti.

Ne güçlü uykuydu bu!

Babam bu işi de bitirdikten sonra, üstünden bir yük atmış gibi rahat bir soluk aldı. Artık engel olacak bir şey kalmadı, ama galiba içi gene rahat değildi. Mumun yerini değiştirdi, yatağı görmemek için yüzü kapıya dönük durdu. Sonunda kemanı masadan koparırcasına aldı, nerdeyse umutsuzlukla yayı tellere sürttü, çalmaya başladı. Ama müzik denemezdi buna. O geceki unutulmaz sahnenin her

şeyi bütün açıklığıyla hâlâ belleğimdedir. Kesinlikle söyleyebilirim ki bu, yıllar sonra defalarca dinlediğim çeşitli müzikten apayrı bir şeydi. Karanlık odamız sanki keman sesiyle değil, korkunç kükremelerle dolmuştu. Belki o zamanki izlenimlerim yanlış ve sağlıksız idi, ya da bütün olaylardan sarsılmış duygularımın bu acı, korkunç etkileriydi, bilemiyorum. Yalnızca o müzikte keman değil, ağlayan, inleyen, haykıran insan sesini duyuyordum; sonsuz bir umutsuzluk akıyordu içinden... Tüyler ürpertici son akortlar ortalığı çınlatırken ağlamanın en acısı, ıstırabın en koyusu, kederin en sonsuzu bir araya gelerek odayı inletti, varlığımın derinliğine kadar titretti beni. Gözlerimden yaş fışkırdı. Acı bir çığlıkla babama atıldım. Bu o kadar ansızın oldu ki o da kendini bağırmaktan alakoyamadı, kemanı hızla omuzundan indirdi, bir an şaşkınlık içinde durdu. Sonra bir şeyler arıyormuş gibi, gözleri fıldır fıldır, çevreye bakınmaya başladı. Ardından, kemanı ansızın masadan kaparak üzerime kaldırdı. Kafama indirip vurmasına kıl kalmıştı.

– Yapma babacığım, yapma!.. diye eline asıldım.

Sesim onu kendine getirdi. Silkinerek bir iki adım geriledi.

– Yaa!.. Demek sen kaldın ha!.. Henüz her şey bitmemiş demek... başımda sen varsın!

Omuzlarıma yapışarak havaya kaldırdı beni.

– Babacığım, ne olursun korkutma beni, babacığım! diye yalvarmaya başladım. Korkuyorum... ayy...

Ağladığımı farkedince bir tuhaf oldu, beni yavaşça yere indirdi, bir an sessizce yüzüme baktı. Bir şey düşünüyor ya da anımsamaya çalışıyor gibiydi. Neden sonra, zihnini kurcalayan şeyi bulmuştu galiba: korkunç bir düşünce sersemletmiş, altüst etmişti onu. Donuklaşmış gözlerinde yaş belirdi. Üzerime eğilerek gözlerini yüzüme dikti. Korkudan ayakta duramıyordum.

– Bakma bana öyle babacığım! dedim. Gidelim buradan, çabuk gidelim. Ne olursun, kaçalım buradan!

– Evet evet, kaçalım... kaçalım Netoçka! Vakit geldi zaten. Hadi gidelim. Çabuk ol, gidiyoruz.

Yapacağı şeyi yeni anlamış gibi telâşa düştü. Gözleriyle sağı solu araştırırken yerden annemin başörtüsünü kaldırıp cebine soktu. Ötede eski başlığı gözüne ilişti, onu da aldı. Uzun yolculuğa hazırlanan bir adam haliyle hiçbir şeyi unutmamaya çalışıyordu. Ben de çabucak giyindim, ona yardım etmeye başladım.

– Her şey tamam mı? dedi. Çabuk ol, eğlenme.

Topladıklarımızı bir çıkına bağladım, başımı örttüm. Odadan çıkmak üzereyken duvardaki resmi anımsadım; onu da almamız gerekiyordu. Babama söyledim, bana hak verdi. Artık yatışmıştı; fısıldayarak konuşuyordu, yalnızca bir an önce gitmemiz için beni sıkıştırıyordu. Resim çok yüksekteydi. Bir sandalye üstüne bir de tabure yerleştirdik; yukarı çıkıp epey uğraştıktan sonra resmi duvardan indirdik. Artık her şeyimiz tamamdı. Babam beni elimden tuttu, odadan çıkacağımız sırada birdenbire durmam için işaret yaptı. Gene bir şeyler anımsamaya çalışıyor gibi bir hal aldı, uzun uzun alnını uğuşturdu. Sonunda, deminki gibi, aradığı şey aklına gelmiş: annemin yastığının altına sakladığı anahtarı aldı, konsolu açarak acele acele karıştırmaya başladı. Yanıma geldiği zaman elinde çekmecede bulduğu bir tutam para vardı.

– Al şunu, diye fısıldadı. Ama iyi sakla, yitirme; anladın mı?

Parayı ilkin elime verdi, sonra avucumdan alarak koynuma yerleştirdi. Gümüşün tenime dokunuşundan nasıl ürperdiğimi şimdi bile anımsıyorum... Paranın ne olduğunu ilk kez o anda anlamıştım galiba.

Hazırdık ama babam bir daha durdurdu beni. Düşünmek için güçlük çektiği belliydi. Sözcükleri araya araya konuşuyordu.

– Netoçka, dedi. Bir şey unuttum ben... Ama neyi?.. Neydi o?.. Aklıma gelmiyor ki... Ha evet, buldum, anımsadım! Buraya gel Netoçka.

Beni ikona'nın asılı olduğu köşeye götürdü, diz çöktürdü.

– Dua et yavrum. İyi olur senin için... İnan bana, çok iyi olur! diye fısıldadı; ikonu işaret ederek tuhaf tuhaf bakıyordu bana.

Diz çöktüm, ellerimi açtım, içime dolan anlaşılmaz bir korkuyla yere kapandım. Birkaç dakika nerdeyse kendimden geçmiş bir halde böylece kaldım. Bütün düşüncelerimi, duygularımı duaya vermeye çalıştım ama içimdeki korku hepsini bastırıyordu. Ayağa kalktığım zaman duam huzur yerine keder ve üzüntü vermişti. Babamla gitmek istemiyordum artık, korkuyordum ondan; burada kalmak istiyordum. Gözyaşlarımı tutmaya çalışarak,

– Anneme ne oldu, baba? diye sordum. Nerde o, neden öyle...

İçimdeki bunaltı birdenbire taştı, sözümü bitirmeden ağlamaya başladım.

Babam da yaş dolu gözleriyle bana bir süre baktıktan sonra elimden tuttu, annemin yatağının yanına götürdü. Üstünden elbise

yığınını kaldırarak yorganı açtı: annemin ölüsüydü bu! Soğumuş, morarmış bir ölü vardı karşımda... Bir çığlıkla üzerine kapandım. Babam beni kaldırdı, diz çökmemi söyledi.

- Vedalaş annenle Netoçka, eğil önünde; dedi.

Ne yaptığımın farkında olmadan eğildim. Babam da aynı şeyi yaptı. Onun yüzü de ölününkü kadar beyazdı; anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıyordu. Titreyen eliyle bana ölüyü gösterdi.

- *Ben değilim,* Netoçka... *ben değilim!* Duydun mu, *ben değilim; benim suçum yok bunda.* Unutma bunu Netoçka! diye birkaç kere yineledi.

Korkudan buz kesilmiştim; fısıltı halinde,

- Gidelim baba, dedim. Vakittir, gidelim.

- Evet evet, vakit geldi, gidelim.

Beni elimden sımsıkı tutmuş, odadan hızlı adımlarla çıkarken,

- Çok şükür bitti... her şey bitti; gidiyoruz artık! diye mırıldanıyordu.

Merdivenden indik. Kapıyı açan, gözleri uykulu kapıcı, kuşkulu bir bakışla bizi süzdü. Babam besbelli adamın onu konuşturacağından çekindiği için benden önce sokağa fırladı, arkasından güçlükle yetiştim. Sokağımızdan kanalın rıhtımına çıktık. Geceden beri kaldırım taşlarını beyazlatan karın iri, yumuşak taneleri yağmaya devam ediyordu. Soğuk kemiklerime kadar işledi. Babamın frakının bir ucuna sımsıkı tutundum, koşar adımlarla ona yetişmeye çalışıyordum. O da koltuğunda kemanıyla, ikide bir kayan kutuyu yeniden koltuğuna yerleştirmek için yolda duruyor, yine koşmaya devam ediyordu.

Bir çeyrek kadar böyle koştuk, sonunda babam kanala inen yaya kaldırımının ta kenarında durdu, büyücek bir taşa oturdu. İki adım ötede suyun karaltısı görünüyordu. Çevremizi derin bir sessizlik sarmıştı. O andaki korkumu yeniden duyar gibiyim... İşte bir yıldan beri hayalimde yaşattığım şeye kavuşmuştum. Sönük, yoksul evimizden ayrılmıştık... Ama çocukça bir istek ve sevgiyle kurduğum o düşsel mutluluğu bulamadım; aklım fikrim annemdeydi, tavan arasında yapayalnız bıraktığımız annemde... "Bunu nasıl yaptık, işe yaramayan bir paçavra gibi bir yana atıp gittik... Nasıl yaptık bunu?" diye düşünüyordum. Bunu düşünürken duyduğum acıyı hâlâ unutamıyorum.

Sonunda dayanamadım.

- Babacığım, dedim.

– Ne var?

Sesi sert, haşindi.

– Annemi neden bıraktık orada? – Ağlamaya başladım. – Eve dönelim babacığım, yanına birisini koyalım da öyle gidelim, olmaz mı?

Birden toparlandı, ayağa kalktı. İçindeki kuşkulara bir çözüm yolu bulmuş gibi nerdeyse memnunlukla,

– Doğru! diye bağırdı; bırakamayız onu öyle. Hadi yanına gidelim Netoçka. Zavallı üşümüştür orada... Şey, sen yalnız git kızım; oda karanlık değildir biliyorsun, mum yanıyor. Hem korkacak ne var! Yanına birisini çağır, gene buraya dön. Ben seni beklerim, bir yere gitmem; korkma!

Gitmeye davrandım. Fakat yaya kaldırımına çıkar çıkmaz sanki bir şey dürtmüş gibi dönüp arkama baktım. Babam da yaya kaldırımına çıkmış, ters yönde olanca hızıyla koşuyordu... Böyle bir anda beni yalnız başıma bırakıp kaçıyordu! Var gücümle arkasından bağırdım; korkudan aklım başımdan gitti. Her şeyi unutarak ardına düştüm. Soluk soluğa koşuyordum. Babamın koşması gittikçe hızlandı... Artık seçemiyordum onu. Yolun kenarında başından düşürdüğü şapka gözüme ilişti, eğilip aldım, koşmaya devam ettim. Tıkanıyordum, dizlerim kesiliyordu. İçim tuhaf, bulantıya benzer bir duygu ile eziliyordu. Zaman zaman bütün bunlar yalnızca çirkin bir düş gibi geliyordu bana... Bazan düşlerimde, beni kovalayan birisinden kaçarken, dermanım kesilir, yakalanacak gibi olur ve düşüp bayıldığımı görürdüm. O geceki kovalamaca sırasında da aynı şeyi duyuyordum. Ama her şeye karşın bütün varlığımla acıyordum babama! Paltosuz, şapkasız, arkasına bakmadan benden, sevgili kızından kaçışını düşündükçe kahroluyordum. Ona yetişmek istemem; yalnızca son bir kez candan sarılmak ona, benden çekinmemesini, istemediği için ardına takılmayacağımı, annemin yanına döneceğimi söyleyip kuşkularını dağıtmak içindi.

Sonunda sokağın birine saparken görebildim onu. Ben de o yana saptım; iyice seçiliyordu artık. Ama birdenbire gücüm kalmamıştı. Bu sefer seslenmeye başladım. Koşarken yaya kaldırımında bize şaşkın şaşkın bakan iki adama çarptığımı anımsıyorum.

– Baba, babacığım! diye bağırdım.

O anda ayağım birdenbire kaydı, bir evin kapısının önüne yüzükoyun yere kapaklandım. Yüzümün kana bulandığını hissettim ve kendimi yitirdim.

Gözlerimi açtığım zaman sıcak, yumuşak bir yataktaydım. Çevremi saran sevimli, güleryüzlü insanlar kendime gelmemi içten sevinerek karşıladılar. Aralarında aklımda kalanlar gözlüklü yaşlı bir kadın, bana sıcak bir sevecenlikle bakan uzun boylu bir beyle çok güzel genç bir kadın, bir de elimi tutarak saate bakan ak saçlı bir adamdı. Yeni hayata girişim böyle oldu işte.

O gün babamın ardından sokakta koşarken çarptığım adamlardan biri Prens H. idi; kapısının önünde düştüğüm ev, onun eviydi. Benimle ilgilendi; kim olduğumu öğrenince, babama S-tz'in konserine bilet yollayan Prens H. bu garip rastlantıda bir kader izi görmüş, beni evine alıp çocuklarıyla birlikte büyütmeye karar vermiş. Babamı aradılar. Zavallıyı şehir dışında, büsbütün çıldırmış olarak yakalamışlar; iki gün sonra hastanede ölmüştü.

Böyle bir ölüm, yaşadığı hayatın kaçınılmaz, doğal bir sonucuydu. Onu ayakta tutan ne varsa hep birden çökerek bir görüntü, temeli olmayan bir imge gibi dağıldıktan sonra ölümden başka ne kaldı ki! Hepsi, gerçek yerini tutup avutan yalanlarla birlikte öldü... Gerçeğin yakıcı ışığıyla gözlerini kamaştırdıktan, yalanın yalan olduğunu anladıktan sonra... Bilinçli son anlarında bir dâhinin müziğini dinlemiş; bu müzik ona kendi değersizliğini bütün çıplaklığıyla göstermişti. S-tz'in yayından çıkan seslerle Yefimov gerçek sanatın ne olduğunu anladı. Ölümsüz, güçlü bir deha, gerçekliğiyle ezdi onu. Böyle olacağını ömrü boyunca hayalinde, düşlerinde hissetmiş, karşısında gerçek elle dokunulur şekilde belirmeye başlayınca yalanın bağrına sığınmıştı. Sonunda, önüne dikilen o kaçınılmaz şey, akı ak, karayı kara görmek istemeyen gözlerini kamaştırdı, aklını darmadağın etti... bir yıldırım hızıyla yaptı bunu. Sıkıntı içinde her gün -indi inecek- diye beklediği satır vuruşu iniverdi. Bu ölüm vuruşu onu, kendini yargılamaktan, kendinden kaçmaktan kurtardı. Çünkü ne kaçacak yeri vardı, ne de kendini temize çıkaracak bir mazereti... Kafasında yıllarca türeyen inanca göre, hayatıyla yeteneğini körleten, ölümü onu sanat doruğuna ulaştıracak kadının vücudu ortadan kalkmıştı. Artık başına buyruktu, özgürdü! Kurtuluşa kavuştuktan sonra son kez, acı bir umutsuzlukla, yan tutmayan bir yargıç titizliğiyle kendini yokladı. Ama artık gücünü yitiren yayı, o gece dinlediği dâhi kemanın çaldığı eserin ancak son ezgilerini zarzor yineleyebildi. İşte o zaman on yıldan beri pusuda bekleyen delilik çullandı, tepeledi onu.

IV

İyileşmem uzun sürmüştü. Hattâ yataktan kalktığım zaman kafamda hâlâ tuhaf bir uyuşukluk vardı; başımdan geçenleri anlayana kadar epey zaman geçti. Bazan, yaşamakta olduğum hayatı bir düş sanıyordum. Şimdi anımsadığıma göre, bunun böyle olmasını istiyordum... geceleri uykuya dalarken, tavanarasında, yoksul odamızda uyanıp annemle babamı bulacağımı umuyordum. Zamanla durumu kavramaya başladım; el evinde tek başıma kaldığımı anladım, öksüzlüğümü ilk olarak duydum. Ondan sonra çevremdekileri incelemekle oyalandım. Başlangıçta her şeyi tuhaf, olağanüstü buluyordum: –yeni yüzler, yeni alışkılar, Prens H.'nin konağının görkemi– her şey etkiliyor, şaşırtıyordu beni. Kubbe gibi yüksek tavanlı, ağır eşya ile dolu ama soğuk, hüzün verici odalar hâlâ gözümün önündedir... Ürküyordum orada, kaybolacağım diye koca salonlara uzun zaman ayak basmaya cesaret edemedim. Zaten hastalığım büsbütün geçmiş değildi; karamsar, acı dolu iç dünyam bu resmî, yüzü gülmez konakla iyi bağdaşıyordu. İçime özlüğünü, nedenini bilmediğim ve gitgide büyüyen bir huzursuzluk girdi. Konağın odalarında dolaşırken bir tablonun veya bir aynanın, zarif oymalı bir şöminenin ya da, sanki özellikle, beni korkutmak için, odanın en kuytu bir köşesine gizlenmiş bir heykelin önünde şaşkın şaşkın dururken orada niçin durduğumu, ne düşündüğümü birdenbire unutuverirdim. Dalgınlığım geçtikten sonra kuşkulu bir ürpertiyle sarsılırdım.

Hastalığım sırasında odamda gördüğüm kişilerden yaşlı doktordan başka yaşlı, uzun boylu adam en çok hoşuma gitmişti. Ağır göründüğü halde iyi kalpli bir insan olduğu belliydi. Bana baktığı zaman gözlerinde sonsuz bir sevecenlikle tatlı bir acıma vardı. Konak halkından en çok onu cana yakın bulmuştum. Onunla konuşmak için içim gittiği halde cesaret edemiyordum. Yüzü her zaman hüzünlü idi, bir kez olsun gülümsediğini görmedim; çevresindekilerle az, kısa konuşurdu. Bu adam, beni sokakta bulup evine getiren Prens H.'den başkası değildi.

Sağlık durumum iyiye gidince prens daha seyrek uğramaya başladı. Son gelişinde bir kutu şekerle resimli bir çocuk kitabı getirdi. Giderken beni öptü, kutsadı ve daha neşeli olmamı söyledi. Besbelli avutmak için, yakında bir arkadaşım olacağını, ben yaşta olan kızı Katya'nın Moskova'dan geleceğini haber verdi. Çocuklarının yaşlı

Fransız dadısına ve bana bakan kız hizmetçiye birtakım emirler verdikten sonra odamdan çıktı. Prensi o günden sonra tam üç hafta görmedim.

Prens H. çok sessiz, kapalı bir hayat yaşıyordu. Konağın büyük bölümünü karısı kullanıyordu; onun da bazen kocasını haftalarca gördüğü yoktu. Zamanla farkına vardım ki, konaktakiler, nedense, prens aralarında yokmuş gibi, hemen hemen hiç sözetmezlerdi ondan. Hepsinin ona saygısı, belki sevgisi de vardı ama herkesten apayrı, tuhaf bir adam olarak sayarlardı. Galiba prens de tuhaflığını, başkalarına benzemeyişini kabullenmiş ki, çevresindekilerle elinden geldiği kadar az ilişkiye girerdi. Prensten, sırası gelince daha uzun, daha ayrıntılı söz açacağım.

Ayağa kalktıktan sonra bir sabah bana temiz, ince çamaşırla beyaz kolluklu siyah bir entari giydirdiler, saçlarımı her zamankinden daha düzgün taradılar. Bu hazırlıklara, hele üstümdeki kara elbiseye şaşkınlık ve hüzünle bakıyordum; üstüme başıma çekidüzen verdikten sonra odamın bulunduğu üst kattan aşağı, prensesin dairesine götürdüler. Odasına girdiğim zaman büyülenmiş gibi eşikte durdum: bu kadar zenginlik ve görkemi kurduğum hayallerde bile görmemiştim! Ama bu hal yalnızca kısa bir an sürdü, yanına çağıran prensesin sesini duyunca bir kuşku aldı beni, renkten renge girdim. Nedense, odamda, hazırlanırken, prensesin dairesine giderken de burada, bu yeni dünyada beni, yeni acıların, üzüntülerin beklediğini düşündüm, yeni hayata attığım ilk adımlardan beri çevreme karşı garip bir güvensizlik duymaya başladım. Ama bu seferki kuşkum boşuna idi. Prenses beni sevecen, içten bir ilgiyle karşıladı, sevdi. Ben de biraz rahatladım, belli etmeden onu incelemeye koyuldum. Hastalığımdan sonra ilk gördüğüm genç, güzel kadın yüzüydü bu!

Prensesin elini öperken o kadar titriyordum ki, sorularına doğru dürüst yanıt veremedim. Bana yanında ufak bir tabureyi gösterdi, oturmamı söyledi. Galiba bu yeri önceden hazırlamışlardı benim için... Belki prenses beni sevmeyi, annemin yerini tutmayı, gerçekten istiyordu. Yazık ki ben bunu sezemedim, kalbine yol bulmasını bilemedim. Prenses beni eğlendirmek için güzel resimlerle dolu bir kitap verdi, kendisi geldiğimde yazmakta olduğu mektuba döndü. Arada bir kalemi bırakıp, besbelli salt beni konuşturmak için bir şeyler soruyordu ama ben şaşkınlığımdan söyleyecek söz bulamıyordum. Böylece çok ilgi çekici, değerli yönleri olan, meraklı,

yer yer gizemli hatta birçok fantastik olaylarla dolu hikâyem tam bir melodram dekoru içinde geçtiği halde, ben inadına düpedüz, silik, belki de aptalca bir çocuktan başka bir şey değildim. Hele şu son özelliğim prensesi büsbütün hayal kırıklığına uğrattı; çok geçmeden benden büsbütün soğuduğunu anladım. Kuşkusuz bunda suç yalnızca benimdi.

Saat üçe doğru konuklar gelmeye başladı. Prensesin bana karşı takındığı soğuk hali birdenbire değişti: yeniden deminki gibi ilgili, sevecen oldu. Soranlara, hayat hikâyemin son derece meraklı olduğunu söylüyor, fransızca anlatmaya başlıyordu. O anlatırken bütün gözler bana dikiliyor, başlar merakla sallanıyor, ah-vahlar duyuluyordu. Bir delikanlı, saplı gözlüğünün altından beni uzun uzun süzdü. Güzel kokular sürünmüş ak saçlı bir bey, duygulanarak beni öpmek istedi. Ben de renkten renge giriyor, önüme bakarak kımıldamadan oturuyordum. Son derece üzgündüm. O anlarda geçmiş günleri, tavan arasındaki odamızı düşünmekten kendimi alamıyordum. Babamı, annemi, sessizlik içinde geçen akşam oturmalarımızı anımsadım. Annem aklıma gelince gözlerim doldu, boğazıma bir şey tıkandı. Oradan kaçıp kaybolmak, yalnız kalmaktan başka bir isteğim yoktu.

Konukların gitmesiyle prensesin yüzü gene değişti, kaşları gene çatıldı, üzerimde dolaşan bakışları durgunlaştı. Kısa, isteksizce konuşuyordu. En çok koyu gözlerinin dik bakışı ile sertlikle kısılmış dudakları, ürküttü beni.

Akşam olunca yukarı, odama gönderildiğim zaman içim ferahladı. O gece gene ateşim çıktı, korkulu düşler içinde çırpındım durdum; ikide bir sıçrayarak uyanıyordum. Ertesi sabah dünkü gibi gene prensesin odasına gittik. O gün prenses serüvenlerimi anlatmaktan, konukları da benimle ilgilenmekten bıktılar galiba. Hakları da vardı, göze çarpan, dikkat çeken bir çocuk değildim ki. Yaşlı bir bayan konuk prensese, "Canınızı sıkmıyor mu bu kız?" diye sorunca öteki, dert yanarcasına,

– Ah sormayın, şöyle tatlı, çocukca bir saflık bile yok onda! dedi.

Sonunda bu oturmaların birinden odama döndükten sonra bir daha prensesin dairesine götürülmedim: gözdeliğim bu kadarla bitmişti. Ama şunu da söyleyeyim ki, o evde beni sıkan yoktu, dilediğim gibi bütün konağı dolaşıyordum. İçimi kemiren sıkıntıdan bir yerde sürekli oturamıyordum zaten; çevremdekilerden kaçmak için

hep aşağıdaki boş salonlara sıvışıyordum. Bazan içimden konak hizmetçileriyle konuşmak geçiyordu. Büyüklerin darılacakları korkusundan kimseye sokulamıyordum. En sevdiğim eğlencem, bir köşeye veya bir koltuğun arkasına geçip, sindiğim yerde başımdan geçenleri düşünmekti. Hem ne tuhaf şey, babamın evinde olanı, bütün o korkunç olayı toplu olarak unutmuş gibiydim. Bunlar gözlerimin önünde yalnızca kesik kesik canlanıyordu... O gece babamın keman çalmasını, ona para vermemi unutmamıştım. Yalnız bunları bilincimle düşünemiyor, nedenlerini açıklayamıyordum kendime. Anılarım, annemin ölüsünün önünde dua ettiğim âna geldiği zaman buz kesiliyordum, bütün vücudum ürperiyordu. O zaman korkudan bağırmamak için ağzımı elimle kapatıyor, saklandığım köşeden fırlıyordum. Aslına bakılırsa konakta hiçbir zaman tümüyle yalnız kaldığım yoktu. Prensesin emriyle ev halkı belirsizce adım adım izlerlerdi beni. Her an birisinin göz hapsindeydim: hangi odada olursam olayım, ya evin büyüklerinden ya da hizmetçilerden biri kapıyı aralayıp içeri baktıktan sonra sessizce uzaklaşırdı. Nedenini bilmediğim için üstüme bu kadar düşmelerini hem tuhaf hem de kuşkulandırıcı buluyordum. Prensin evinde bana gösterilen ilgi ile özenin belirli bir maksatla yapıldığını, başıma yeniden bir şey geleceğini kuşku ile bekliyordum. Kuytu köşelere kaçmam da bir çeşit korunmaydı. Bir kere, kapısı bayramlarda ve resmî davetlerde konuklar için açılan iç merdivene çıktım. Beyaz mermerden, yukardan aşağı çift enli, zengin halılarla döşeli merdivenin iki yanında her basamakta çiçek saksıları, süslü vazolar sıralanmıştı. Sahanlıklarda, renkli elbiseli, eldivenli, kar gibi beyaz kıravatlı iri yarı ikişer adam sessizce, hiç kıpırdamadan dururdu. Halleri pek tuhafıma gitmişti: bir iş yapmadan, konuşmadan, birbirinin yüzüne bakarak put gibi durmalarına ne gerek vardı acaba?..

Yukarıki kattan beni kaçıran başka bir şey vardı. O katta hemen hemen hiç odasından dışarı çıkmayan Prens H.'nin hiç evlenmemiş yaşlı halası oturuyordu. Yaşlı prenses de o günlerdeki unutulmaz anılarımdan biriydi. Konağın en önemli kişisi olduğunu söylersem yanılmamış olurum herhalde. Evdekiler için bile onunla görüşmek bir sürü resmiyete bağlıydı. Kibirli, başına buyruk prensin karısı bile, haftada iki kez belirli günlerde kocasının halasının ayağına gidip hal hatır sormak zorundaydı. Ziyaretlerini genel olarak sabah yapardı; karşılıklı oturarak resmî bir halle şundan bundan konuşurlardı. Arada bir konuşma kesilince yaşlı prenses ya dualar mı-

rıldanmaya ya da tesbih çekmeye koyulurdu. Genç prenses de saygıyla yeniden onun söze başlamasını beklerdi. Ziyaretinin sonunu halası ayağa kalkarak, gelinini dudaklarından öpmekle bildirirdi. İlkin bu ziyaretler her gün yapılırdı ama, zamanla, büyüğün isteğiyle, angarya hafifletildi, haftada iki güne bağlandı. Kalan beş gün, yukarı kata adam gönderilir, yaşlı prensesin hatırı sorulurdu.

Prensin halası, yeğeninin evinde tam bir manastır hayatı yaşıyordu. Otuzbeş yaşındayken bakire olarak manastıra girmiş, on yedi yıl orada kalmıştı. Ama rahibeliği kabul etmediği için zamanla manastırdan engelsizce ayrılmış, yıldan yıla sağlığı kötüleşen dul kızkardeşi kontes L.'nin yanına, Moskova'ya gitmişti. Bu onun Moskova'da bulunan ve yirmi iki yıldan beri kavgalı oldukları ikinci kızkardeşi ile barışmasına vesile oldu. Ama barıştıkları halde hiç evlenmemiş iki yaşlı kızkardeşin bir günü olsun kavgasız geçmedi. Defalarca ayrılmaya karar veriyor, bir türlü yapamıyorlardı, çünkü can sıkıntısıyla yaşlılık bunalımlarına karşı birbirlerine ne kadar gerekli olduklarını anlıyorlardı.

Moskova'daki evlerinin havası resmî, sıkıcı, sürdükleri hayat pek tatsız olduğu halde, şehrin bütün soylu tabakası üç kızkardeşi ziyaret etmekte kusur etmezdi. Onlara soylular sınıfının geleneklerinin, efsanelerinin koruyucusu, köklü boyarların canlı tarihçesi gözüyle bakılırdı. Kontes L. gerçekten değerli bir kadındı, arkasından iyi bir anı bırakmıştı. Petersburg'dan Moskova'ya gelenlerin de ilk çaldıkları kapı üç kardeşlerin konağıydı. Çünkü evlerine kabul edilenlere Moskova'nın bütün kaymak takımının evleri açıktı. Kontesin ölümü ile iki kardeş ayrıldı. Öteden beri Moskova'da oturan büyükleri kontesten payına düşen mirası alarak gene Moskova'da kaldı. Manastırdan çıkan küçüğü, Petersburg'daki yeğeni Prens H.'nin yanına yerleşti. Prensin iki çocuğu Katya ile Aleksandr, halaları kontes L.'nin ölümünden sonra en büyük halalarını yalnız bırakmamak için Moskova'da kaldılar. Dünyada her şeyden çok çocuklarını seven genç prenses yas süresince devam eden ayrılığa boyun eğdi. Ben konaklarına geldiğim zaman tuttukları yas yakında bitecekti.

Yaşlı prenses daima düz siyah yünlü elbiseler giyerdi. Bu kılıkla, taktığı ince kırmalı, kolalı devrik yakalarla düşkünler evindeki yaşlı kadınlara benzerdi. Elinden tesbih düşmezdi; her sabah arabayla kiliseye gider, dinin gerektirdiği bütün günler perhiz ederdi. Dinle ilgili ve birçok ağır başlı adamlar ziyaretine gelirdi. Yaşlı prensesin boş zamanı dine ilişkin kitaplar okumakla geçerdi. Kısa-

sı, yeğeninin evindeki hayatı manastır hayatından farksızdı. Konağın üst katı korkunç derecede yersizdi. Hele koridorda en ufak bir çıtırtı, bir kapı gıcırtısı çıksın; yaşlı prensesin kulağı on beş yaşında kızların kulağı gibi duyarlıydı! Hemen birisini yollar, gürültünün nerden çıktığını, niçin çıktığını araştırırdı. Bu yüzden o katta hepimiz fısıltı halinde konuşuyor, parmak uçlarına basarak yürüyorduk. Zavallı yaşlı Fransız dadı çok sevdiği topuklu pabuçları giymekten vazgeçmek zorunda kaldı. Ben prensin evine gelişimden iki hafta sonra yaşlı prenses benimle ilgilendi: kim olduğum, niçin geldiğim, v.b., v.b. sorularına hemen yanıt verildi. Arkasından, ikinci kez gelen uşak, Fransız dadıya, yaşlı prensesin, beni bugüne kadar niçin hiç görmediği sorusunu iletti. Katımızdakiler telâşa düştüler. Çevremi aldılar, kirli olmadığı halde yüzümü, ellerimi bir daha yıkadılar, taranmış saçlarımı bir daha taradılar. Bir yandan da kibar yürüyüşle selâm verme usulünü gösterirken, surat asmamamı tenbih ediyorlardı; böylece büsbütün serseme çevirdiler beni. Hazırlıklarımız bittikten sonra bizden giden bir elçi, prenses hazretlerinden küçük öksüze elini öptürmesi için izin diledi. Elçimiz tersyüz döndü: prenses beni o gün görmek istemiyordu. "Yarın sabah âyinden sonra getirsinler!" diye emir buyurmuştu. Bu ziyaret bana uykusuz bir gece geçirtti. Sonraları anlattıklarına göre, bütün gece sayıklamış durmuştum: hep prensesten bir şeyler için özür diliyormuşum...

Ertesi sabah huzuruna çıkarıldım. Karşımda kocaman bir koltukta kupkuru, ufarak bir kocakarı oturuyordu. Bir baş işaretiyle beni yanına çağırdı, daha iyi görmek için gözlüğünü taktı. Genç prenses gibi o da beni hiç beğenmemiş... Yanımdakilere yabanıl olduğumu, ne reverans yapmasını, ne el öpmesini becerdiğimi söyledi. Sıra konuşmaya gelince durum büsbütün kötüleşti: sorduklarını güç belâ yanıtlıyordum. Hele prenses ailemden söz açınca ağlamaya başladım... Kadıncağız duygulanmama üzüldü, beni avutmaya çalıştı; Tanrıdan umudumu kesmememi öğütledi. Sonra, durup dururken, son kez kiliseye ne zaman gittiğimi sordu. Ailem dinsel eğitimimle hiçbir zaman meşgul olmamıştı, bu yüzden ben de prensesin sorusuna onu hoşnut edecek bir yanıt veremedim. Dehşete düşen yaşlı prenses gelinini çağırttı. Karşılıklı bir danışmadan sonra beni tez elden hemen önümüzdeki pazar kiliseye göndermeye karar verdiler. O güne kadar da yaşlı prenses benim için dualarını eksik etmeyeceğine söz verdi. Sonra –onun deyimiyle– üzerinde çok acı bir izlenim bıraktığım için beni odama yolladı. Buna hiç şaşmadım:

benden zerre kadar hoşlanmadığını açıkça belirtti. Hattâ aynı gün, çok yaramaz, gürültücü bir çocuk olduğum haberini yolladı. Oysa, ben o gün akşama kadar odamdan çıkmamıştım bile... Aynı şikâyet ertesi gün de geldi. Aksilik bu ya – tam o sırada bir çay fincanını elimden düşürüp kırmaz mıyım! – yüreğine inen Fransız dadıyla hizmetçi kız beni katımızın arka odalarından en uzağına kaçırdılar. Bu olayın sonraları nasıl bir tepki uyandırdığını hiçbir zaman öğrenemedim.

Aşağıda, loş, büyük salonlarda dolaşmayı sevmemin nedeni orada kimseyi rahatsız etmediğimi bilmemdi. Bir gün, hiç unutmam, salonların birinde başımı eğmiş, yüzümü ellerimle kapamış, kimbilir kaç saat bir köşede otura kalmıştım. Düşünüyor, durmadan düşünüyordum. Ama henüz olgunlaşmamış dimağ içimdeki kederin, kuşkuların üstesinden gelmeye yardım edemiyordu. Bunalmıştım. Birdenbire yanımda birisinin,

– Nen var senin, zavallı yavrum? dediğini işittim.

Başımı kaldırınca prens H.'yi gördüm. Yüzünde içten bir yakınlık, derin bir acıma vardı. Ona öyle zavallı, ezgin bir halle bakıyordum ki iri, mavi gözleri doldu. Elini başıma koyarak,

– Zavallı öksüzüm... diye içini çekti.

– Hayır hayır, öksüz değilim ben!..

İçimi burgulayan acılar kabarıp birden taştı. Yerimden doğruldum, prensin ellerine sarıldım. Ağlayarak ellerini öpüyor,

– Öksüz değilim, hayır... değilim!.. diye yineliyordum. Prens şaşırdı:

– Peki yavrum, peki... Ne oldu sana öyle, nen var Netoçka?

– Annem nerde?.. Söyleyin, nerde benim annem?...

Duyduğum acıyı saklayacak halim kalmadı artık. Hıçkırıklarla boğularak prensin ayaklarına kapandım.

– Ne olur annem nerde, söyleyin bana!..

– Affet beni Netoçka, anımsatmamalıydım bunları sana... Gel benimle kızım!

Prens beni elimden tuttu; hızlı adımlarla salondan çıktık. O da benim gibi kederli, sarsılmış görünüyordu. Bir odaya girdik, burayı hiç görmemiştim.

İkonlarla dolu ufak bir tapınaktı burası. Alaca karanlık içinde yanan kandillerin renkli ışıkları ikonların değerli taşlarla kakmalı kabartmalarında yansıyarak parlıyordu. Azizlerin yüzleri ışıldayan çerçevelerde koyu ve donuktu. Her şey burada öteki odalardan

bambaşka, gizemli ve hüzünlüydü. İçime garip bir korku doldu; bir sinir bunalımının başlangıcıydı bu. Prens bana Meryem Ananın ikonunun önünde diz çöktürdü, kendisi de yanımda diz çöktü. Kısık, duyulur duyulmaz bir sesle,

– Ona yalvar, çocuğum... Birlikte dua edelim! dedi.

Ama dua edecek durumda değildim. Son gece annemin ölüsünün başucunda babamla kaldığımız zaman bana söylediği sözler aklıma geldi, sesini duyar gibi oldum. Bir an sonra müthiş bir sinir bunalımı içinde yığılıverdim.

Bu seferki hastalık az kalsın götürüyordu beni. Asıl ölüm tehlikesini geçirten olay da şuydu. Hasta yatarken bir sabah odamda birisi, kulağıma yabancı gelmeyen bir ad söyledi: kemancı S-tz'den sözediyorlardı... Birden saran anılarla ürperdim, saatlerce süren sayıklama nöbetinde çırpındım durdum. Kendime geldiğim vakit odam karanlıktı, gece kandili sönmüştü. Bana bakan hizmetçi odada yoktu, uzaktan müzik sesi geliyordu. Ses arada bir yavaşlıyor, sonra odama yaklaşarak daha hızlı çıkmaya başlıyordu. O anda neler duyduğumu, ne yapmak istediğimi kesinlikle anımsamıyorum. Yatağımdan kalktım, daima giydiğim yas elbisemi yalan yanlış sırtıma geçirdim. Sonra karanlıkta duvara tutunarak sofaya çıktım, müziğin geldiği yana yürüdüm. Katımızda geçtiğim iki odada kimseye rastlamadım; koridora çıkınca müzik sesi daha açık, daha yakından gelmeye başladı. Koridorun ortasında aşağı inen merdivenin başında durdum: aşağıki salonlara hep bu merdivenden inerdim. Merdiven boydan boya aydınlanmıştı, aşağıdan insan kalabalığının dalgalanışı görünüyordu. Görünmemek için bir köşeye sokuldum, aşağı inmek için fırsat kolluyordum. İndikten sonra müziğin koridorun öbür ucundaki büyük salonda çaldığını anladım. İçerden, binlerce kişi varmış gibi, uğultu halinde çıkan konuşma ve kahkahalar müziği zaman zaman bastırıyordu. Salonun kapısı çift kat kırmızı kadife perde ile örtülüydü. Birincisini usulca kaldırıp iki perdenin arasında durdum. Çarpıntıdan sendeliyordum ama birkaç dakika sonra heyecanımı yendim, bütün cesaretimi toplayarak perdenin bir ucunu hafifçe kaldırdım. Aman Yarabbi!.. Başka günlerde beni loşluğu, ıssızlığı ile ürküten koca salon ışıklara boğulmuştu, neşeyle gülüyordu sanki. Karanlığa alışmış gözlerim sert ışıktan birdenbire kamaştı, sızladı. Yüzüme baygın kokularla dolu hava, ılık bir rüzgâr gibi çarptı. İnsan seli salonun bir ucundan öbür ucuna akarak durmadan geçiyordu; hepsinin hoşnut, mutlu bir hali vardı. Kadınların

açık renk, zengin tuvaletleri göz alıyordu. Büyülenmiş gibi hareketsiz duruyordum. Bütün bunları daha önce de görmüş gibiydim ama nerde: düşte mi, yoksa akşamın alaca karanlığında tavan arasındaki odamızın tavana değen penceresinden bakarken mi?.. Derin bir çukurda parlayan sokak fenerleri karşıki konağın kırmızı perdeli geniş camlı pencereleri, konağın önünde sıralanmış özel arabalar, gösterişli atların durduğu yerde ağzını köpürte köpürte hızlı solumaları, pencerelerde beliren gölgeler, uzaktan belli belirsiz duyulan müzik sesleri hep o zamana özgü bir hayalin devamı mıydı bu? "Zavallı babamla dışarı gidip kavuşmayı umduğum cennet buymuş demek..." diye düşündüm. Demek uydurma değil, gerçekten olanlar bunlar. Evet, hayalimde, düşlerimde gördüklerim tıpkı buradakine benzerdi!

Henüz geçmemiş ateşin etkisiyle yeni bir hayale daldım, coştukça coştum. Gözlerimden taşkın sevinç gözyaşları fışkırdı. "Besbelli o da burada... Öyle ya, onun da burada olması gerek! Evet, yüzde yüz buradadır!" Gözlerimle babamı aradım. Göğsüm heyecandan sıkışmış, güçlükle soluk alıyordum. Tam o sırada müzik durdu, salonda heyecanlı bir fısıltı dolaştı. Yanımdan geçenlerin yüzlerine bir bir özlemle bakıyordum ama aradığım yoktu aralarında... O anda karşıdaki kapıdan upuzun, zayıf bir ihtiyar içeri girdi, kendisine hazırlanmış birkaç basamaklı yüksek bir yere çıktı. Saz benizli, solgun yüzünü aydınlatan ince bir gülümsemeyle salondakilere bakıyor, hafifçe kamburlaşarak selâm veriyordu; elinde bir keman vardı. Bir anda coşkun heyecan dalgası bütün salonu sardı, alkışlar boşanan sağanak hızıyla çınladı. Sonra her şey sustu. Daha az önce kaynaşan kalabalık soluğunu tutarak, yüzleri ihtiyara dönük, hareketsiz, baştan aşağı bekleyiş kesildi. Adam kemanını omuz doğrultusunda kaldırarak yayı tellerinde gezdirdi, çalmaya başladı. Durduğum yerde soluk almadan dinliyordum. Sesler içime akıyor, kalbim dayanılmaz bir acıyla doluyordu. Hem çalınan parça yabancı gelmiyordu kulağıma, bunu bir kere daha dinlemiştim sanki... Yavaş yavaş, korkunç, dehşet verici bir önsezi kalbime girdi. Dinliyor ve bekliyordum. Gittikçe hızlanan keman sesi titrek, tiz çığlıklarla umutsuzluğu, dayanılmaz bir acıyı anlatmaya çalışıyordu. Birdenbire, canlı bir göğüsten kopan bir hıçkırık halinde yükseldi, yükseldi... sonra salonun sessizliğinde eriyiverdi. Anılarım daha açık, daha kesin bir halle akmaya devam ediyordu. İçimde, "İnanayım mı, inanmıyayım mı?" diye, bir bocalama vardı. Bütün varlığımı saran acı-

dan bağırmamak için dişlerimi sıktım, iki elimle perdeye sımsıkı tutunmuştum. Çevremde olanın yalnızca bir düş, bir hayal olduğunu anlamak için arada bir gözlerimi kapayıp açıyordum. Açtığım anda, karşımda yabancı bir kalabalık, tanımadığım yüzleri görünce; gerçek olan bu mu yoksa arkamda o korkunç gecede bıraktıklarım mı, diye düşünüyor, bir karara varamıyordum. Keman aynı coşkunlukla hıçkırıp inlemeye devam ediyor, sesi gittikçe daha acı, daha yakıcı çıkıyordu. Bir an öyle geldi ki, salondakiler de benim gibi bu iç dağlayıcı seslerin bir an önce kesilmesini istiyorlar sandım. Birdenbire varlığımın derinliklerine işleyen son, tüyler ürpertici son bir çığlık havayı çınlattı. Artık kuşkum kalmadı: aynı ses, aynı haykırıştı... Onu tanıdım, o geceki gibi içimi yaktı... "Babam... Babamın kemanı bu... buradadır... beni çağırıyor!.."

Sanki dev bir ağızdan çıkan bu haykırışın arkasından şiddetli alkışlar salonu sarstı, uğultuyla doldurdu. Ben de sakınmayı unuttum, hıçkıra hıçkıra ağlıyordum. Sonra, birdenbire perdeyi açarak kendimi salona attım. Ne yaptığımı hiç düşünmeden,

– Baba! Sen misin?.. Neredesin baba?.. diye haykırdım.

Uzun ihtiyarın yanına nasıl koştuğumu hatırlamıyorum. Salondakiler açılarak bana yol veriyorlardı. Babamı kucakladığımı sanarak, acı bir çığlıkla ihtiyarın dizlerine sarıldım. O anda uzun kemikli kollar beni havaya kaldırdı. Kor gibi yanan siyah gözlerin keskin bakışını üzerimde hissettim. Ben de adamın yüzüne baktım: babam değildi, babamın katiliydi bu!.. Çılgına döndüm; ihtiyarın kollarında çırpınırken kulağımda tüyleri ürperten bir kahkaha çınladı. Arkasından, sanki bütün salon bu kahkahaya, bir ağızdan çıkan korkunç bir ulumayla karşılık verdi... Ben de kendimi kaybettim.

V

Bu, hastalığımın ikinci ve son dönemiydi. Gözlerimi açtığım zaman üzerime eğilmiş bir kız çocuğunun yüzünü farkettim. Benimle yaşıt görünüyordu. İlk yaptığım şey ona ellerimi uzatmak oldu. Yüzüne bakar bakmaz içime bir mutluluk, tatlı bir önsezi yayıldı. En ufak bir kusuru olmayan, kamaştırıcı, insanı nerdeyse şaşkına çeviren, karşısında Tanrıya şükretmek isteğini uyandıran bir güzellik örneğini gözünüzün önüne getiriniz. Bu cici kız, o gün Moskova'dan gelen prensin kızı Katya idi.. Ansızın atılışıma gülümseyince hasta-

lıktan sarsılmış sinirlerim tatlı tatlı gevşedi.

Küçük prenses, az ötede doktorla konuşan babasını çağırdı. Yatağıma yaklaşan prens elimi eline aldı.

– Hele şükür gözlerini açtın Netoçka!

Prensin yüzünde gerçek bir ilgi ve sevecenlik parıltısı belirdi. Her zamanki gibi hızlı hızlı konuşuyordu:

– Çok, çok memnun oldum kızım! Bak, bu da kızım Katya; arkadaşın olacak. Bundan böyle iyileşmeye çabala. Ne kadar da korkuttun bizi, yaramaz!

İyileşmem gerçekten hızlı ilerliyordu. Birkaç gün sonra ayağa kalktım, yürümeye başladım. Katya her sabah, dudaklarında eksik olmayan bir gülümsemeyle beni görmeye gelirdi. Gelişini sabırsızlıkla beklerdim. Onu öpmek için öyle dayanılmaz istek duyardım ki!.. Ama cıva gibi kız yanımda birkaç dakikadan fazla kalmazdı. Zaten hiçbir yerde beş dakikadan çok rahat durduğu yoktu. Bütün gün koşup zıplıyor, koca konağı sesiyle çınlatıyordu; huyu öyleydi.

Daha ilk gelişinde yanımda oturmaktan sıkıldığını, büsbütün gelmezlik olmasın diye – çünkü acıyordu bana – arada bir uğrayacağını açıkça söyledi. Ama ben iyileştiğim zaman her şeyin yoluna gireceğini eklemeyi de unutmadı. Ondan sonra sabahları beni yoklarken, kapıdan,

– E, nasılsınız, daha iyileşmediniz mi? diye seslenirdi.

Evet, hâlâ toparlayamıyordum kendimi; solgun, kederli yüzümde gülümseme belirtisi pek cansızdı. Halimi gören küçük prenses suratı asar, başını sallayarak ayağını sabırsızca yere vururdu:

– Canım, size dün; yarın sabaha kadar iyileşin demedim mi? Ne biçim hastalık bu... Yoksa aç mı bırakıyorlar sizi?

– Yo... ama az veriyorlar...

Katya ile çekinerek konuşuyordum. Gönlünü kazanmak için nasıl hareket edeceğimi bilemiyordum, hem rahat olamıyordum onunla. Gelişleri bana sonsuz sevinç ve heyecan veriyordu. Yanımda olduğu zaman gözlerimi ayıramıyordum ondan; hatta odamdan çıktıktan sonra bir süre, az önce durduğu yere büyülenmiş gibi bakmaya devam ederdim. Düşlerime giriyordu. Gündüzleri yanımda olmadığı zaman hayalimde onunla arkadaş oluyor, uzun uzun konuşmalar uyduruyordum. Birlikte oynuyor, yaramazlık ediyoruz, yakalandığımız zaman azarlanırken ağlıyoruz... Bir âşık gibi tatlı hayaller kurardım. Bana öğüt verdiği gibi, bir an önce iyileşmeye, şişmanlamaya ne kadar sabırsızlanıyordum!

Sabah koşa koşa odama daldığı zaman,

– Hâlâ iyi olmadınız; hep öyle sıskasınız... dedi mi, suç işlemiş gibi bozuluyor, başımı eğiyordum.

Katya benim yirmi dört saat içinde iyileşmediğime gerçekten şaşıyordu. Sonunda nerdeyse kızmaya başladı. Bir gün,

– Size bugün börek getireceğim; ister misiniz? dedi. Börek şişmanlatır insanı.

Onu bir daha görmek fırsatına sevindim:

– İsterim tabiî, getirin! diye atıldım.

Küçük prenses ziyaretlerinde sağlık durumumu sorduktan sonra bir sandalye alıp karşıma geçerek kara, ışıl ışıl gözlerini dikerdi bana. İlk günden beri hep öyle saf bir şaşkınlıkla süzerdi beni. Konuşmaya gelince – ikimiz de beceremiyorduk. Onunla konuşmak için can attığım halde, sert yukardan halleri karşısında pısırıklaşıyor, iki sözü biraraya getiremiyordum.

– Neden hiç konuşmuyorsunuz? diye sordu bir kere.

– Babanız ne yapıyor?

Konuşmamıza başlamak için bulduğum bu karşılıklı soru bana pek yerinde göründü.

Katya omuzlarını oynattı.

– Hiç. İyidir. Ben bu sabah bir yerine iki bardak çay içtim. Siz?..

– Bir.

Yeni bir sessizlik.

– Falstaff bugün az kalsın ısırıyordu beni.

– Köpeğiniz, değil mi?

– Evet. Buldog. Görmediniz mi?

– Gördüm.

Verdiğim kısa yanıtlardan başka söyleyecek şey bulamadığım için sustum. Küçük prenses bir şey düşünüyor gibi bana baktı;

– Benimle konuşmak hoşunuza gidiyor mu?

– Evet. Daha sık gelsenize, olmaz mı?

– Her gün geliyorum ya. Zaten sizi neşelendirmek için buraya gönderiyorlar beni. Öğleden sonra bir daha gelir börek getiririm. Ama siz hiç konuşmuyorsunuz ki... Neden öyle?

– İşte...

– Bir düşünceniz mi var?

– Evet... hep düşünüyorum...

Katya güldü.

– Bana da, çok konuşuyor az düşünüyorsun, derler. Çok konuşmak fena mı?

– Yo. Siz konuştuğunuz zaman pek hoşuma gidiyor.

– Bunu bir de madam Leotar'a sorayım; onun bilmediği yok... Peki, neler düşünüyorsunuz?

Birden yanıt vermedim. Kısa bir sessizlikten sonra,

– Sizi, dedim. Sizi düşünüyorum, Katya...

– Beni düşünmekten zevk mi alıyorsunuz?

– Evet.

– Beni seviyorsunuz öyleyse.

– Tabiî.

– Ama ben sizi henüz sevmiyorum; pek cansızsınız... Durun unutmadan böreği getireyim de... Hadi şimdilik hoşça kalın.

Küçük prenses yerinden fırladı, beni çarçabuk selâmlayarak kaçtı.

Yemekten sonra gerçekten bir börek getirdi. Bana yasak olan bir yiyecek getirdiği için hoşnut, heyecanlıydı, kahkahayla gülüyordu.

– Benim böreğim bu... sakladım... Afiyetle yiyin! Hadi ben gidiyorum.

Katya'nın arkasından baka kaldım.

Başka bir gün alışkın olmadığı halde yemekten sonra, fırtınaya tutulmuş gibi odama daldı. Siyah büklümleri omuzlarına dökülmüş, yanakları kızarmış, bakışları alev alevdi. Soluk soluğa,

– Volan[1] oynar mısınız?

– Hayır.

Evet diyemediğime pek üzülmüştüm doğrusu. Katya bir an yüzüme baktı.

– Eh... ne yapalım... iyileştiğiniz zaman öğretirim. Şimdilik Madam Leotar'la oynayayım bari. Hoşça kalın; kadıncağız bekliyor beni...

O günlerde aklım fikrim Katya'da, oyunlarında olduğu için büsbütün iyileşmeden kalktım. Salt Katya ile birarada olmak için yaptım bunu. Açıklayamadığım bir duygu beni çekiyordu ona. Sonunda Katya bunun farkına vardı, ilkin bu halim onu şaşırttı. Bir kere, hiç unutmam, oyun oynarken dayanamadım, boynuna sarıldım, öpmeye başladım. Katya kollarımdan sıyrıldı, kaşlarını çatarak

1) Volan: Tüylerle süslü mantardan ufak bir top.

bileklerimden tuttu:

– Ne oluyorsunuz, niye öpüyorsunuz beni? diye çıkışırcasına sordu.

Bir suç işlemiş gibi bozuldum, karşılık veremedim. Küçük prenses şaşkınlığını ifade eden bir devinimle omuzlarını kaldırdı, (alışkın olduğunca) oyunu bırakarak kanepeye oturdu. Kaşlarını çatmış, dolgun dudaklarını büzerek bir süre dikkatli bir bakışla izledi beni. Zihnini kurcalayan bir şeyi çözümlemekle uğraşır gibi bir hali vardı. Güç durumlarda hep böyle yapardı. Küçük prensesin doğasındaki bu damdan düşercesine değişmelere alışana kadar epey yadırgamıştım.

Gün oluyor kendimi suçluyordum; herkes gibi olmadığımı anlıyor, kabul ediyordum. Gene de Katya ile neden baştan arkadaş olmadığımızı, kendimi ona niçin beğendiremediğimi bir türlü anlayamıyordum. Başarısızlığım nerdeyse ıstırap veriyordu bana. Katya'nın sertliği, bakışlarındaki soğukluğu, güvensizliği beni saatlerce ağlatmak için yeterdi. Üzüntülerim günden güne değil, saatten saate artıyordu. Çünkü Katya'nın iç dünyasında her an birtakım değişmeler olabilirdi. Nitekim bana olan soğukluğu birkaç günde nefret haline geldi. Bütün hareketleri hızlı, sertti. Son derece dürüst, saflık derecesinde açık karakterinde doğal bir soyluluk, bir incelik olmasa, "Ne kaba bir çocuk!" denilebilirdi. Beni ilkin yadırgadı, sonra küçümsedi; sağlıksızlığım, oyunlardaki beceriksizliğim yüzünden galiba...

Küçük prenses cıva gibi hareketli, güçlü, çevikti; canlı, hareketli oyunlardan hoşlanırdı. Ben de tersine, hastalıktan kendime iyice gelemediğim için çelimsiz, uyuşuk, dalgındım; oyunda bile neşelenemiyordum. Sözün kısası, Katya'ya kendimi sevdirmek için hiçbir özelliğim yoktu. Ayrıca, aşırı derecede duyguluydum. Her şeyden nem kapar, çevremdekilerin yüz ifadesinden benden hoşnut olup olmadıklarını, kızıp kızmadıklarını anlamaya uğraşırken en ufak bir aksiliğin karşısında hüzünlenirdim, umudum kırılırdı. Öte yandan yaptığım hatayı düzeltmek, karşımdakini yeniden kazanmak için de bir şey yapamıyordum. Tam tersine, soğuk halimle durumu büsbütün kötüye çevirirdim.

Halimin acı yönlerini anlayacak yaşta olmayan Katya, hele ilk zamanlar beni epey yadırgamış, sıkılmıştı. Volan oyununu öğretmek için belki bir saat uğraştıktan ve bir sonuç alamadıktan sonra, bir köşeye çekildi, şaşkınlığını gösteren kendine özgü bir duruşla be-

ni süzmeye başladı. Ben de hemen ağlamaklı oldum.

Buna benzer birkaç denemeden sonra Katya beni kendi açısından incelemeye çalıştı ve bir sonuca varmadan benden uzaklaştı. Artık tek başına oynuyor, günlerce konuşmuyordu benimle... İlgisizliği, küçümsemesi çok dokunuyordu bana. Bu çeşit yalnızlığı ötekinden daha acıydı. Yeniden hüzünlendim, kabuğuma çekildim.

Aramızdaki soğukluk madam Leotar'ın gözünden kaçmadı. Küçük prensesin huyunu bilen yaşlı kadın geçimsizliği yüzünden onu azarladı. Katya surat asarak hiçbir oyun bilmediğim için benimle oynayamadığını, kardeşi Saşa'nın Moskova'dan gelmesini bekleyeceğini, onunla daha iyi oynayacağını söyledi.

Madam Leotar yanıtı yeterli bulmadı, benimle arkadaşça geçinmediği için Katya'yı ayıpladı; onun gibi neşeli, hareketli olmamamın ciddi nedenleri olduğunu söyledi. Ayrıca, benim halimi Katya'nın afacanlığıyla gürültücülüğünden daha çok beğendiğini ekledi ve Katya'nın o günlerde yaptığı yaramazlıkları saydı. En büyüğü bir gün önce Falstaff'ı kızdırırken parçalanmaktan güçlükle kurtulmasıydı. Madam Leotar küçük prensesi gerektiği gibi azarladıktan sonra benimle barışmaya yolladı.

Eğitmeninin azarını ses çıkarmadan dinleyen Katya'nın sanki ona hak verir bir hali vardı. Salonda koşturduğu çemberini bıraktı, yanıma geldi. Beni biraz şaşkınca süzdükten sonra,

– Benimle arkadaş olmak, birlikte oynamak istiyormuşsunuz, öyle mi?

Katya benim yüzümden azarlanırken ikimizin adına telâşlandım, ne yanıt vereceğimi şaşırdım:

– Yo... hayır... istemem...

Katya aynı bakışla,

– Ya ne istiyorsunuz? dedi.

Ne söyleyebilirdim?.. Yutkundum:

– Sizin gibi koşamam ben, Katya. Şurada oturup sizi seyretmekle eğleniyorum. Bana darıldığınız zaman da çok üzülüyorum, çünkü sizi çok seviyorum.

– Pekâlâ canım. Ben de yalnız oynarım... Size darılmak için neden yok zaten. Hoşça kalın.

Katya yavaş, tane tane söyledi bunu. Madam Leotar'ın buyruğunu yerine getirip benimle anlaştığına hoşnuttu. Hem bu kez nasılsa suçlu çıkmaması da tuhafına gitti.

Elimi uzattım.

– Güle güle Katya.

Katya bir an durakladı, besbelli geçenlerde aramızdaki konuşmayı anımsadı. Beni hoşnut etmek ve işi tatlıya bağlamak istedi:

– Öpeyim sizi Netoçka, ister misiniz? dedi.

– Nasıl isterseniz...

Katya yanıma yaklaştı; yüzü, hali son derece ciddiydi. Yavaşça beni yanağımdan öptü. Bu kez yalnız büyüklerinin istediğini yapmış değil, zavallı öksüzün de gönlünü almış oldu...

Kendinden hoşnut bir halle dışarı çıktı. Birazdan kahkahası yeniden konağı çınlattı; soluksuz kalana kadar tepindi, koştu, sonunda bitkin bir halde kendini bir koltuğa attı. Ama duruşundan, bu halle bile yeni yaramazlıklar kurduğu belliydi. Akşam yatak odamızda gene izleyen bakışları üzerimdeydi: Katya'ya göre ben tuhaf, başkalarına benzemeyen bir yaratıktım... Benimle konuşmak, bende anlamadığı yönleri açıklamak istiyordu galiba, ama gene de yanıma sokulup söz açmadı.

Her sabah Madam Leotar'la fransızcaya çalışırdı. Dersleri gramer yinelemekle, Lafonten'in masallarını okumaktan oluşurdu. Katya'yı günde iki saat okumaya güçlükle kandırabilmişlerdi. Babasının ricası, annesinin diretmesi bu kadar sağlayabildi. Ama çalışmaya söz verdikten sonra da hakkıyla, ödevlerinden kaçmadan çalışırdı. Her şeyi çabuk kapan, kolaylıkla kavrayan bir zekâsıyla kendine göre bazı özellikleri vardı. Örneğin, güç bir ödev, bir problemle karşılaşınca kimsenin yardımına başvurmadan çalışırdı. Yakınlarının anlattıklarına göre, takıldığı bir şeyle sabah başlayıp akşama kadar uğraştığı olurmuş. Yardım istememek için sevdiği oyunlarını gözden çıkarmaya razıydı. Yani kafası göründüğünden daha çok dolu bir çocuktu. Yalnız yaşına göre çok saftı; bazen pek saçma şeyler sormaya kalkar, bazen da sorularınıza öyle yanıtlar verirdi ki, insanın parmağı ağzında kalır.

İyileşip okuyacak hale geldiğim zaman Madam Leotar beni sınavdan geçirdi. Okumamı beğendi ama yazımı kötü buldu; fransızca öğrenmem gerektiğine karar verdi. Böylece bir sabah Katya ile aynı çalışma masasına oturduk. O gün aksi gibi Katya'nın dalgınlığı, tutukluğu üstündeydi. Madam Leotar'ı şaşkına çevirdi. Ben de yaşlı eğitmeni hoşnut etmek için olanca çabamla çalıştım ve fransızca alfabeyi hemen hemen ilk derste ezberledim. Dersin sonunda Katya'ya iyice kızan Madam Leotar beni gösterdi:

– Şu çocuğa bakın. İlk derse başladığı gün sizden on kat fazla

başarı gösterdi.

– Daha neler! Alfabeyi daha yeni öğrenmeye başladı o.

– Evet ama siz alfabeyi ne kadar zamanda öğrendiniz, küçük prensesim?

– Üç derste galiba.

– Gördünüz mü! Netoçka bir derste başardı bunu. Demek sizden üç kat anlayışlıdır. Hep böyle çalışırsa sizi çabuk geçer. Öyle değil mi?

Katya bir an düşündü, Madam Leotar'ın haklı olduğunu kabul etti ve kıpkırmızı oldu. Zaten kızarmak huyuydu; başarısızlığa uğradığı, öfkelendiği yahut yaramazlık üstünde yakalandığı zaman gururunun incinmesi, yüzünün kızarmasından belli olurdu. Bu kez de gözlerinden yaş fışkırana kadar kızardı. Ses çıkarmadı, yalnızca beni yerin dibine geçirmek isteyen bir bakışla süzdü.

Ne derece gururlu, onurlu olduğunu o anda anladım işte. Dersaneden çıktığımız zaman Katya'nın gönlünü almak, Madam Leotar'ın beni övmesinde suçum olmadığını anlatmak için yaklaştım, konuşmaya başladım. Ama Katya duymamış gibi başını öteye çevirdi, yanıt vermedi.

Bir saat sonra odamda, elimde kitap, Katya'yı düşünüyordum. Gene benimle konuşmayacak diye için için üzülüyordum. Tam o sırada odaya girdi. Başını öne eğmiş, alttan bana baktı, sonra her zamanki yerine, kanepeye oturdu. Belki yarım saat hiç kıpırdamadan, gözlerini benden ayırmadan oturdu. Sonunda ben dayanamadım, soran bakışımı ona çevirdim. Birdenbire,

– Siz dans etmeyi biliyor musunuz? diye sordu.

– Hayır.

– Ben bilirim.

Sessizlik.

– Piyano çalar mısınız?

– Yo.

– Ben çalarım, ama bunu öğrenmek zor...

Bu kez de ses çıkarmadım. Katya devamla,

– Madam Leotar sizin benden daha zeki olduğunuzu söylüyor; dedi.

– Size kızdığı için öyle söyledi.

– Babam da kızar mı acaba?

– Bilmem ki...

Yeni bir sessizlik. Küçük prenses ayağıyla sinirli sinirli yere vu-

ruyordu. Sonunda kendini tutamadı:

– Benden daha anlayışlı olduğunuz için alay edeceksiniz benimle, değil mi?

– Hayır, hayır, asla! diye bağırdım, onu kucaklamak için yerimden fırladım.

Birdenbire Madam Leotar'ın sesi duyuldu:

– Böyle şeyler düşünüp sormakla ayıp ediyorsunuz, prenses.

Birkaç dakikadan beri bizi belli etmeden izleyen eğitmen konuştuklarımızı duymuştu.

– Evet, çok ayıp! Zavallı çocuğu kıskandığınızdan, bildiğiniz şeylerle övündünüz. Yakışıksız bir hareket bu Katya. Babanıza söyleyeceğim.

Katya'nın yanakları alevlendi.

– Duygunuz çirkin; diye devam etti Madam Leotar. Arkadaşınızı bu sorularla ne kadar kırdığınızın farkında değil misiniz? Ailesi yoksuldu, öğretmenler tutacak durumda değillerdi. Netoçka zeki bir kız olduğu için kendi kendine çalışmıştı. Ona yakınlık göstereceğiniz yerde her fırsatta kavga çıkarıyorsunuz. Çok ayıp. Öksüzdür, kimsesi yok... Bari prenses olmanızla da övününüz!

Gerçekten kızmış olan Madam Leotar bir an sustu. Sonra,

– Sizi yalnız bırakıyorum. Söylediklerimi düşünün ve suçunuzu düzeltmeye çalışın; diye ekledi.

Küçük prenses tam iki gün düşündü. İki gün ne kahkahalarını duyduk, ne gürültülü oyunlarını gördük. Süzülmüştü nerdeyse. Üçüncü gün alt kattaki salonlardan birinde karşılaştık. Katya, annesinden geliyordu. Beni görünce durdu, koltukların birine oturdu. Ben de kararsızlık içinde durdum; ne yapacağımı şaşırdım, nedense biraz korktum da...

Küçük prenses bakışını yüzüme dikti:

– Netoçka, sizin yüzünüzden azar işittim o gün, dedi. Ne suçum vardı?

– Benim yüzümden olmadı bu, Katenka.

– Ama Madam Leotar sizi kırdığımı söylüyor.

– Yo yo, kırılmadım ben...

Küçük prenses şaşkınlığını gösteren bir hareketle omuzlarını oynattı. Kısa bir sessizlikten sonra,

– Öyleyle neden hep ağlıyorsunuz? diye mırıldandı.

Gözlerimden akan yaşları tutmaya çalışarak,

– Sizi üzmemek için ağlamamaya çalışacağım bundan sonra,

Katenka! dedim.

Katya bir daha omuzlarını kaldırdı.

– Ağlamadığınız gün yok ki.

Bir şey söylemedim. Küçük prenses bir an sustuktan sonra, birdenbire,

– Niçin bizimle oturuyorsunuz, diye sordu.

Birden yanıt veremedim; kalbime bir acı saplandı. Sonra kendimi toparladım, yavaşça,

– Öksüzüm, kimsem yok da ondan; dedim.

– Hiç anneniz babanız yok muydu?

– Vardı.

– Şey... Sevmezler miydi sizi?

– Yo, severlerdi.

Güçlükle yanıt veriyordum.

– Yoksul muydular?

– Evet.

– Çok mu yoksul?

– Evet.

– Okutmuyorlar mıydı sizi?

– Babam okumayı gösterdi.

– Oyuncaklarınız var mıydı?

– Hayır.

– Pasta, şeker almazlar mıydı size?

– Yo.

– Evinizde kaç oda vardı?

– Bir oda.

– Bir tek oda mı?!..

– Evet.

– Hizmetçileriniz?..

– Yoktu.

– İşlerinize kim bakıyordu?

– Çarşıya falan ben giderdim.

Küçük prensesin soruları gittikçe daha çok dokunuyordu bana. Anılarım, yalnızlığım, prensesin şaşkınlık dolu soruları zehir gibi işliyordu içime. Titriyor, gözyaşlarımla boğuluyordum.

– Şu halde bizde oturmaktan hoşnutsunuz, değil mi?

Ses çıkarmadım.

– Cici elbiseleriniz var mıydı?

– Yoktu.

– Öyle ya, bize geldiğiniz gün üzerinizdeki entariyi gördüm; gerçekten kötü... Gösterdiler bana.

– Gördünüzse niye soruyorsunuz?

Ayağa kalktım. İçim yeni, bambaşka bir duyguyla doldu. Yüzüm öfkeden kıpkırmızı oldu.

– Evet, niçin soruyorsunuz bunları; benimle alay etmek için mi?

Küçük prenses de kızardı, doğruldu, bana doğru bir adım ilerledi, ama hemen heyecanını tuttu.

– Hayır, alay etmiyorum; dedi. Yalnızca ailenizin yoksul olup olmadığını öğrenmek istedim de...

İçimdeki acılar taştı, ağlamaya başladım.

– Ailemden size ne... öldüler onlar...

Katya iyice bozulmuş, ne yanıt vereceğini bilemiyordu. O anda odaya babası girdi, hızlı bir bakışla ikimizi süzdü. Katya'nın kızarmış yüzüne bakarak,

– Hayrola Netoçka, dedi; neden ağlıyorsun kızım? Kavga mı ettiniz? Yanıt versene Netoçka?

Yanıt verecek durumda değildim, prensin ellerine sarıldım, öpmeye başladım.

– Katya ne geçti aranızda? Ama yalan söylemeyeceksin!

Katya'nın yalan söylemek huyu yoktu doğrusu.

– Annesiyle babasının evindeyken giydiği kötü elbiseyi gördüğümü söyledim.

Prens kaşlarını çattı:

– Nerde gördün, kim gösterdi sana?

– Kendim gördüm.

Katya'nın sesi kesildi. Prens yüzüne baktı, fazla diretmedi.

– Öyle olsun. Başkalarını ele vermeyeceğini biliyordum zaten... Sonra?

– Ağlamaya başladı. Annesiyle babasıyla alay ettiğimi söyledi...

– Alay ettin demek.

Gerçi Katya tam alay etmedi ama, sözlerinde o anlam seziliyordu; öyle anlamıştım. Babasına yanıt vermediğine göre, suçunu kabul ediyordu.

– Hemen Netoçka'dan özür dile; dedi prens. Sesi sertti.

Katya'nın yüzü sapsarı oldu. Taş kesildi; kıpırdamıyordu.

– Bekliyorum kızım! diye yineledi babası.

Katya yavaş ama, kesin bir halle,

– Hayır, yapamayacağım! dedi. Gözlerinde birdenbire bir alev parlayıp söndü. Ayağıyla yere vurarak bağırmaya başladı:

– Yapamayacağım!.. Hayır hayır... Yapamayacağım!.. İstemem... Af dilemeyeceğim ondan! Sevmiyorum onu baba, sevmiyorum! Birlikte oturmak istemiyorum onunla... Surat asıyor, bütün gün ağlıyor – Ne yapacağım onu ben! İstemem... İstemem!

Prens, Katya'yı elinden yakaladı.

– Bu kadar yeter, sus! Benimle gel. Sen de odana git, Netoçka.

Prens, Katya'yı çalışma odasına götürürken, arkadaşımın affı için babasına yalvarmak istedim. Ama prens öyle sert bir sesle emrini yineledi ki, üstelemeye cesaret edemedim, sessizce odama döndüm.

Katya ile aynı odada yatıyorduk. İçerde yüzümü ellerimle kapamış, sabırsızlıkla onu bekliyordum. Az sonra geldi, önümden geçerek bir köşeye oturdu. Gözleri kızarmış, yanakları ağlamaktan şiş şiş olmuştu. Demin onu beklerken, içimden ayaklarına kapanarak af dilemek geliyordu; ama o anda korkudan başka bir duygu kalmamıştı. Katya gibi ben de put kesildim, yerimden kımıldayamıyordum. Suçlu olduğuma kendimi inandırmaya çalışıyor, Katya'ya hem sokulmak istiyor, hem de kızın hırçın halinden tersleneceğimi anlıyor, vazgeçiyordum.

İki gün böyle, bir gerginlik içinde geçti. İkinci günün akşamı, Katya'yı daha rahatlamış, daha neşeli gördüm. Hattâ bir aralık çemberiyle oynadı, ama çabuk bıraktı, gene bir köşeye çekildi. Gece, yatmak üzereyken bir an yüzünü bana doğru çevirerek bir iki adım ilerledi. Dudakları bir şey söyleyecekmiş gibi aralanıp kapandı... Sırtını bana çevirip yatağına gitti. Bir gün daha geçti. Küçük prensesin halinden hiçbir anlam çıkaramayan madam Leotar, sonunda onu sorguya çekti, ama ağzından bir şey alamadı. Eğitmeninin odasından çıkan Katya, ağlıyordu; ağladığını ben görmeyeyim diye pencereden dışarıya bakıyormuş gibi yaptı. Sonunda üzücü durum çözümlendi. Kavgamızın üçüncü günü, yemekten sonra yanıma geldi,

– Babam sizden af dilememi emretti, dedi. Beni bağışlar mısınız?

Katya'nın ellerini acıtırcasına sıktım. Heyecanımdan sesim güçlükle çıkıyordu?

Küçük prenses, hep o uysal haliyle,

– Babam sizi öpmemi de söyledi; diye devam etti. İster misiniz?

Yanıt yerine ellerine sarıldım, gözyaşlarımla ıslatarak öpmeye başladım. Yüzüne baktığım zaman, dudaklarının, çenesinin hafifçe titrediğini gördüm; gözleri ıslanmıştı. Ama çabuk toparlandı, hatta gülümsedi bile... Yavaşça, kendi kendine söylüyor gibi,

– Gidip babama sizden af dilediğimi, öpüştüğümüzü haber vereyim, dedi. Üç gündür görmedim onu: Sizinle barışmadan yanına gitmememi söylemişti.

Katya aşağı gitti. Ama pek düşünceli, kararsız görünüyordu; besbelli babasının onu nasıl karşılayacağını bilemiyordu.

Bir saat sonra çıngıraklı kahkahası, Falstaff'ın havlaması eskisi gibi ortalığı çınlatmaya başladı. Kırılan bir camın şıngırtısı, odada yuvarlanan çemberin gıcırtılı sesi, birkaç kitabın gümbür gümbür yere düşmesi, Katya'nın babasıyla barışmasının taşkın sevincini açıklıyordu. Ben de sevincini içimden paylaşıyordum.

Katya ile barışmıştık artık. Ama küçük prenseste gene de bir tutukluk seziliyordu; benden ısrarla uzak duruyor, hemen hemen hiç konuşmuyordu. Yalnız, vakit vakit, şöyle lütfen yapıyormuş gibi, uzaktan süzerdi beni... Bazan, hatta sık sık, çocukça bir saflıkla karşıdan sessizce izlemeye başlardı. Başına buyruk, koca konağın baştacı bu küçük şımarık kız, hoşlanmadığı, evinde görmek istemediği halde nasıl oluyor da benden bir türlü kurtulamadığına şaşıyordu. Buna karşın, yaratılışında son derece yumuşak, duygulu bir çocuktu; içgüdüsüne dayanarak iyiye doğru gidiyordu. Bunda taparcasına sevdiği babasının etkisi vardı. Katya'yı delicesine seven annesi, sevgisinden umulmaz derecede sert davranıyor, hatta kızını gereğinden çok sıkıyordu. Küçük prenses hırçın, sertliği eğilmez doğasını annesinden aldığı halde, prensesin bütün zorbalıklarına, kaprislerine en ufak bir karşılık vermeden boyun eğerdi. Kadının garip bir eğitim şekli vardı: Amansız bir sertlikle sınırsız bir şımartma karşıtlığı... Bir gün önce izin verilen bir şeyi ertesi gün yasak ederdi. Çocuk bocalar, haksızlığa karşı isyan duyardı. Ama bu konuya ilerde bir daha döneceğiz. Şimdilik şu kadarını söyleyeceğim: Katya, babası ile annesine olan duygularını, onlarla ilişkisini kesin olarak ayırmıştı. Babasıyla, olduğu gibi, içi dışı birdi, hiçbir şey saklamazdı ondan. Annesine karşı tam tersine, son derece uysal olmakla birlikte kapalı, güvensizdi. Uysallığı ne içten, ne karakterinden gelmeydi, salt durum gereği... Bundan da ayrıca söz açacağım. Sonraları Kat-

ya, annesine yaklaştığı zaman sınırsız sevgisini anladı, ki bu da iyiliğini gösteren bir özellikti; uysallığında bunun büyük payı vardı. Yazık ki, bizim deli dolu küçük prensesimiz gelecekte, iyi huylarından yararlanmasını bilememiş!

Bana gelince; o sırada iç dünyama gömülerek yepyeni bir duygu ile karşı karşıyaydım. O günlerde açıklamayı beceremediğim bu duygunun bütün varlığımı altüst ettiğini ve bana sonsuz acı verdiğini söylersem işi büyütmüş olmam. Kısacası, – okuyucularım deyimimi hoş görsünler – Katya'ya âşık olmuştum ben. Evet aşktı bu, gözyaşlarıyla, sevinç heyecanıyla, tutku derecesinde gerçek bir aşk...

Katya'ya beni çeken neydi? Nerden doğdu bu sevgi?

Bu melek gibi güzel çocuğu görür görmez, ona karşı derin bir hayranlık duymuştum. Her şeyi güzeldi; kusurlarının bile hiçbiri doğuştan değildi ve iç dünyasında sürekli bir çarpışma halindeydi. Geçici sonuçlar ne olursa olsun, bu olağanüstü güzel varlık, gelecek için umut verici belirtiler muştuluyordu.

Katya'yı seven, ona karşı hayranlık duyan yalnız ben değildim. Onu tanıyanlar, çevresinde olanlar, çekiciliğinden kurtulamazlardı. Her gün öğleden sonra gezmeye çıktığımız zaman, yoldan geçenler güzel yüzünü seyrettikten sonra birkaç kere daha dönüp arkasından bakmadan edemezler, hayranlık sözlerini önleyemezlerdi. Mutluluk için yaratılan talihli varlıktı o! Belki aşk adını verdiğim duygu, yalnızca ruhumdaki doğal güzelliğe, inceliğe karşı hayranlıktan doğmuştu, kimbilir...

Katya'nın başlıca kusuru, daha doğrusu karakterinin özelliği, kibir derecesinde gururlu olmasıydı. Olur olmaz şeyleri onur sorunu yapıp, ortalığı birbirine katıyor, kendisi sarsıldığı gibi, çevresindekilerin de huzurunu kaçırıyordu. Gücünden, yanındakilerin üzerinde yaptığı etkiden öylesine kuşku duymazdı ki, tek tük de olsa böyle durumlarda isteklerinin yerine gelmemesi, onu kızdırmaktan çok, şaşkına çevirirdi. O zaman Katya, olanca saflığıyla şaşkınlığını göstermekle yetinirdi. Ama şu kesindi ki, doğruluk, hakseverlik Katya'nın kalbinde her şeyden üstündü: Suçunu, hatasını tartışmasız kabul ederdi. Yalnız bana karşı bu bakımdan tam tersine davranıyordu, nedense benimle yıldızı barışamamıştı küçük prensesin... Tutkularına gem vurmadığı gibi, bu çeşit bocalamalar da onun için doğaldı.

Beni uzaktan uzağa incelemesi uzun sürmedi, merakını giderdikten sonra, orada yokmuşum gibi davranmaya başladı. Ne konu-

şuyor, ne oyunlarına çağırıyordu. Ama bunu öyle ustalıkla yapıyordu ki, dışardan gören, kendini çeken benmişim sanırdı. Yalnızca ders saatlerinde eskisi gibi birleşiyorduk. Madam Leotar'ın başarılarını, usluluğumu örnek göstermesi de dokunmuyordu artık. Oysaki, onur konusunda pek duyarlı olan Katya'mız, sırası gelince buldogları Falstaff'a bile alınabilirdi. *"Sir John Falstaff"* genel olarak son derece soğukkanlı, dünyaya metelik vermeyen, kızınca da bir kaplan kadar yırtıcı bir buldog azmanıydı. Öfke anlarında sahibine kafa tuttuğu olurdu. Falstaff'ın özelliklerinden biri, kimseyi sevmemesiydi; hele yaşlı prenses, baş düşmanıydı. Ama bunun sözünü ilerde açacağız. Katya, Falstaff'ın aldırmazlığını da onur sorunu yaptı, ne bahasına olursa olsun, ilgisini çekmeye karar verdi.

Bir gün yemekten sonra alt kattaki büyük salonda kitap okuyordum. Falstaff, salonun ortasında halının üstünde kurulmuş, sindirim keyfini yapıyordu. Küçük prenses ilk denemesi için o ânı seçti. Elindeki oyuncağı bıraktı, parmaklarının ucuna basarak Falstaff'a hem yavaşça yaklaşıyor, hem sesini tatlılaştırarak bir şeyler mırıldanıyordu; arada bir, yanına çağırır gibi el işaretleri yapıyordu. Ama hayvan, çocuğun ona doğru attığı ilk adımla korkunç dişlerini gösterdi. Katya durdu. İstediği şey, yalnızca Falstaff'ın başını okşayıp, arkasından gelmesini sağlamaktı. Oysaki, buldog bu gibi sırnaşık hareketleri ancak prensesten gelirse hoş görürdü. Katya'nın isteğini yerine getirmesi güç ve büyük bir tehlikeye bağlıydı. Falstaff için, gözü kızdığı zaman karşısındakinin bir yerini koparıp paramparça etmek işten bile değildi, ayı kadar güçlü bir hayvandı!

Katya'nın girişimini, uzaktan korku ve merakla izliyordum. Halinden, ilk başarısızlığının yenilgisini kabul etmeyeceği belliydi. Falstaff'ın küstahça diş göstermesi bile onu etkilemedi. Yalnız bu işi öyle şipşak yapamayacağına biraz şaşırdı. Yeni bir saldırıya hazırlandı: Şöyle pek yakına gelmeden düşmanın çevresinde bir tur attı. Falstaff o yana bakınadı bile. Katya, bu kez çevreyi darlaştırarak ikinci, arkasından üçüncü kez Falstaff'ın çevresinde dolaştı. Üçüncüsünde Falstaff, Katya'nın yasak bölgesine fazlaca yaklaştığını görmüş galiba, yine dişlerini gösterdi. Katya öfkeli bir halle ayağıyla yere vurdu, o da kızıyordu artık. Fakat yapılacak bir şey yoktu; çekilip kanepeye oturdu.

Birkaç dakika dalgın bir halle oturduktan sonra yeni bir plan kurmuş olmalıydı ki, hoşnut bir gülümsemeyle dışarı çıktı. Bir an sonra ellerinde yağlı halka ve ufak böreklerle döndü: Taktiğini de-

ğiştirecekti. Gelgelelim, Falstaff, belki henüz acıkmadığı için, bu güzel şeylere göz ucuyla bile bakmadı. Küçük prenses getirdiklerini ufalayıp köpeğin önüne atıyor, bir yandan da yavaşça yaklaşıyordu. Ama yasak bölgeye yaklaşır yaklaşmaz buldog, onu birincisinden daha kızgın bir hırlamayla karşıladı. Başını kaldırmış, sırıtarak yerinden sıçrayacak gibi kıpırdadı. Küçük prenses öfkesinden kıpkırmızı oldu. Yiyecekleri yere fırlatarak yeniden yerine otürdu.

Kararsızca bir hali vardı; heyecanlanmıştı da. Yanakları al al olmuş, gözlerinde kızgınlık yaşları parlıyordu, bir ayağıyla tempo tutar gibi halıya vuruyordu. Birdenbire bakışlarımız karşılaştı. Bu öfkesini taşıran son damlaydı. Kararlı bir halle doğruldu, kesin adımlarla korkunç buldoğa doğru ilerledi. Yaptığı şey, düşmanı şaşırtmıştı besbelli: Falstaff bir duraklama ânı geçirdi. Katya yasak çizgiyi aşarak buldoğun karşısında, iki adım ötesinde durdu. Kızgın bir hırlama, bu küstahlığa uygun bir yanıt oldu... Katya bir an durdu, ama yalnızca bir an... Sonra umursamaz bir halle bir adım daha ilerledi. Korkudan bayılacak gibiydim. Katya'nın yüzüne baktım: Onu bu derece heyecanlı hiç görmemiştim, zafer tablosu yapılacak kadar güzeldi! Hırsından gözleri dönen buldoğun kızgın bakışını cesaretle karşıladı, onu yutacakmış gibi açılmış koca ağzın içine rahat bir tavırla kıpırdamadan bakıyordu. Falstaff doğruldu. Kıllı göğsünden kopan korkunç bir kükreme salonu doldurdu... Kızı parçalayacağını sandım... Ama küçük prenses ağır, gösterişli bir hareketle minik elini hayvanın sırtına koydu, sert tüylerini üç kere sıvazladı. Buldoğun o an kararsızlık içinde bocaladığı belliydi. Sonra, besbelli çocuklarla uğraşmayı şanına yakıştıramamış; durduğu yerde kımıldadı, gerindi ve her zamanki sakin, kurumlu haliyle dışarı çıktı. Küçük prenses aştığı yasak bölgede hep o zafer kazanmış tavrıyla duruyordu. Bana fırlattığı bakışı gururlu bir sevinç doluydu. Bende renk adına bir şey kalmadı. Katya farkına vardı, gülümsedi. Ama onun hali de benimkinden pek farklı değildi, sapsarı olmuştu. Kendini yığılırcasına kanepeye bıraktı.

Katya'ya olan bağlılığım sınırsızdı. Hele o gün onun adına yaşadığım heyecanla korkudan sonra, büsbütün bir köle gibi bağlandım ona. İlgisizliğine için için üzülürken, defalarca boynuna atılmak istiyor, her zamanki tutukluğum yüzünden yapamıyordum. İçimdekileri anlamasın diye ondan nasıl bucak bucak kaçtığımı şimdi bile anımsıyorum. Saklandığım odaya ansızın girse, sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başlardım. Kalbime, başdönmesi gelene kadar

çarpıntı girerdi. Afacan kız, durumumdaki tuhaflığı sezmeye başlamıştı galiba, o da benimle karşılaşırken bir hoş oluyordu. Ama bir zaman sonra alıştı, aldırmaz oldu.

Bir ay böyle geçti. Acılarımı sessizce içime gömüyordum. Duygularımın -deyimim uygunsa- bir esnekliği vardı: Yaratılıştan son derece sabırlıydım, duygularım ancak belirli dereceyi aşınca taşardı. Günler, Katya ile birbirimize beş on sözden fazla söylemeden geçiyordu. Katya'nın böyle hareket etmesi, ya bana olan ilgisizliğinden, ya da beni küçümsediğindendi; bunu bazı hallerinden anlıyordum. Benden uzak durmasında da belirli bir amacı vardı galiba. Uykumdan kesildim, gündüzleri şaşkın halim, Madam Leotar'ın dikkatini çekmeye başladı. Katya'ya olan tutkum yüzünden ne saçmalıklar yapıyordum!.. Bir keresinde mendilini, bir başka kez saçlarının kurdelasını aşırıp geceleri ağlaya ağlaya öpmekten bitiyordum. İlkin Katya'nın soğukluğuna üzülüp kırılmıştım, sonra duygularımın karışıklığı içinde ezildim, kendimi denetleyemez oldum. Yeni hayatta kendimi kaptırdığım yepyeni, heyecanlı duygular ailemin evinde geçirdiğim dramı, acı etkilerini yavaş yavaş unutturdu bana.

Kimi geceler, uykumdan birisi dürtmüş gibi uyanarak, küçük prensesin yatağının yanına yavaşça sokulduğumu, gece kandilinin hafif ışığında güzel yüzünü saatlerce seyrettiğimi hâlâ anımsıyorum. Bazan yatağının kenarına ilişerek yüzüne eğilir, sıcak soluğunu içime çekerdim. Ellerini, omuzlarını, saçlarını, yorgandan dışarı sarkan ayağını korka korka öperdim...

Bir aydan beri göz hapsine aldığım Katya'da birtakım tuhaflıklar belirmeye başladı. Günden güne düşünceli, dalgın görünüyordu. O zamana kadar olmayan sinir halleri belirdi. Kâh günlerce sesi çıkmaz, sonra bakarsınız bir anda değişiverir: Fırtına kesilir, konağı koşmasıyla, kahkahalarıyla çınlatırdı. Hırçınlığından, titizliğinden herkes yaka silkerdi. Bana etmediği eziyet bırakmadı. Bir gün sofrada, benden tiksinir gibi bir tavır takınarak yanımda oturmayacağını söyledi. Bazı günler, bütün varlığımın yalnız onunla dolu olduğunu belki de duyumsadığı için, annesinin yanına gider, ancak yatma zamanında katımıza dönerdi. Ya da karşıma oturur, bakışını uzun uzun ayırmazdı benden. O zaman elim ayağım dolaşır, renkten renge girerdim, yerimden kıpırdamaya cesaret edemezdim sanki.

Hastalık nedir bilmeyen Katya, ilk olarak, ateşlendiğinden sızlanmıştı. Annesinin aklı başından gitti. İkinci şikâyetinden sonra annesinin dairesine götürdüler. Bana bir türlü ısınamayan kızındaki

değişikliklerden beni sorumlu tutan prenses, Katya'yı benden ayırmayı gerekli buldu. Daha önce de yapacaktı bunu ama, prensin kesin karşı çıkacağını bildiği için, uygun bir zaman kolluyordu. Karısının bir sözünü iki etmeyen prensesin bazı fikir veya isteklerinde saplandığı olurdu. O zaman hiçbir güç döndüremezdi onu; prenses kocasının bu huyunu bilirdi.

Katya'nın annesine gitmesi beni çok sarstı, sinirlerim gerildi. Bana olan nefretinin nedenini derin bir acı ile düşünüyor, açıklayamıyordum. Sonunda içimde kırgınlığın yanısıra, uğradığım haksızlığa karşı bir isyan duygusu kabarmaya başladı, gururum yaralandı. Katya'ya karşı halim, duruşum değişti: Yavaş yavaş kendime söz geçirmeye başladım. Gezmeye çıktığımız zaman, yanında serbest, rahat bir halle yürürdüm. Durumdaki yenilik Katya'nın gözünden kaçmadı ve tuhafına gitti. Doğallıkla sürekli kafa tutamıyordum ona, isyan bunalımlarından sonra içimi kaplayan eski umutsuzluk daha çok sarsıyordu beni.

Bir gün Madam Leotar'ın odasına soluk soluğa dalan Katya, yaşlı eğitmeninin boynuna atıldı, gene bizimle kalacağını haber verdi. Sevincimden şaşkına döndüm. Katya da kahkahalarla gülüyor, tek ayak üstünde fır fır dönüyordu. Sonra birdenbire toparlandı, bana hafif bir selam verdi, Madam Leotar'dan o gün derse girmemek için izin aldı. Öğleye kadar koşup oynadı; onu o günkü gibi neşeli, coşkun hiç görmemiştim. Ama akşama doğru durgunlaştı, hüzünlendi. Annesi yoklamaya geldiği zaman, halini belli etmemek için epey zorladı kendini. Prenses gittikten sonra da birdenbire ağlamaya başladı; ilgi dolu bakışımı farkedince, odadan kaçtı. O günlerde geçirdiği sinir bunalımlarına telaşlanan annesi, doktorlara başvuruyor, ikide bir madam Leotar'ı çağırıp kızına ilişkin her şeyi en ufak ayrıntılara kadar öğrenmeye çalışıyordu. Oysaki, Katya'nın gerçek durumundan az çok anlayan yalnız bendim: İçime tatlı bir bekleyiş, bir umut doğdu. Sözün kısası, bizim küçük roman hal yoluna giriyor, bağlanıyordu.

Katya'nın aramıza döndüğü üçüncü gündü. Sabahtan beri üzerimde bakışını hissediyordum. Gözlerimiz karşılaştıkça ikimiz de kızarıyor, yere bakmaya başlıyorduk. Birisinde Katya güldü, yanımdan kaçtı. Saat üçü çalarken gezinti için hazırlanmaya başladık. Küçük prenses birdenbire yanıma geldi.

– Pabucunuz çözüldü Netoçka, dedi. Bağlayayım.

Katya'nın bu beklenmedik konuşması beni şaşırttı. Kızardım,

eğilip pabucumun bağını bağlayacaktım. Ama Katya, kendine özgü, kesin bir halle,

– Yo, ben bağlayacağım! dedi, gülerek ayağımı zorla dizine koydu.

Pabucumu bağladıktan sonra beni yukardan aşağı süzdü.

– Bak, boynun da açık...

İliklemediğim yakadan görünen boynuma parmağıyla dokundu.

– Dur, iyice sarayım; diyerek atkımı çözüp yeniden bağladı, afacan bir gülümsemeyle. Öksürüğe yakalanmaktansa önlem alalım!.. diye ekledi.

Katya'nın halindeki değişmeden bir şey anlamadım; nasıl hareket etmem gerektiğini kestiremiyordum. Dolup taşan sevincimi güçlükle tutabildim, nerdeyse sokakta boynuna sarılacaktım. Dönüşte dayanamadım, merdivende ona yetişmek istiyormuşum gibi usulca omuzundan öptüm. Hafifçe ürperdi, ama farkına vardığını belli etmedi.

O gün, prensesin konuk günüydü. Katya'yı giydirip annesinin yanına götürdüler. Birazdan bütün konak telaş içindeydi: Katya sinir bunalımı geçiriyordu... Annesi korkudan deliye döndü. Gelen doktor, kesin bir şey söylemedi, bazı çocuk hastalıklarından, Katya'nın büyüme çağından sözetti. Ama ben başka şeyler düşünüyordum.

Ertesi sabah Katya her zamanki gibi yanakları pembeleşmiş, neşeli, sağlıklı bir halle yanımıza döndü; ama yaramazlığı ile şımarıklığı da kat kat arttı. İlk işi madam Leotar'a baş kaldırmak, söz dinlememek oldu. Sonra durup dururken yaşlı prensesi görmek istediğini tutturdu. Küçük yeğeninden hiç hoşlanmayan yaşlı prenses, nasılsa bu görüşmeye razı oldu. Baştan her şey iyi gitti, belki bir saat kadar çok iyi anlaştılar. Afacan kız büyük halasından şimdiye kadar yaptığı bütün yaramazlıklar, gürültüler ve rahatsızlıklar için özür diledi. Yaşlı prenses duygulandı, gözleri yaşararak onu bağışladı. Ama yaramaz kız bu kadarla kalmadı: henüz yapmadığı, yapmayı düşündüğü şeyleri de bir bir açıklamaya başladı. Saygılı, dinsever, pişmanlık getiren örnek bir küçük kız haliyle sofu kocakarıyı gözleri yaşarıncaya kadar sevindirdi. Nasıl sevinmesin, bütün konağın taptığı, annesinin bir sözünü iki etmediği şımarık kızı dize getirmek gerçekten bir zaferdi!

Afacan Katya, açıklamalarına başladı: büyük halasının sırtına

zamkla bir kartvizit yapıştıracakmış, yatağının altına Falstaff'ı sokacakmış; gözlüğünü kırdıktan sonra odasındaki din kitapları yerine, annesinin okuduğu Fransızca romanları koyacakmış... Bundan başka odasına, çatapatlar getirip koyacak, sabahlığının cebine bir deste iskambil kâğıdı sokacakmış... Yapacağı başka şeyler de varmış! Ama kızgınlıkla renkten renge giren kocakarıyı zevkle seyreden Katya, dayanamadı, kahkahayı bastı, odadan kaçtı. Yaşlı prenses de hemen gelinine haber yolladı. Sorun büyüdü, prenses tam iki saat Katya'nın suçunu bağışlaması, son günlerin rahatsızlığını hesaba katarak cezalandırmaması için yalvardı. Hala ilkin direndi, yarından tezi yok evlerinden gideceğini söyledi, sonra yumuşadı, cezanın Katya'nın iyileşmesine kadar bırakılmasını uygun gördü. Ama annesi, Katya'yı hemen o gün hem azarladı, hem aşağı, yanına götürdü.

Ele avuca sığmaz küçük prenses ne yaptıysa yaptı, yemekten sonra gene bize kaçtı. Ben aşağı inerken merdivende karşılaştık. Merdiven başındaki kapıyı aralamış Falstaff'ı çağırdığını görünce, yaman bir öç hazırladığını anladım.

Konakta yaşlı prensesi sevmeyen yalnız Katya değildi, Falstaff'ın da onu çekemediğini daha önce de söylemiştim. Hiç kimseye sokulmayan, kimseyi sevmeyen, son derece kibirli, kendini beğenmiş bu hayvan, çevresindekileri sevmezdi ama, başkalarının ona saygıda kusur etmesine de dayanamazdı. Konak halkı korku belası, korkunç Falstaff'ı gücendirmemek için elinden geleni yaparlardı. Yaşlı prensesin konağa gelmesiyle Falstaff bir darbe yedi: özgürlüğü sınırlandırıldı, yukarı kata çıkmak yasak edildi. Yasağın ilk günlerinde buldoğun hali görülecek şeydi. Uğradığı hakaretten kendine gelemiyordu sanki. Tam bir hafta, yukarı giden merdivenin kapısını tırmıklayıp durdu. Yasağın nedenini çok geçmeden anladı. Yaşlı prenses bir pazar günü kiliseye gitmek üzere aşağı inerken Falstaff, tiz, hırçın bir havlayışla ona saldırdı. Yaşlı bakireyi kinci köpeğin korkunç öcünden güç bela kurtardılar.

O zamandan beri Falstaff yukarı kata ayak basamadığı gibi yaşlı prenses aşağı indikçe konağın en uzak odalarından birine kapatılırdı. Uşakların bu konuda büyük sorumluluğu vardı. Ama kinci hayvan gene de kaş göz arasında iki üç kez yukarı fırlamaya fırsat bulmuştu. Her seferinde hiçbir yere bakmadan, doğruca düşmanının yatak odasına koşardı. Bereket versin, kadıncağız kapısını hep kapalı tutardı. İçeri dalamayan Falstaff, kapının önünde kakılıp kalır, uşaklar onu indirene kadar acı acı ulumakla yetinirdi. Yaşlı

prenses de, vahşi buldog onu parçalıyormuş gibi çığlıklar atar ve her seferinde geçirdiği korkudan gerçekten hasta olurdu. Birkaç kere yeğenlerine ültimatomunu yollamış, hatta bir keresinde gelinine, "Ya ben ya Falstaff" diye dayatmıştı ama, prenses Falstaff'dan ayrılamayacağını kesin bir biçimde dile getirmişti.

Ailesine çokça sevecenlik göstermeyen prenses, çocuklarından sonra en çok Falstaff'ı severdi. Nedeni şuydu. Altı yıl önce, prens bir kır gezintisi dönüşü sıska, kipkirli bir köpek yavrusunu getirmişti. Her haliyle suratına bakılmayacak kadar sevimsiz, bu enciğin kendine göre bir değeri vardı: türü katışıksız buldogdu. Prens galiba o gün, onu ölümden kurtarmıştı. Prenses hayvanı yabanıllığı ve huysuzluğu yüzünden arka avluya yolladı. Orada buldoğu soyluluğuna bakmadan ipe bağladılar, prens de karşı çıkmadı. İki yıl geçti. Prens ailesi yazlığa çıktığı sırada bir gün Katya'nın küçük kardeşi Saşa, Neva'ya[1] düşmüştü. Prenses acı bir çığlıkla oğlunun arkasından nehre atılacaktı; ancak orada bulunanlar onu zorla tutarak yüzde yüz boğulmak tehlikesinden kurtardılar. Bir yandan da rıhtımdan çabucak gönderilen bir kayık, nehrin hızlı akıntılarının sürüklediği çocuğa yetişmeye çalışıyordu. Ama küçük prensin kurtulabilmesi ancak bir mucize işiydi!.. Suyun üstünde kabaran elbisesi kâh görünüyor, kâh dalgalar arasında kayboluveriyordu. İşte tam o sırada bir köpek azmanı suya atlıyor, çocuğun önünü keserek onu sağ salim kıyıya çıkarıyor. Prenses, üstünden çamurlu sular akan köpeği bağrına basarak öpmeye başlıyor. Ama o günlerde "Friksa" gibi son derece uyumsuz, çirkin bir ad taşıyan bugünkü Falstaff'ın sevgi gösterileriyle başı hoş değildi. Prensesin öpücüklerine, kucaklamalarına olanca hırsıyla omuzunu dişlemekle karşılık verdi. Prenses ömrü boyunca bu yaranın izini taşıdığı halde Falstaff'a olan şükranı eksilmemişti.

Buldoğu bu kez arka avludan odalara aldılar; temizleyip pakladılar, boynuna son derece zarif işlenmiş gümüş bir tasma taktılar. Falstaff, prensesin oturma odasında, görkemli bir ayı postu üzerinde kuruldu. Az zaman sonra, saldırmalarından korkmadan sevebiliyordu artık. Gözdesinin adı Friksa, prensesin tüylerini ürpertiyordu. Daha nazik, kibar, hem tarihsel bir ad aramaya koyuldular. Ama Hektor, Serber gibi adlara artık değer verilmiyordu. Konağın sevgilisine, şanına yakışır bir ad gerekti. Sonunda prens, buldoğun

---

1) Petersburg'un dolayında büyük bir nehir.

korkunç oburluğu ile uygun Falstaff[1] adını buldu. Prenses bu adı beğendi, böylece Friksa'sı soylu, kibar bir Falstaff oldu. Doğrusu, duruşu ile hareketleri kusursuzdu; gerçek bir İngiliz gibi sessiz, ağırdı, durup dururken kimseye saldırmazdı. Yalnız ayı postundaki yerine kimseye ayak bastırmazdı; kısacası, saydırırdı kendini. Bazan düşünceye daldığı, yahut huysuzluğu tuttuğu zaman, yukardaki düşmanı, hâlâ hesaplaşamadığı baş düşmanını anımsardı. Merdivene sessizce sokulurdu, ama kapıyı hep kapalı bulduğu için sindiği bir köşede, birisinin boş bulunup kapıyı açık bırakmasını sabırla beklerdi. Kinci hayvanın iki üç gün beklediği olurdu. Fakat kapının açık bırakılmaması için sıkı emir verilmişti. İşte Falstaff tam iki aydır yukarı çıkmak fırsatını kollarken, küçük prensesin kapıyı aralayıp tatlı bir sesle, – Falstaff!.. Falstaff!.. diye çağırdığını duyunca, Rubikon'u geçmeye hemen o anda hazırlandı. Yalnız bu çağırış ona o kadar olanaksız göründü ki, kulaklarına inanamadı.

Kurnazlık konusunda kedilerden aşağı kalmayan Falstaff kapının açıldığının farkında değilmiş gibi ağır ağır pencereye yaklaştı, kocaman ön ayaklarını kenara dayayarak, hiç oralı değilmiş gibi, karşıki binanın seyrine daldı. Ama belli etmeden süzdüğü kapı gerçekten ardına kadar açıktı; tatlı bir ses de Falstaff'ı öcünü almak için sanki üsteleyerek çağırıyordu... Köpek sırıtarak sevinç çığlığıyla, korkunç bir zafer örneği gibi, yukarıya fırladı. Öylesine hızlı koşuyordu ki, yolda çarptığı iskemleyi havaya fırlatarak bir metre öteye uçurdu. Koridorda duran madam Leotar, acı acı bağırırken Falstaff o belli kapının önündeydi, var gücüyle tırmalıyordu. Ama kapı içerden kilitliydi. Bu aksilik karşısında kızgınlıkla ulumaya başlayan buldoğun sesine içerden yaşlı bakirenin çığlığı karşılık verdi. Ardından, bir düşman ordusunu andırırcasına bütün konak halkı yukarıya saldırdı. Yırtıcı Falstaff, kafasına usturupla takılan burunduruklu, ayakları bağlı olarak, savaş alanından süklüm püklüm uzaklaştırıldı. Prensese haber verildi. Prenses bu kez suçluya göz açtırmayacağını söyledi; ama suçlu kimdi?

Hepimizi topladıktan sonra Katya'ya bakar bakmaz durumundan kuşkulandı. Küçük prenses, annesinin karşısında yüzü sapsarı, tir tir titreyerek duruyordu. Yaramazlığının önemli sonucunu ancak o anda anlamıştı. Annesinin bir hizmetçiden veya başka suçsuz bir

1) Shakespeare'in eserlerinin birinden. Oburluk örneği olarak anılmaktadır.

kimseden kuşkulanabileceğini birdenbire düşündü, suçunu açıklamaya karar verdi.

– Sen yaptın bunu, değil mi? diye sert bir sesle sordu prenses.

Katya'nın yüzünü kaplayan ölü beyazlığı, bitkin hali çok dokundu bana. Önüne geçtim, kesin bir tavırla,

– Falstaff'ı ben bıraktım; dedim. Dedim ama, prensesin kızgın bakışının altında bütün cesaretim eriyiverdi. Yavaşça,

– Özellikle yapmadım... kaza oldu... diye ekledim.

– Peki. Madam Leotar, gereken cezayı verin ona!

Prenses odadan çıktı.

Katya'nın yüzüne baktım. Hali pek şaşkındı, kolları sarkmış, yüzü hâlâ sapsarıydı, gözlerini bir noktaya dikmiş, yere bakıyordu.

Prens H.'nin ailesinde çocuklara verilen bir tek ceza vardı: boş bir odaya kapatılmak. Aslında boş bir odada bir iki saat kalmak önemli bir şey sayılamazdı. Ama çocuk o odaya cezalı olarak kapatılınca durum değişir. Katya ile küçük kardeşi, genel olarak iki saatten daha çok hapiste kalmazlardı. Ben, suçumun öneminden dolayı dört saatlik ceza aldım.

"Hapisane"ye girerken sevincimden kanatlanmış gibiydim: Katya'yı düşünüyordum. Onu kazandığımdan kuşkum yoktu. Ne var ki, hapiste dört saat yerine sabahın dördüne kadar kalmıştım.

Madam Leotar beni odaya kapattıktan iki saat sonra Moskova'dan kızının gelip birden hastalandığını ve onu görmek istediğini haber aldı. Kadıncağız telâşla evden çıkarken, beni unutmuş. Hizmetimize bakan Nastya hapisten çıkartıldım sanmış besbelli... Annesinde akşamı geçiren Katya onbirde odamıza döndüğü zaman, yatakta olmadığımın farkına varmış, ama cezamın bitmediğini varsayarak, hizmetçiye bir şey sormamış. Böylece o geceyi hapsedildiğim bomboş odada geçirdim.

Sabaha karşı kapımın vurulduğunu, dışarda birtakım sesler, bağırışmalar duyarak uyandım; odanın bir köşesinde kıvrılıp uyuyakalmıştım... Uyku sersemliğinden ben de bir çığlık attım ama, dışarda, öteki sesleri bastıran Katya'nın sesini tanıyınca rahatladım, sustum. Madam Leotar, Nastya, kâhya kadın kapıda suçlu suçlu duruyor, aralarında heyecanla bir şeyler konuşuyorlardı. Madam Leotar ağlayarak beni kucakladı, unutkanlığını bağışlamamı yalvardı. Ben de ağlıyordum. Soğuktan, kuru tahta üzerinde yatmaktan her yanım sızlıyordu. Gözlerimle Katya'yı aradım ama o, hapisanemin kapısı açılır açılmaz yatmaya gitmişti. Sabaha karşı uyanıp beni yata-

ğımda görmeyince, Madam Leotar'ı, hizmetçileri ayağa kaldıran oydu.

Ertesi sabah, başıma geleni bütün konak öğrendi. Prenses bile cezayı gereğinden sert buldu. Prense gelince, onu o günkü gibi kızgın giç görmemiştim. Sabah saat onda odamıza geldi. Son derece heyecanlıydı.

– Rica ederim, ne yaptınız bu zavallı çocuğa! diye çattı Madam Leotar'a. Barbarlık bu, düpedüz barbarlık, vahşilik!.. Hasta, ürkek, kafası hayal dolu kızcağızı karanlık bir odaya kapatmak, onu yeniden hasta etmek demektir. Bize gelmeden önceki durumunu biliyorsunuz. Barbarlık bu, insafsızlık Madam! Ne biçim ceza bu, kimin buluşu bu!..

Zavallı Madam Leotar fena halde bozulmuş, gözleri yaş dolu prense olup biteni açıklamaya çalışıyordu. Beni kızının gelmesi yüzünden telâşa düşerek unuttuğunu; bu cezanın uzun sürmemek koşuluyla iyi sonuçlar sağladığını, *Jean-Jacques Rousseau*'nun bile bunu uyguladığını söylüyordu. Prens büsbütün köpürdü:

– *Jean-Jacques Rousseau!.. Jean-Jacques Rousseau!..* Sizin *Jean-Jacques Rousseau* bu çeşit konulara dil uzatmamalıydı: öz yavrularını terkeden *Jean-Jacques Rousseau* eğitim konularında bir otorite sayılamaz Madam, hakkı yok bundan sözetmeye! *Jean-Jacques Rousseau* kötü bir adamdır, Madam.

– Efendim?.. *Jean-Jacques Rousseau... Jean-Jacques Rousseau* mu kötü bir adam?!.. Ne söylediğinizin farkında mısınız Prens?

Madam Leotar saçlarının diplerine kadar kızardı.

Madam Leotar son derece iyi kalpli bir kadındı. Kimseyi darıltmaya alışık değildi. Ama sevdiği kimselere; örneğin *Corneille, Racine* gibi sayılı klâsik yazarların gölgelerine bile dokunulmasına, *Voltaire*'e hakaret edilmesine dayanısı yoktu. *Jean-Jacques Rousseau* kötü adam, barbarmış... söylenecek söz müydü Yarabbi!..

Yaşlı kadının gözlerinden yaş fışkırdı. Titriyordu.

– Özür dilerim Prens, ne söylediğinizin farkında değilsiniz; diye yineledi.

Prens fazla ileri gittiğini anladı, özür diledi. Sonra yanıma gelip içten bir sevecenlikle beni öptü, kutsadı ve dışarı çıktı.

Madam Leotar'ın öfkesi geçmişti. Duygulanarak,

– *Pauvre Prince!*[1] diye iç çekti, bizi çalışma masasına oturttu.

---

1) Zavallı prens.

Katya o gün derste pek dalgındı. Yemekten önce yanıma geldi. Kızarmıştı. Gülerek ellerini omuzlarıma koydu, utangaç utangaç,

– Demek dün benim yerime hapse girmeye gönüllü çıktın ha?.. dedi. Yemekten sonra büyük salona gel, top oynayalım; ister misin?

Çabuk çabuk konuşuyordu. O sırada birisinin bize geldiğini gördü, benden uzaklaştı.

Yemekten sonra, alacakaranlıkta el ele alt kattaki büyük salona indik. Küçük prensesin heyecanlı hali gözümden kaçmadı. Ben de o âna kadar duymadığım bir sevinç ve mutluluk içindeydim.

– Top oynayacağız, değil mi? dedi Katya. Sen orada dur.

Bana salonun öbür ucunu gösterdi, kendisi karşıma geçti. Birdenbire kızardı, yüzünü elleriyle kapayarak kendini kanepeye attı. Yanına gitmek için davrandım ama, Katya, dışarı çıkmak istediğimi sanmıştı. Hep öyle, yüzü kapalı olarak,

– Dur, gitme Netoçka, dedi; şimdi geçer...

Yerinden doğruldu, boynuma sarıldı. Ağlamıştı, yanakları hâlâ ıslaktı, saç büklümleri omuzlarına döküldü. Ergin kiraz gibi dolgun dudaklarıyla yüzümü, gözlerimi, ağzımı, boynumu, ellerimi öpüyor, isteri nöbetine tutulmuşçasına hıçkırıklarla sarsılıyordu. Uzun bir ayrılığın verdiği özlemle ona sarıldım; iki dost, iki âşığın sarılışıydı bu... Katya'nın kalbi duyulacak kadar hızlı, sert atıyordu. Birdenbire bitişik odadan Nastya'nın sesi geldi: küçük prensesin annesine gitmek zamanı gelmişti. Katya yüzünü buruşturdu:

– Öff... Ne yapalım Netoçka... Artık akşam, yani gece görüşürüz. Hadi sen yukarı çık, bekle beni.

Son bir kez daha sessizce, içten bana sarıldı, Nastya'nın yanına koştu. Hayata yeniden kavuşmuş gibiydim. Yukarı koştum. Odamızda kendimi sedirin üstüne attım, başımı yastıklara gömerek sevinçten, içim boşalana kadar ağladım, ağladım!.. Katya'nın dönüşünü iple çektim ama, küçük prenses ancak onikide geldi. Kapıdan bana gülümsedi, bir şey söylemedi, soyunmasına yardım eden Nastya'nın gitmesini bekledi. Kız da sanki inadına elini ağır tutuyordu. Sonunda Katya, dayanamadı,

– Aman çabuk ol, Nastya! diye söylendi.

– Aa, kalbiniz ne kadar hızlı atıyor... Koşarak mı yukarı çıktınız, Küçük Prenses?

– Sana ne; pek gevezesin Nastya! Çabuk ol diyorum sana.

Küçük prenses sinirli bir hareketle ayağını yere vurdu.

– Siz de çok tezcanlısınız, Küçük Prenses!

Nastya çorabını çıkardığı Katya'nın ayağını yakalayarak öptü. Soyunma bittikten sonra, küçük prenses yatağına girdi, Nastya iyi geceler dileyerek çıktı. Kapı kapanır kapanmaz, Katya yatağından atladı, bana koştu.

– Hadi benim yatağıma gel! diye kolumdan çekti.

Sımsıkı sarıldık. Küçük prenses beni soluk aldırmadan öpüyordu. Birdenbire hafifçe güldü, yanakları pembeleşti:

– Gece beni öptüğünü duymadığımı sanma!

Ağlamaya başladım. Katya da ağlıyordu. Gözyaşları arasında,

– Netoçka, meleğim benim, diye fısıldadı. Seni ne zamandan beri seviyorum... Biliyor musun, ne zamandan beri?

– Hayır...

– Babanı bana karşı savunduğun gün babam senden af dilememi emretmişti... O gün sevdim seni Netoçka, ök-sü-züm be-nim!.. diye uzata uzata söyledi, yeniden beni öpmeye başladı.

– Ah Katya...

– Ne var? Hoşnut değil misin?

– Yo... şey... Demek istiyorum ki, ne diye biz bu kadar... Yani bu kadar uzun zaman...

Sözümü bitirmedim, birbirimize bir daha sarıldık, birkaç dakika hiç konuşmadık. İlk sessizliği bozan Katya oldu,

– Benim için ne düşünüyordun?

– Çok... öyle çok şey düşünüyordum ki Katya! Gece gündüz hep seni düşünüyordum.

– Biliyorum. Uykuda bile beni sayıklıyordun.

– Ne diyorsun!

– Ağladın da... Hem kaç kere!

– Gördün mü. Niçin bu kadar kibirliydin?

– Aptallığımdan. Olur bazen öyle; elimde değil işte... Hem kızıyordum sana.

– Neden?

– Hiç. Kendi kötülüğümden. İlkin, benden daha iyi olduğun için; sonra da babamın seni benden çok sevdiğini sanmıştım. Babam çok iyi kalplidir, değil mi Netoçka?

– Evet, çok...

Prensi anımsayarak gözlerim yaşardı. Katya ciddi bir halle,

– Evet, çok iyi insandır o ama, duruşu öyle... Sonra senden

özür dilediğim zaman nerdeyse ağlayacaktım; buna da kızdım.

- Farkındaydım; ağlamak üzere olduğun belliydi.

Katya eliyle ağzımı kapadı.

- Sus, sen de az sulugöz değilsin ha! Seni bu halinle bazen canımdan fazla seveceğim geliyordu, bazen da nefret etmek istiyordum senden... O zaman da müthiş kızıyordum sana!

- Niçin ama?

- Söyledim ya: içimden geliyordu. Ama nedendi, ben de bilmiyordum. Sonra seni sevdikçe, sensiz yapamadığımı anlayınca kendi kendime, "Dur, seni öyle hırpalıyacağım ki, canını çıkarırım, sinsi kız!" diyordum.

- Aman Katya!..

- Doğru söylüyorum hayatım.

Katya elimi öptü ve devamla,

- Bir aralık seninle konuşmamaya karar verdim. Hiç konuşmayacaktım. (Gülümsedi), Falstaffka'ya yaptığımı anımsıyor musun?

- Anımsamaz olur muyum? Ne kadar cesursun Katya!

- Yok canım, korkudan yüreğim ağzıma geldi. Bu deliliği niçin yaptığımı biliyor musun?

- Yo.

- Sen oradaydın ya; bakıyordun bana... Bunu görünce, "Ne olursa olsun, deneyeceğim!.." dedim, hayvanın karşısına dikildim. Korkuttum seni, değil mi? Korktun benim için!

- Hem de nasıl!

- Anladım. Falstaffka'nın bana aldırmayıp dışarı çıktığına bir de sevindim ki! Asıl ondan sonra beni korku aldı... Ama ne korku, Tanrım!.. Köpek değil bu ca-na-var, domuz!

Küçük prenses sinirli bir kahkaha attı. Sonra birdenbire başını kaldırıp gözlerini bana dikti. Uzun kirpiklerinin ucunda inci gibi yaş taneleri parlıyordu.

- Neyin var ki seni bu kadar seviyorum?.. Yüzünde bir damlacık kan yok, saçların sapsarı, akılsız sulugözün birisin... Gözlerin de masmavi... Vah ök-süz-cü-güm benim, vah!..

Katya üzerime eğilerek yeniden beni öpmeye başladı. Yanaklarıma birkaç damla yaş düştü. Duygulanmıştı.

- Seni ne kadar sevdiğimi bilemezsin, Netoçka. Kaç kere içimden bunu söylememeye söz veriyordum kendi kendime. Oysaki utanacak, çekinecek ne vardı, değil mi? Şimdi ne kadar mutluyuz.

Sevinç heyecanı beni sersemleştirmişti sanki.

– Evet; her yanım sızlayana kadar mutluyum, Katya!

– Ben de öyle, Netoçka. Şey... Netoçka adını kim verdi sana?

– Annem.

– Bana anneni anlatsana.

– Olur; hepsini anlatırım, her şeyi.

– Benim kenarı dantelli iki mendilimi ne yaptın?.. Saç kurdelamı ne diye aldın? (Gülüyordu). Seni gidi... Hepsini biliyorum!

Gözlerimden yaş fışkırana kadar kızardım. Katya yavaşça gülerek devam etti:

– "Dur, diyordum; iyice üzeyim şunu, birden açılmayacağım..." Bazan da, senden nefret ettiğim anlarda, şu sessizliğin, boynu bükük halin öyle dokunurdu ki, güç tutardım kendimi. Beni aklı kıt bir budala sandığını düşündükçe dayanamıyordum. Sen çok zekisin Netoçka, çok zekisin!

– Bunu nerden çıkardın?

– Biliyorum.

Katya'nın sesi ciddi ve kesindi. Devamla,

– Bir sabah uyandığımda, birdenbire, seni sevdiğimi anladım; dedi. Temelli, müthiş sevdim. O gece düşümde hep seni gördüm ama, seninle ilgilenmek hiç istemiyordum. Anneme beni yanına almasını söyleyecektim. Ertesi gün yatarken bir daha seni düşümde görmek istedim... Ne utanmaz şeyiz, değil mi Netoçka?

– Beni sevmemek için neden bu kadar direniyordun Katya, bunu anlamıyorum.

– Canım, hepsi söz bunlar. Seni hep seviyordum. Nefret ettiğim zaman da... Boynuna atılıp öpmek isterken, birdenbire, "Şimdi canını çıkarasıya kadar çimdiklesem onu, ne olurdu acaba?" diye aklıma gelirdi. Şöyle işte...

Küçük prenses kolumu çimdikledi.

– Al sana! Pabucunu bağladığım günü anımsıyor musun?

– Tabiî.

– Hoşuna gitmişti, değil mi? O gün pek şekerdin. Dedim, "Şunun pabucunu bağlasam ne yapar acaba?" Bağladım; içime bir mutluluk doldu, gülmek istiyordum. Gülmemek için yüzüne bakamıyordum. Ya benim yerime hapisaneye gidişin?.. Pek hoşuma gitmişti doğrusu, öyle hoşnuttum ki!

(Cezalanırken kapatıldığımız odanın, aramızdaki adı "hapisane" idi.)

Katya tatlı bir alayla güldü,

– Doğru söyle, çok korktun mu o gün?

– Elbette.

– Ben de, suçumu kabullendiğine değil, o uğursuz odada benim yerime yatacağına seviniyordum. "Kimbilir nasıl ağlıyor orada" diye düşünüyordum. Onu sevdiğimi bilmiyor ama, yarın her şeyi bilecek. Yarın, sevdiğimi söyleyeceğim, öpeceğim onu, çok çok öpeceğim.." Bu yüzden acımadım; gerçi sonra ben de biraz ağladım, ama sana acıdığımdan değil ha!

– Oysa ben hiç ağlamadım. Tam tersine, çok mutluydum!

– Ağlamadın mı? Vay hınzır kız!..

Katya gene kollarını boynuma doladı, dudaklarıma yapıştı. Gözlerimi ondan ayıramıyordum.

– Ah ne kadar güzelsin Katya, ne kadar güzelsin, Yarabbim!

– Sahi mi? Artık sen de bana ne istersen yap: eziyet et, çimdikle, döv!.. Ne olursun bir kez çimdikle bari!

– Pek yaramazsın, Katya!

– Ohh... Bir daha Netoçka, bir daha...

– Aa, küçük budala seni!

– Daha!

– Dahası, öp beni.

Bir daha öpüştük, ağladık, güldük; öpüşmekten dudaklarımız şişti.

– Beni dinle Netoçka: bundan sonra her gece yatağıma geleceksin; koyun koyuna yatacağız. Öpüşmeyi sever misin?.. Bol bol öpüşeceğiz. Sonra bak, senin hep öyle asık suratlı olmanı istemem. Canın bir şeye sıkıldı mı, gelip bana anlatırsın.

– Seve seve anlatırım. Ama sıkıldığım yok artık, mutluyum.

– Öyleyse bundan böyle, yanakların benimki gibi kırmızı olacak, değil mi? Ah, yarın çabuk gelse de... Senin uykun var mı, Netoçka?

– Yok.

– Konuşalım öyleyse.

İki saat kadar çene çaldık. Neler konuşmadık! Her şeyden önce küçük prenses, geleceğimize ilişkin planlarını anlattı, bugünkü durumdan söz açtı, babasından sonra en çok beni sevdiğini açıkladı. Madam Leotar'ın çok iyi, hiç de sert olmayan öğretmen olduğuna karar verdik. Ondan sonra yarın ve öbür gün ne yapacağımızı konuştuk, şöyle böyle yirmi yıllık bir program hazırladık... Katya'nın

bulduğu yönteme göre, bir gün o bana, ertesi gün ben ona emir vererek hareket edecektik. Bir gün de birbirimize karşı eşit davranacaktık. Arada bir, yalandan, birbirimize başkaldırıp kavga eder gibi yapacaktık ama, çabucak barışacaktık. Kısacası, hayatımız sonsuz bir mutluluk içinde geçecekti... Sonunda ikimiz de yorulduk, gözlerimiz kapanmaya başladı. Uykucuyum diye benimle alay eden Katya benden önce uyudu. Sabah ikimiz birden, dışardan gelen ayak sesiyle uyandık. Çarçabuk öpüştükten sonra yatağıma koştum.

Bütün gün içimizde kıvıl kıvıl kaynayan sevinçten ne yapacağımızı bilmiyorduk; başbaşa kalmak için evdekilerden bucak bucak kaçıyorduk. O gün Katya'ya hayatımın hikâyesini anlatmaya başladım. Can kulağıyla beni dinliyordu. İkide bir coşuyor, gözleri doluyordu.

– Ne fena kızsın Netoçka! Niçin daha önce anlatmadın bana bunları? Seni hemen o zaman sevecektim, hiç hırpalamazdım. Sokak çocuklarından dayak yediğin zaman canın çok yanıyor muydu?

– Tabiî. Öyle korkardım ki onlardan...

– Pisler! Bir gün sokakta bir çocuk başka bir çocuğu döverken gördüm de hâlâ unutamıyorum. Yarın gezmeye gideceğimiz zaman Falstaff'ın kırbacını yanıma alırım. Böyle dövüşen çocuklar görürsem bak nasıl dayağı basarım!

Kızgınlıktan yerinde duramıyor, gözleri alev alev parlıyordu.

Öpüşürken yakalanacağız diye odaya birisinin girmesi ürkütüyordu bizi... O gün belki yüz kez öpüştük. O gün de ertesi gün de, tatlı bir düş gibi geçti. Mutluluktan öleceğim diye korkuyordum. Ama bu hayal gibi güzel hayatımız uzun sürmedi.

Küçük prensesin günlük hayatını en ufak hareketlerine kadar annesine haber vermekle görevli olan Madam Leotar son üç gün bizi gözledikten sonra prensese epey anlatacak şey buldu. Birbirimizden ayrılmadığımızı, çılgın gibi, olur olmaz her şeye güldüğümüzü, durmadan öpüşüp burun buruna fısıldaştığımızı yetiştirdi. Bu kadar sıkı fıkı arkadaşlığımız yeni bir şeydi. Madam Leotar küçük prensesin bir bunalım geçirdiğini, bizi daha seyrek görüştürmek gerektiği fikrini ileri sürdü. Prenses ona hak verdi:

– Bunu çoktandır düşünüyordum, dedi. Bu öksüz kız pek tuhaf görünüyor. Başımıza çorap öreceğini kestirmiştim zaten. Evindeki hayata ilişkin duyduklarım korkunç şeylerdir! Katya'nın üzerinde yüzde yüz etkisi var. Demek çok seviyor onu, öyle mi?

– Deli gibi.

Prenses kızgınlıktan kıpkırmızı oldu. Kızını benden kıskanıyordu.

– Evet, normal değil bu. Birbirlerinden uzak durunca pek hoşnuttum. Gerçi bu kız yaşça henüz küçüktür ama, gene de güvenim yok ona... Ne demek istediğimi anlıyorsunuz, değil mi Madam Leotar? Aldığı eğitim, gelenekler, kurallar hep anasının sütüyle alınmış, içine işlenmiş şeyler... Prensin onun üstüne neden bu kadar düştüğünü anlamıyorum doğrusu. Kaç keredir, kızı yatılı okula verelim diye söyledim, sözümü dinletemedim.

Madam Leotar bu kez beni savunmak istemiş ama, prenses bizi ayırmak için uygun bir fırsat eline geçirmişti bir kere. Katya'yı hemen aşağı çağırdılar, benimle ancak gelecek pazar, yani tam bir hafta sonra görüşebileceğini söylediler.

Bunu o akşam, geç vakit öğrendiğim zaman, yıldırımla vurulmuşa döndüm. Katya'nın da benim gibi bu ayrılığa kolay kolay katlanamayacağını sanıyordum. Bu hırpalayıcı düşüncelerle bocalarken, fenalık geçirdim ve hemen o gece hastalandım.

Sabah beni yoklamaya gelen prens, kulağıma, yavaşça, umutsuzlanmamamı söyledi. Gerçekten, bizi Katya ile ayırmamak için elinden geleni yaptı ama, karısı kararından dönmedi. Üzüntüden bitkindim. Üçüncü gün Nastya bana Katya'dan bir mektup getirdi. Kurşunkalemle, kargacık burgacık iri harflerle karalanmış birkaç satırdı:

– "Seni çok seviyorum Netoçka! *Maman* beni yanından ayırmıyor, ama ben gene oradan kaçmak için bir çare düşünüyorum. Sonunda başaracağım; üzülme. Beni ne kadar sevdiğini yaz. Bütün gece düşümde seninle öpüştüm. Çok üzgünüm Netoçka. Sana şeker gönderiyorum. Hoşça kal..."

Ben de ona karşılık olarak buna benzer şeyler yazdım. Sonra mektubuna baka baka akşama kadar ağladım. Gönlümü almaya çalışan Madam Leotar sevgi gösterileriyle beni bunalttı. O akşam prensle görüşmüş; Katya'dan uzak durursam yeniden hastalanacağımı, prensese söylediklerinden dolayı pişman olduğunu açıklamış... Nastya'dan Katya'nın ağlamadığını ama, pek üzgün, neşesiz olduğunu öğrendim.

Bir gün sonra, sabah odama gelen Nastya, usulca kulağıma,

– Prens hazretleri sizi çalışma odasında bekliyor; diye fısıldadı. Sağdaki merdivenden inin...

Tatlı bir önseziyle aşağı, prensin yazıhanesine koştum. Kapıyı

açarken ilk anda Katya'yı görmedim ama, fazla üzülmeme vakit kalmadı. Afacan kız, her zamanki taşkın haliyle arkamdan yetişti, boynuma sarılarak öpmeye başladı. Gülme, gözyaşları... Sonra birdenbire kollarımdan sıyrılarak sincap gibi babasının omuzlarına sıçradı, fakat tutunamadı, kanepeye atladı, prens de kanepeye düştü. Katya kahkahayla gülüyor, içi içine sığmıyordu.

– Ah ne iyi adamsın babacığım, ne iyi adamsın!..

– Sizi gidi afacanlar, nedir bu yaptığınız, ne biçim arkadaşlık bu böyle? diye yalandan bize çıkışıyordu prens.

– Sen karışma baba, anlamazsın öyle şeylerden.

Gene birbirimizin kollarına atıldık.

Katya'yı yakından görünce onun gerçekten bu üç günde adamakıllı süzüldüğünün, yanaklarının pembeliğinin uçtuğunun farkına vardım. Bu hali pek dokundu bana. Birazdan Nastya kapıyı hafifçe tıklattı, bu, annesinin Katya'yı aradığına işaretti. Küçük prensesin yüzü birdenbire soldu.

– Üzülmeyin çocuklar, dedi prens. Bundan böyle her gün burada buluşacaksınız. Hadi güle güle, Tanrıya emanet olun.

Bizim adımıza o da duygulanmıştı. Yalnız söylediği gibi çıkmadı: o akşam Moskova'dan, Katya'nın kardeşi Saşa'nın ölüm derecesinde hasta olduğu haberi geldi. Prenses hemen ertesi sabah oğluna gitmeye karar verdi. Her şey öyle çabuk oldu ki, az kalsın Katya ile vedalaşamayacaktık. Prenses vedalaşmamızı gereksiz görüyordu zaten. Ama prens ne yaptıysa yaptı, son bir kez görüşmemizi sağladı. Katya son derece üzgündü. Onun bu halini görür görmez olanca hızımla merdivenden aşağı koştum, boynuna atıldım. Araba kapıda hazırdı. Katya yüzüme baktı, gülümsemek istedi, sonra tiz bir çığlık atarak kendini kaybetti. Üzerine kapandım, ağlıyor, öpüyordum onu... Prensesle yanımızdakiler onu ayılttılar; Katya kendine gelince yeniden bana sarıldı. Dudaklarında tuhaf bir gülümseme belirdi:

– Hoşça kal Netoçka! Bu halime aldırma, önemi yok... hasta değilim, dedi. Bir ay sonra buradayım, unutma. O zaman hiç ayrılmayacağız; anladın mı?

Prenses her zamanki gururlu haliyle Katya'nın sözünü kesti:

– Bu kadar yeter, kızım. Gidiyoruz.

Fakat Katya bir daha bana döndü, sımsıkı sarıldı. Duyulur duyulmaz bir sesle,

– Hayatım benim Netoçka, Allahaısmarladık! diye fısıldadı.

Son bir kez öpüştük ve küçük prensesim uzaklaştı – uzun, çok

uzun bir zaman için uzaklaştı... o kadar ki, ancak sekiz yıl sonra karşılaşabildik...

.....

Çocukluğumun bu olayını, Katya'nın hayatıma ilk girişini özellikle bu kadar ayrıntılı bir şekilde anlattım. Hayatlarımız birbirine bağlanmıştı. Onun romanı benim romanımdı; kader bizi karşılaştırdı... Bunlardan söz açmak benim için aynı zamanda çocukluğuma bir göz atmaya vesile oldu. Ama bundan sonraki hayatımı daha kısa, daha derli toplu anlatacağım.

Katya'nın Moskova'ya gidişinden sonra hayatımı birdenbire bir durgunluk, bir sessizlik kapladı. Bir uyuşukluk içinde yaşıyordum. Bu hal, onaltı yaşıma girene kadar sürdü. Şimdi prens ailesinin Moskova'ya gittikten sonraki durumumu kısaca anlatayım.

Madam Leotar'la konakta yalnız kaldık. Prens ailesinin Moskova'ya gidişinden iki hafta sonra, gönderdikleri adamla, Petersburg'a dönüşlerinin belirsiz bir süre için geri bırakıldığı haberi geldi. Madam Leotar'ın Moskova'ya gitmesine durumu uygun olmadığından, Prens H.'nin evinde görevi bitmiş sayılıyordu. Ama yaşlı eğitmen, bu kez prensesin büyük kızı Aleksandra Mihaylovna'da kalmakla bu aile ile gene ilgisini kesmedi.

Aleksandra Mihaylovna'dan henüz söz açmamıştım; onu o vakite kadar topu topu bir kere görmüştüm; prensesin ilk kocasından olan kızıydı.

Prensesin soyu ve bütün ailesinin geçmişi oldukça karanlıktı. İlk kocası birtakım alım-satım işleriyle uğraşan sıradan bir adammış. Prensesin ikinci evlenmesinde kızı ona büyük bir yük olmuştu; onu ne yapıp yapıp elden çıkarmak istiyordu. Ama dilediği gibi bir damat bulacağından umutlu değildi: Kıza babasından kalan miras, drahoması pek orta halliydi. Sonunda talih yardım etti, Aleksandra'yı dört yıl önce hem varlıklı, hem durumu yerinde bir memura verdiler. Evlendikten sonra Aleksandra Mihaylovna'nın hayatı kökünden değişti, başka bir çevreye girdi. Annesi prenses, nedense damadının evine yılda ancak iki kere giderdi. Ama prens, Katya ile birlikte her hafta üvey kızını yoklardı. Son zamanda bu ziyaretler prensesten gizli yapılıyordu: prenses, Katya'nın, ablasıyla görüşmesini hoş görmüyordu... Oysaki, Katya, ablasına bayılırdı.

İki kardeş tam bir karşıtlıktı. Aleksandra Mihaylovna yirmi iki-yirmi üç yaşında sessiz, ağırbaşlı, içi sevecenlik dolu bir kadındı.

Güzel yüzünü gölgeleyen bir keder, bir iç acısı meleklere benzeyen yüzüne, neşe dolu çocuğa yas elbisesi giydirilmiş gibi, hiç yakışmıyordu. Son derece sevimliydi, insanı ilk bakıştan kendine çekiyordu.

Aleksandra Mihaylovna'yı ilk gördüğümde yüzü bir hasta kadar solgun, renksizdi; vereme eğilimi olduğu söyleniyordu. Bir rahibeden farksız, kapalı bir hayat sürüyordu. Ne evinde, ne dışarda toplantılardan hoşlanırdı; o zaman çocukları yoktu. Hiç unutmam, Madam Leotar'la görüşmeye geldiği gün, yanıma yaklaştı, beni içten öptü. Yanında gelen uzun boylu, zayıf, yaşlı adamın da beni görünce gözleri yaşardı. Bu, kemancı B. idi. Aleksandra Mihaylovna beni kucakladı, onunla birlikte oturmayı, manevi kızı olmayı isteyip istemediğimi sordu. Yüzüne ilk bakışımda, onun Katya'nın ablası olduğunu anladım, derin bir özlemle boynuna sarıldım. Kulağıma, sevdiğim sesin, "Ök-sü-züm be-nim!.." dediğini duyar gibi oldum.

Aleksandra Mihaylovna bize prensin mektubunu gösterdi. İçinde bana da birkaç satır yazılıydı. Gözyaşlarımı tutmaya çalışarak okudum. Prens bana uzun, mutlu bir hayat dilerken, ikinci kızını sevmemi öneriyordu. Yazısının altında Katya da bir iki satır eklemişti. O günlerde annesinden hiç ayrılmadığını yazıyordu.

Aynı gün, akşam üzeri prensin evinden ayrıldım. Sevdiğim, ailem olarak benimsediğim insanları kalbimden koparark, yorgun, kederli bir ruhla başka bir aileye, başka eve, yeni bir çevreye girdim... Şimdi yeni hikâyem başlıyor.

VI

Yeni hayatım, –manastırda yaşıyormuşum gibi– sessiz, sakin geçiyordu. Beni yanlarına alan ailede dokuz yıla yakın kalmıştım. Bu yıllar içinde evlerinde resmî bir çağrı, bir gece toplantısının veya bir balonun düzenlendiğini anımsamıyorum. Binde bir uğrayan tek tük aile dostları arasında kemancı B. de vardı. Evin beyi Pyotr Aleksandroviç'in arkadaşları geldiği zaman, doğruca çalışma odasına geçerlerdi; çoğu zaman çeşitli işler hakkında görüşmek için gelirlerdi. Pyotr Aleksandroviç, işlerinden kalan boş vaktini ailesiyle bazı sosyete toplantıları arasında eşit olarak paylaştırırdı. Etkili ahbaplarıyla bağlantıyı kesmemek için salon hayatından uzaklaşmıyordu. Sınırsız bir yer edinme hırsı olan bir adam olarak tanınıyordu. Gö-

rev hayatındaki başarıyı ve yükselmesini kişisel değeriyle çalışkanlığı kadar, yardımını esirgemeyen talihe de borçluydu. Bütün bunlar Pyotr Aleksandroviç'in çevresinde durumunu sağlamlaştırmıştı. Tam tersine, Aleksandra Mihaylovna'nın varlığıyla kimse ilgilenmiyordu. Ama o, böyle gölgede, sessizce yaşamaktan hoşlanıyordu galiba...

Bana gerçekten bağlanmıştı, öz yavrusu gibi seviyordu. Ben de, Katya ile ayrılığımızın acısı henüz tazeyken, bu iyi kalpli kadına dört elle sarıldım. Annem, ablam, arkadaşım, ilk gençliğimin gelişmesini yönlendiren değerli biricik varlığımdı.

Aleksandra Mihaylovna'nın hayatının görünüşteki gibi huzurlu, mutlu olmadığını, yüzünde eksik etmediği tatlı gülümsemenin arkasında bambaşka duyguların gizlendiğini önsezimle duymakta gecikmedim. Günden güne olgunlaşırken, kalbime yavaş yavaş yerleşen koruyucuma ilişkin birtakım acı keşifler yapmaya başladım. Bunlar bana bir yandan derin bir keder veriyor, bir yandan da ona daha çok bağlıyordu.

Aleksandra Mihaylovna ruhsal açıdan güçsüz, çekingen bir kadındı. Duru su gibi daima açık, sakin yüzüne bakarken temiz kalbinin, huzur kaçırtan bütün kötü düşüncelere kapalı olduğunu sanırdınız. İçinde taşıdığı sonsuz sevgi cevherini çevresine cömertçe harcar, nefret nedir bilmezdi; başkasında tiksinti uyandıran haller karşısında yalnızca bir acıma duyardı. Bununla birlikte, Aleksandra Mihaylovna'nın gerçekten, içten bağlandığı kimseler pek azdı; tam bir ruh yalnızlığı içinde yaşıyordu. Duyarlı ve heyecana çabuk kapılan biri olduğu için hayallerini frenlemeye çalışırdı. Tatlı, neşeli anlarda bile, gözlerinin birdenbire dumanlandığını, sanki görünmeyen bir şeyin mutluluğunu düşmanca yok ettiğini görürdüm. Zaten, rahatça geçirdiği bir dönem sonra birtakım aksiliklerle sarsıcı olaylar hemen iyi günlerin anısını silip süpürürdü... Evlerinde kaldığım dokuz yıl böyle olmadan bir ayın geçtiğini anımsamıyorum.

Kocası, Aleksandra Mihaylovna'yı sever görünüyordu. Kadıncağız da Allah için tapardı ona. Ancak ilk bakıştan bile karı-koca arasında bir belirsizlik havası, Aleksandra Mihaylovna'nın hayatında bir gizemlilik hissediliyordu, ya da bana öyle geliyordu.

Pyotr Aleksandroviç'e gelince; bu adama ilk günden beri ısınamadım. Çocukluğumdan kalma bu etkiyi geçen zaman da değiştiremedi. Uzun boylu, zayıf bir adamdı; bakışını maskelemek ister gibi, yeşil bir gözlük takardı. Konuşkan değildi, oldukça soğuk, resmî

bir görünüşü vardı. Karısı ile başbaşa kaldığı zaman bile söyleyecek söz bulamıyormuş gibi hep susardı. Her haliyle içine kapanık bir adamdı. Benimle hiç ilgilenmezdi. Ama ben tam tersine, Aleksandra Mihaylovna'nın küçük oturma odasında akşam çaylarına toplandığımız zaman ikisini göz hapsine alırdım. Aleksandra Mihaylovna'nın da gözlerinin kocasından ayrılmadığını görüyordum. Pyotr Aleksandroviç surat asarsa, o da hemen sararıyor, dokundurucu bir söz duyunca, hatta duymaktan kuşkulanırken renkten renge giriyordu. Kocasıyla başbaşa kalmak ona acı geldiği halde, onsuz yapamıyordu. Gözlerinin içine bakarak en ufak isteğini yerine getirmek için çabasına, başaramadığı zamanlar üzüntüsüne şaşıyordum. Kocasının hafif bir gülümsemesi, yarım ağızdan gönül alması, ona ilk ve umutsuz aşkta kazanılan zafer sevincini verirdi. Ağır bir hastaya bakar gibi titrerdi adamın üstüne... Öteki de çayını bitirdikten sonra onu, anlamını kavrayamadığım, acıma dolu bir bakışla süzerek elini sıkar, çalışma odasına dönerdi. Aleksandra Mihaylovna, kocasının gidişiyle birden değişirdi: hareketleri, konuşması daha rahat, daha serbest olurdu. Ama kocasının etkisinde bir süre kaldığı da belliydi: söylediği sözleri yineliyor, sanki hepsinde gizli bir anlam, bir değer arıyor gibiydi. Bazılarını yanlış anlayıp anlamadığını bana sorardı bile. Hele kocasının odadan çıkarken kırgın veya gücenik olup olmadığına son derece dikkat ederdi. Ancak kuşkularının boş olduğuna inandıktan sonra, yeniden rahatlar, neşelenirdi. Ondan sonra hepimizin gönlünü almaya çalışır, beni sevmeye, şakalaşmaya başlardı. Bazan piyanoya oturarak bir iki saat kendini tümüyle müziğe verirdi. Ama çoğu zaman, bu coşkunluk birden sönüyor, Aleksandra Mihaylovna ağlamaya başlıyordu. Şaşkın, merak dolu bakışlarımın farkına varınca toparlıyordu kendini. Birisinin duyacağından korkuyormuş gibi yavaşça, üzülmeme bir neden olmadığını, çok mutlu olduğunu söylerek beni yatmaya yolluyordu. Arada bir, kocası odasında çalışırken, nedense onu merak etmeye başlardı: uşağından, beyefendinin ne yaptığını, bir yere gidip gitmeyeceğini, arabanın koşulup koşulmadığını bir bir sorardı. Kocasıyla besbelli çekindiğinden, işleri hakkında hiç konuşmazdı. Adam kendiliğinden bir şey söyleyecek veya ona fikir danışacak olursa sevincinden şaşkına döner, kocasını bir eşit gibi değil, bir hizmetliymiş gibi dinlerdi. Çarşıdan aldığı bir şeyi, diktirdiği bir elbiseyi beğendirecek olursa sevinci, gururu görülecek şeydi! Hele kocası çocuklarına ufak bir ilgi gösterir severse (evlerine geldikten sonra iki çocukları

olmuştu) Aleksandra Mihaylovna'dan daha mutlusu yoktu! Öyle anlarda *haddini aşarak*, kocasının arzusunu beklemeden, kendiliğinden müzikten söz açar, yeni parçaları çalardı; ya da okuduğu bir kitabı anlatmaya başlardı. Çok etkilendiği bir yapıt olursa, birkaç sayfa dinlemeyi önerecek kadar cesaretlenirdi. Kocası bazen razı olurdu, şımarık bir çocuğun kaprisini yerine getiren büyüğün hoşgörürlük gülümsemesiyle okumasını dinlerdi. Nedense, Pyotr Aleksandroviç'in bu gülümsemesi, küçültücü hoşgörürlüğü, aralarında açıkça görünen eşitsizlik fena halde dokunuyordu bana. Belli etmemeye çalışarak çocukça bir merakla ikisini izliyor, yaşıma uygun olmayan düşüncelere dalıyordum. Bazan böyle bir söyleşinin ortasında Pyotr Aleksandroviç birden silkinirdi; elinde olmadan acı, korkunç ve kaçınılmaz bir şeyi anımsamış gibi, dudaklarındaki hoşgörürlük gülümsemesi birdenbire donardı. Aleksandra Mihaylovna, yüzü sapsarı kesilerek okumayı bırakırdı. Üzücü, bazen çok uzun süren bir sessizlik başlardı. Bu sessizliğe çoğu kez son veren Pyotr Aleksandroviç'di. Öfkeli bir halle yerinden fırlar, heyecanını güçlükle tutarak odada dolaşmaya başlardı. Odayı bir iki kez boydan boya dolaştıktan ve karısına anlaşılmaz birkaç söz mırıldandıktan sonra giderdi. Aleksandra Mihaylovna, arkasından ya ağlar, ya da uzun, üzücü bir umutsuzluğa bürünürdü. Birlikte geçirdiğimiz akşamlardan birkaçı hiç aklımdan çıkmazdı.

Sekiz yıl içinde, ya iki ya da üç defadır gece oturmalarımızda Aleksandra Mihaylovna'nın hali pek tuhafıma gitmişti. Kocasına taparcasına, önünde alabildiğine küçülerek saygı gösteren kadının yüzünde o günlerde öfke, isyan belirtisi gördüm. Pyotr Aleksandroviç de her zamankinden daha sert, daha haşin görünüyordu. Havada yaklaşan fırtınanın esintisi vardı. İlk taşan Aleksandra Mihaylovna olurdu. Heyecandan ikide bir kopan bir sesle tek tük, kesik, dokundurucu sözler mırıldanmaya başlardı. Sonra içini boğan hıçkırıkları tutamayarak, acı acı ağlardı; arkasından öfke, sızlanma, dövünme faslı gelirdi... Kocası bu durumlarda gerçekten sabırlı, içten davranırdı: ellerini öpüyor, olanca içtenliğiyle onu yatıştırmaya çalışıyordu. Sonunda onun gözleri de yaşarırdı. Bunu gören kadın, bir yandan işlediği bir suçu anımsamış gibi toparlanır, bir yandan da kocasının ağlamasına dayanamayarak af dilemeye başlardı. Pyotr Aleksandroviç onu hemen bağışlardı, ama Aleksandra Mihaylovna bir türlü yatışmaz, dövünme, ağlama bunalımı, af dilemeleri bir süre devam ederdi. Ondan sonra kocasının karşısında aylarca boynu bü-

kük bir halde dururdu. Doğrusu Aleksandra Mihaylovna'nın bunalım anlarındaki sitem ve iğneli sözlerinden bir anlam çıkaramıyordum. Zaten bunlar başlar başlamaz beni apar topar odama gönderirlerdi. Ben de karı-kocanın saklamayı başaramadıkları, doğal olmayan hallerinden kendime göre bazı sonuçları çıkarmaya çalışıyordum. Zamanla içime bir kuşku kurdu düştü: Aleksandra Mihaylovna'nın bu ansızın taşmaları yalnızca bildiğimiz sinir bunalımlarından gelmiyordu bence... Kocasının asık suratı, kadına bunalımlı anlarında gösterdiği nerdeyse dokundurucu bir sevecenlik; Aleksandra Mihaylovna'nın garip, ürkekçe, sanki içine gömülü sevgisi, her şeyden el etek çekerek yaşaması boşuna değildi

Bereket versin, bu bunalımlar sık sık yinelenmezdi, hayatımız genel olarak bir örnek, aynı durgunluk içinde geçiyordu ve ben de oradakilere tümüyle uymuştum. Çabuk büyüyor, yaşımdan fazla gelişiyordum. İç dünyamda benliğimle ilgili yepyeni duygular uyanmaya başladıktan sonra, önceki izlemelerle ilgilenmez oldum, hem alışmıştım bunlara artık... Gerçi Aleksandra Mihaylovna'nın bazı hallerine kayıtsız kalamıyordum ama, üstünde ne kadar dursam olumlu bir sonuca varamıyordum. Onu candan sevdiğim için kederine saygı gösteriyor, yersiz bir merakla içindekini deşmekten çekiniyordum. O da duygularımı seziyor, bağlılığımı şükran ve sevecenlikle karşılıyordu. Bazan kuşkulu halimi görünce gözyaşlarının arasında gülmeye, hüzünlü haliyle alay etmeye başlardı. Bazan durup dururken coşar, mutluluğundan, çevresindekilerin ona olan sevgisinden ateşli ateşli söz açar, kocasının onun bu sinir bunalımlarına ne kadar üzüldüğünü anlatırdı ve sözünü mutlaka çok mutlu olduğunu yineleyerek bitirirdi. O anlarda son derece duygulanır, yüzü ışıklanırdı; o zaman ona daha çok acırdım.

Hayalimden asla silinmeyecek olan Aleksandra Mihaylovna'nın yüzünün çizgileri son derece düzgündü. Zayıflığı, teninin solgunluğu ciddi, ağır güzelliğini daha ince, daha soylu gösteriyordu. Yanaklarının çevresini gölgeleyen siyah saçları yüzüne çerçevelenmiş bir portre şeklini veriyordu. Bir çocuk kadar temiz, parlak iri mavi gözleri Aleksandra Mihaylovna'nın durgun yüzüne daha çok dikkati çekiyor, daha sevimli gösteriyordu. Bakışında bazen iç dünyasını çevreden koruyan bir istekle katışıksız, ürkek bir kuşku belirtisi parlardı. Huzurlu, mutlu anlarda gök maviliğini yansıtan bu gözler iyiye, yüceye, sevgi ve merhamete susayanlara öyle candan bakardı ki, karşısındaki baktıkça aradığına kavuştuğunu hissederdi. Heyecan-

landığı zaman -ki bu hal sık sık olurdu-, Aleksandra Mihaylovna'nın yüzü birden alevlenir, göğsü hızlı hızlı kalkıp inmeye başlardı. Gözlerinde titreşip sönen parıltılar, ruhundaki fırtınanın en açık belirtisiydi. Yüzündeki hüzünlü durgunluktan temiz, soylu heyecana, sevince geçmeler bir ressam için nefis bir konu olabilirdi.

Pek yalnız olan Aleksandra Mihaylovna, beni evlerine gelişimin ilk gününden beri sevmişti. O sıralar birinci çocuğu henüz bir yaşındaydı. Beni de öz yavrusu olarak bağrına bastı, hiçbir bakımdan kendi çocuklarından ayırmadı. İlk işi eğitimimi ele almak oldu. Bu işe öyle canla başla sarıldı, o kadar hızlı gitti ki, Madam Leotar takılırdı ona bazen. Gerçekten ikimiz ölçüsüz hesapsız giderek bir çıkmaza doğru yürüyorduk... Aleksandra Mihaylovna, bana ders verirken, karşısında bir yaşıtıymış gibi hareket ediyordu. Ama başarmam için didinirken benden de büyük bir heves, bir sabırsızlık gösterdiği halde pek yararlı olamıyordu. Önceleri üzüldü, sonra ikimiz de başarısızlığımıza güldük, işe yeniden başladık. Birinci başarısızlık Aleksandra Mehaylovna'yı yıldırmadı; ama Madam Leotar'ın sistemini de kabul etmedi. Şakadan yaptığı birkaç tartışmadan sonra, genç eğitimcim hiçbir sisteme gerek görmediğini, eğitimime kafamı kuru bilgilerle doldurarak değil; yoklaya yoklaya, pratik denemeler yoluyla çalışacağını söyledi. En önemli iş olarak, kişiliğimin belirtilmesiyle çalışma isteğimi kamçılamasını sayıyordu. Sonunda, elde ettiği başarı, onun ne kadar haklı olduğunu gösterdi. Her şeyden önce aramızdaki öğretmen-öğrenci ayrımını kaldırdı. İkimiz de öğrenci gibi çalışırdık, hatta Aleksandra Mihaylovna'nın kurnazlığını sezmediğim için, bazen ben ona ufak tefek şeyler göstermeye kalkardım... Kitap okurken sık sık tartışırdık; ben düşüncelerimle anlayışımı savunurken, Aleksandra Mihaylovna beni belli etmeden doğru yola yöneltirdi. Bazan tartışmanın sonunda kurnazlığının farkına varırdım. İyiliğim için didinen bu iyi kalpli kadının her dersten sonra boynuna sarılırdım. Duyarlı oluşuma hem şaşırıyor, hem duygulanıyordu. Babamla annemle birlikte geçirdiğim hayatla ilgilenerek bu konuda konuşmalarımızdan sonra daha sevecen ama, daha ciddi davranıyordu. Bahtsız çocukluğum onda acıma ile birlikte bir çeşit saygı uyandırırdı. Yaptığım açıklamalardan sonra Aleksandra Mihaylovna, hayatım üzerinde yorumlar yapıyordu. Ben de onu dinlerken o günleri yeniden yaşıyordum sanki. Hem de o zamana kadar benim için karanlık kalan günlerin bazı özelliklerini anlamak fırsatını buluyordum.

Madam Leotar'a sorarsanız, o bu türlü konuşmaları yaşıma göre uygun bulmuyordu. Hele duygulanıp ağladığımı gördüğü zaman, büsbütün içerliyordu. Oysaki, ben bu konuşmalardan sonra ferahlardım; bütün bu acıları gören ben değilmişim gibi, içime bir huzur, bir tatlılık dolardı. Beni kendisine bu derece bağlamasını bildiği için Aleksandra Mihaylovna'ya sonsuz borçluluk içindeydim. Çağıma uymayan, çocuk kalbi için normal olmayan bir hızla taşan, bütün varlığımı sarsan duygular yatışmış, uyumlu bir hal almıştı. Madam Leotar'ın anlamadığı yön buydu.

Günlük hayatımız Aleksandra Mihaylovna'nın bebeğinin odasında başlardı. Küçüğü yatağından kaldırdıktan sonra tuvaletiyle, kahvaltısıyla uğraşırken, onu eğlendirir, bir yandan da konuşmayı öğretirdik. Sonra çalışmamıza başlardık. Okuma programımız pek geniş olmakla birlikte, demin söylediğim gibi, sistemsizdi. Edebi bir yapıtın incelemesiyle uğraşırken birdenbire müziğe atlardık; saatlerin nasıl geçtiğini anlamazdık. Geceleri aile dostu kemancı B. gelirdi, Madam Leotar da oturumumuza katılırdı. Sanattan; Aleksandra Mihaylovna ile benim daha çok kulak dolgunluğu olarak bildiğimiz hayattan söz açardık. Böylece gerçekçiliğe, ülkülere, dün ve yarına ilişkin konular üzerinde tartışarak gece yarısını bulurduk. Konuşulanı can kulağıyla dinlerken, ben de büyüklerle birlikte heyecanlanıyor, gülüyor, yerine göre duygulanıyordum. Bu konuşmalarda B., üvey babama ve ilk çocukluğuma ilişkin birçok şey anlatmıştı.

Yıllar geçiyordu. Bana özel öğretmenler tutuldu; ama doğrusunu söylersem, Aleksandra Mihaylovna'sız onlardan pek yararlanamazdım. Yalnız coğrafya öğretmenimin derslerine kalsaydım, haritada nehirlerle şehirler aramakla yalnızca gözlerimi bozacaktım. Oysa Aleksandra Mihaylovna ile ne düşsel gezilerimiz olmuştu! Uğradığımız ülkelerde ne olağanüstü şeyler görmüştük!..

Yutarcasına kitap okuma hırsımıza göre, evdeki koca kitaplık yetmez oldu, boyuna dışardan kitap aldırıyorduk. Bir zaman geldi ki, bazı şeyleri coğrafya öğretmenime ben öğretecek duruma geldim. Tabiî adamcağız, şu veya bu şehrin bulunduğu boylamı, nüfus yoğunluğunu bilmekte benden kat kat üstündü. Tarih öğretmenim aylığını tıkır tıkır alırken, biz Aleksandra Mihaylovna ile tarihi kendi yöntemimizle çalışırdık. Öğretmen gittikten sonra ders konusuna ilişkin seçtiğimiz bir kitabın başına geçer, saatlerce okurduk. Daha doğrusu, okuyan Aleksandra Mihaylovna idi, çünkü okurken kitabı

sansür etmek gerekliydi. Bu karşılıklı okumanın verdiği heyecanı hiçbir zaman, başka hiçbir okumada duymadım. İçindeki olaylarla kahramanlar bizmişiz gibiydik; okumuyor, yaşıyorduk sanki. Kitapta yazılı olanlardan çok, satırlar arasında saklı anlamları çıkarmaya, onları hayalimizle bütünlemeye çalışırdık. Aleksandra Mihaylovna'nın ayrıca son derece canlı bir anlatma yeteneği vardı; okuduğunu tam anlamıyla yaşatıyordu.

Belki bizim -ben henüz çocuk; o, kalbi yaralı kadın haliyle- gece yarılarına kadar kitaplara kapanmamız pek doğal değildi. Ne var ki, Aleksandra Mihaylovna'nın yanımda huzur ve neşe bulduğu da bir gerçekti; şimdi bile anımsarken, çocukça deneysizliğime, bilgisizliğime karşın, bazı halleri içimde garip düşünceler uyandırırdı.

On üç yaşımı bitirmiştim. Aleksandra Mihaylovna'nın sağlığı günden güne bozuluyordu. Neden olsun olmasın öfkeye kapılıyor, hüzün bunalımları daha sık, daha şiddetli geliyordu. Kocası hemen hemen her akşam odasına gelir, her zamanki soğuk haliyle geç vakte kadar aramızda kalırdı. Zaman geçtikçe içimde Aleksandra Mihaylovna'nın özel hayatına karşı derin bir ilgi ve merak uyanmaya başladı. Çocukluk çağından çıkmıştım artık; birçok yeni duyuş, gözlem, oranlama zamanı gelmişti benim için. Pek doğal ki, sonunda bu ailenin bazı gizemli halleri dikkatimi çekti. Bazan bir ipucu yakaladığımı sanıyor, heyecanlanıyordum. Bazan da tuhaf bir bezginlik gelirdi, o zaman içimde kümelenen soruların yanıtlarını aramaktan vazgeçiyordum. Arada bir, hele son zamanlarda bu hal sık sık gelmeye başlamıştı; kendi başıma kalmak, düşünmek, hep düşünmek için bir gereksinim duyuyordum. Babamın evindeyken de öyle olmuştum; babamla birbirimize yaklaşmadan önce, tam bir yıl dış dünyayı odamızdaki karanlık köşemden izlerken, hayalimde yarattığım dünya içinde büsbütün yabanıllaşmıştım. Bugünkü halim, yalnız şu bakımdan farklıydı: sabırsızlığım arttı, birtakım bilinçsiz özlemlerle hareket etmek, bir şeyler yapmak isteğini daha çok duyuyordum. Tam o sıralar, Aleksandra Mihaylovna'nın benden belirsizce uzaklaştığının ayrımına vardım. Arkadaşlığımız doğal bir şekilde bir çözülmeye gidiyordu. Ben yaşımın ilerlemesiyle gerektiğinden fazla şey sormak, öğrenmek istiyordum. Aleksandra Mihaylovna'nın soran gözlerimden bakışını kaçırdığı çok olmuştu. Bu yüzden bazen güç duruma düştüğüm olurdu: Aleksandra Mihaylovna'nın gözyaşlarına hiç dayanamazdım, ben de ağlamaklı olur, boynuna sarılırdım. Ama böyle anlarda ne ben ona bir şey sorar, ne o bana bir

şey söylerdi. O zaman yanında kendimi öyle küçük, gereksiz hissederdim ki... Fakat hüzünlü anlarda, besbelli yalnızlığa dayanamadığı için ilgimi, sevecenliğimi beklerdi nerdeyse; onu anlayan, eski bir dert ortağıymışım gibi dönerdi bana. Görünüşte öyleydi ama, aslında aramızda bir giz duvarı vardı. Bu yüzden ben, özellikle Aleksandra Mihaylovna'nın bunalımlı anlarında kendimi çekmeyi yeğliyordum. Birbirimizi bağlayan tek sağlam bağ, müzikti. Ama doktorlar son zamanlarda Aleksandra Mihaylovna'ya piyano çalmayı da yasak etmişlerdi. Birlikte okumamız da güçleşti, ilk satırlardan sonra her sözcükte bir dokundurma, en önemsiz cümlelerde bile gizli bir anlam seziyorduk. Eskisi gibi, okuduğumuz şeyler üzerinde konuşmaktan çekiniyorduk.

Tam o sıralarda, hayatımda bir değişme daha oldu. Önümde yepyeni bir evren açıldı ve ben bütün varlığımla kendimi bu evrenin içine attım. Yaptığım şeyin doğru olmadığını, bu yüzden başımın belaya gireceğini hissettiğim halde, hatalı hareketimden vazgeçemedim. Atıldığım heyecanlı serüven beni sıkmaya başlayan renksiz, durgun hayata bir çeşni verdi...

Sorunu enine boyuna anlatayım. Yemek odamızın üç kapısının biri salona, ikincisi benim ve çocukların odasına, üçüncü kapı da, kitaplığa giden koridora açılırdı. Kitaplığın bir de ikinci kapısı vardı. Bu kapı, bizde oturan Pyotr Aleksandroviç'in sekreteri ve yakın arkadaşının odasına giderdi. Odası, benim odamla kitaplığın arasındaydı. Kitaplık ile kitap dolaplarının anahtarı bu adamdaydı. Bir gün yemekten sonra, sekreterin evde olmadığı sırada, koridordan geçerken, kitaplığın anahtarını yerde gördüm. Merakımı yenemedim, anahtarı alıp kitaplığı açtım, içeri girdim. İlk kez giriyordum oraya. Oldukça büyük, aydınlık bir odaydı; içinde kitap dolu sekiz büyük dolap vardı. Kitapların çoğu Pyotr Aleksandroviç'e miras olarak geçmişti. Kalanları Aleksandra Mihaylovna satın alarak toplamıştı. Kitapları büyük titizlikle seçerek elime verdiği için, bilmem gerekmeyen şeylerin ne olduğunu merak ediyordum. Kitaplığa girmek fırsatı merakımı büsbütün kamçıladı; korku, sevinç ve başka, tanımlayamadığım bir duyguyla dolaptan dolaba gezdim, sonunda birini açıp rastgele bir kitap çektim. O dolapta salt romanlar vardı. Kitabı alıp odama döndüm. Sanki önümde hayata yeni bir kapı açılmıştı; garip bir heyecan içindeydim. Odamın kapısını kilitledim ama, getirdiğim kitabı okuyamadım, kitaplığa bundan böyle kimseye sezdirmeden girip çıkma olanağını düşünmeye başladım. Roma-

nın tadını daha uygun zamanda çıkarmak üzere kitabı yerine götürdüm, anahtarı yanımda alıkoydum açıkçası... Bu bile bile yaptığım ilk kötü hareketimdi. Sonucunu beklemeye başladım; ama talih bana yardım etti. Pyotr Aleksandroviç'in sekreter-arkadaşı eve dönüp anahtarı, elinde mum saatlerce yerde, köşe bucakta aradıktan sonra, ertesi gün bir çilingir çağırarak yeni bir anahtar yaptırdı. Sorun böylece kapandı, kaybolan anahtarın sözünü eden olmadı. Ben de son derece sakıngan ve kurnazca davranıyordum: kitaplığa ancak bir hafta sonra, kuşkularım büsbütün yatıştığı zaman gittim. İlk sıralar, sekreter evde olmadığı saatleri kollardım, sonra alıştım, yemek odasındaki kapıdan girip çıkmaya başladım. Okumaya meraklı olmayan bay sekreter, kitaplığa uğramadığı için rahattım.

Kendimi bundan böyle tümden okumaya verdim. Kitaplar bütün varlığımı sardı, hayatımı doldurdu. İçimde yeni yeni beliren duygular, gereksinimler, zamansız gelişen gençliğin ruh bunalımları, akacak başka bir yol bulmuş, ben de uzun bir süre için yeni bir amaca kavuşmuştum. Az zaman içinde kalbim, kafam okuduklarımla doldu, hayalgücüm o derece güçlendi, genişledi ki, çevremdekilerle ilişiğimi kestim nerdeyse. İçine atılmayı özlediğim, durmadan hayalimde yaşattığım hayatı kader bana eşikten gösteriyordu... Beni bilinmeyen bir yola uğurlamadan önce en yüksek tepeye çıkararak, geleceğin büyülü panoramasını bütün çekiciliği ve parlaklığıyla göstermek için yapmış bunu besbelli...

Böylece, geleceği kitaplardan öğrenirken hayallerimde, umutlarımda ilk gençliğin tatlı heyecanı yaşıyordu. Elime ne geçerse okuyordum; bununla birlikte, talihim burada da yardımcım oldu: okuduklarımın hepsi soylu, temiz yapıtlardı. Çocukça içgüdü, körpeliğim ve geçmişimin temizliği korudu beni. Hemen hemen her yapıtta yaşadığım, hissettiğim bir şeyle karşılaşıyordum. Bilincim, geçirdiğim hayat üzerinde sanki ışık tutarak aydınlatıyordu bunları. Bazan, okuduklarımı kendi hayatımla karıştırdığım olurdu. Böyle büyülü bir dünyada yaşarken, elbette ki gerçekle ilgimi keserek bugünkü hayattan sıyrılmaktan kendimi kurtaramazdım. Her kitapta insan hayatına hükmeden aynı kader yasası, aynı serüven havası vardı. Hepsinde esenliğin, güvenliğin ve mutluluğun kaynağı değişmez doğa yasasından söz ediliyordu. Varlığını hissettiğim bu yasayı, savunma duygusunun verdiği bir içgüdüyle keşfetmeye çalışıyordum. Sanki birisi gelecekte karşılaşacağım şeyleri şimdiden bana haber vermek istiyordu. Bu kehanete benzer duygu, ruhumda yer ediyor-

du, içimdeki tatlı umutlar günden güne güçleniyor, sanatın süsleyip şiirleştirdiği hayata atılmak isteğimi kamçılıyordu. Ama daha önce de söylediğim gibi, bende hayalgücü atılganlığımdan daha üstündü. Cesaretim, ataklığım, yalnızca içimdeydi, gerçek hayatta epey ürkek ve kararsızdım. Bunun için, kendimle bir çeşit anlaşma yaparak bir süre hayal dünyasında yaşamakla yetinmeye karar vermiştim. O dünyayı yöneten bendim; içinde yalnızca tatlı, çekici, mutluluk veren şeyler vardı. Kötü, acı yönler varsa bile iyileri ve mutluluğun gücünü ortaya koymaya yarardı. O zamanki ruh halimi bugün böyle anlıyorum.

Hayaller arasında, beni çevremden kesin bir şekilde ayıran hayat, tam üç yıl sürdü; benim gizimdi o. Bu üç yıldan sonra, bu gizin birdenbire ortaya çıkmasından korkmam gerekir miydi, gerekmez miydi hâlâ bilemiyorum. İç dünyamı dolduran şeylerle öylesine kaynaşmış, onları içime o kadar sindirmiştim ki, günün birinde bunların beni olduğum gibi dış dünyaya yansıtabileceğinden haklı olarak kuşkulanabilirdim. Ama kendi kabuğumuza çekilmiş, çevremizden uzak, kendi kendimize yeterlik içinde yaşayan insanlardık. Şimdi düşünüyorum da, yıllarca çevremizde en ufak bir değişiklik olmadan, günler cansıkıcı bir tekdüzelik içinde geçerken, yarattığım hayal dünyam olmasa, kimbilir bunaldığım anlardan birinde beni uçuruma kadar götürecek ne feci hatalar işleyebilirdim!.. Madam Leotar adamakıllı çökmüş, odasından hemen hemen hiç çıkmıyordu. Çocuklar henüz pek küçüktü. B.'yi silik, cansız buluyordum. Aleksandra Mihaylovna'nın kocası da hep öyle soğuk, suratı asık, resmî bir adamdı. Karısıyla ilişikleri eski gizemli hali koruyordu. Aleksandra Mihaylovna bu tatsız, sönük hayat içinde günden güne çöküp eriyordu. Onun, ne olduğunu bilmediğim, son derece korkunç bir baskının altında ezildiğini hissediyordum. Kadın bunu hayatının kaçınılmaz kaderi olarak kabul etmişti; içim titremeden bakamıyordum ona. Gene de açıkça söylemek zorundayım: ona karşı kırıldığım olurdu... Ben geliştikçe eski içtenliği kalmadı, benden uzaklaşmaya, bazen sinirli, öfkeli tavırlar takınmaya başladı. O zaman içim acı bir kuşkuyla burkulurdu; bu evde bir fazlalık mıydım yoksa?.. Böyle dakikalarda demin söylediğim gibi, ben de kendimi çeker, düşüncelerimle başbaşa kalardım; Aleksandra Mihaylovna'nın gizemli havası bana da geçmişti galiba...

Bu üç yıl boyunca, manevi gelişmem savsaklanmıştı, kendi halime bırakılmıştım; iç dünyalarımız birbirimize kapandıktan sonra,

bir daha yakınlık kuramadık. Oysaki, ben o sıralar Aleksandra Mihaylovna'yı eskisinden de çok seviyordum; hatırımda öyle kaldı. Üzerine aldığı analık görevini ilk zamanda nasıl candan, bütün varlığını harcayarak yaptığını anımsadıkça hâlâ gözlerim yaşarıyor... Evet, dertli anlarında benden uzaklaşır, nerdeyse unuturdu beni, ama ben de ona sokulacağım yerde, büsbütün içime çekilir, dertop olurdum. Derken, on altı yaşımı bitirdim, genç kız sayılıyordum artık, ama bizde kimse bunun farkında değildi. Fakat o yıl kafası, huzuru yerinde oldukça Aleksandra Mihaylovna yeniden benimle ilgilenmeye başladı. Bakarsın, ummadığım zaman, ben odamda derslerime çalışırken, acele acele yanına çağırır, sınava çekercesine soru yağmuruna tutardı. Ondan sonra bir süre ayrılmazdı benden. Bütün hareketlerimi, isteklerimi kollayarak, besbelli çağımı, bulunduğum anı ve geleceğimi düşünerek, sonsuz bir sevgi, bir çeşit iç huzuru ile ödevini elinden geldiği kadar yapmaya çalışırdı. Ne var ki, birbirimizden ayrı durmaktan bana olan eski alışkanlığı çözülüyor, kişiliğimle ilişkiye girmek onu nerdeyse yadırgatıyordu. Ben de, gösterdiği ilgi ve özeni çocukça buluyordum... Örneğin; on beş yaşımı bitirdiğim yıl bir gün bana, neler okuduğumu sormuştu. Elimde, vaktiyle okumama izin verdiği kitapları görünce şaşırdı, bunların on iki yaşında çocuğun okuyacağı şeyler olduğunu söyledi, kitaplıktan o zamana kadar gizli olarak en aşağı üç kez okuyup bitirdiğim Warter Scott'un *Ivenhoe*'sunu getirdi. Birlikte okumaya başladık. Aleksandra Mihaylovna kitabın bana nasıl bir etki yapacağını kuşkulu bir halle izliyordu. Üzücü gerginlik havası birden dağıldı, okuma bizi belirsizce yaklaştırdı; açıldık, heyecanlandık. Sevdiğim insandan duygularımı gizlemek zorunda olmadığıma pek sevinmiştim. Romanı bitirdiğimiz zaman, Aleksandra Mihaylovna benden çok hoşnuttu. Yapıt hakkında sözlerimi, izlenimimi yerinde ve doğru, beni de, pek olgunlaşmış buldu, yeniden eğitimimle uğraşmak isteğini duydu. Artık eskisi gibi dost olacaktık! Ne yazık ki, elinde olmayan şeydi bu. Kader gene aramıza girip engel oldu: Aleksandra Mihaylovna'nın o bilinen hastalığının, bunalımlarının başlaması planlarımızı bozdu.

Gene de iyileşme anlarında, kitap başında birbirimize söylediğimiz birkaç tatlı söz, duygulu bir müzik parçası dostluğumuza aralanan bir kapı oluyordu. İçimizi dökerdik; arkasından yeniden kabuğumuza çekilir, taşkınlığımıza pişman olurduk. Zaten yaklaşmamızın belirli bir sınırı vardı, bunu aşmaya ikimizin de cesareti yoktu.

İyi günlerimizin birinde, akşam üzeri Aleksandra Mihaylovna'nın odasında dalgın bir halle elimdeki kitaba bakıyordum. Aleksandra Mihaylovna, İtalyan bir bestecinin sevdiği bir parçasının çeşitlemelerini çalıyordu. Yavaş yavaş parçanın ana ezgisine geçti. Ben de kendimi müziğe o kadar kaptırdım ki, ilkin yavaştan mırıldanarak katıldım, sonra nerdeyse farkına varmadan yerimden kalktım, piyanoya yaklaştım. Aleksandra Mihaylovna çalma şeklini değiştirdi, sesime uyarak eşlik etmeye başladı. Ağzımdan çıkan her sedayı sevgiyle izleyerek çalıyordu. Galiba sesimin zenginliği şaşırttı onu, o âna kadar yanında hiç şarkı söylememiştim. Aslında, sesimin varlığından benim de pek haberim yoktu. İkimiz coştuk; ben gittikçe açıldım, sesimi yükselttim. Aleksandra Mihaylovna'nın heyecanlı piyano çalışı beni büsbütün coşturdu. Şarkıyı öyle başarılı, duygulu bir halle bitirdim ki, Aleksandra Mihaylovna taşkın bir sevinçle ellerimi sıktı, sıcak bir bakışla,

– Sesin son derece güzel, *Anette!* dedi. Nasıl oldu da daha önce farkına varmadım ben?

– Ben de öyle... Şimdi anladım! diye karşılık verdim. Sevincimden hâlâ şaşkındım.

– Tanrıya şükret yavrum. Tanrı vergisi bu. Kimbilir, belki ilerde... Aman Yarabbi!..

Bu sürpriz Aleksandra Mihaylovna'yı o kadar duygulandırdı, öyle taşkın bir sevince boğdu ki, ne söyleyeceğini, beni nasıl seveceğini bilemiyordu. Uzun zaman özlem çektiğimiz yakınlıkla karşılıklı duygulanma dakikaları yaşadık. Bir saat içinde evimiz bayram havasına büründü. B.'ye çabucak bir haber gönderildi. Onu beklerken, başka bir parçayı denedik. Bu kez içime bir kuşku girdi: ya ilk deneme gibi başarılı olmazsa?.. Ama yine okumaya başlayıp sesimin gücünü anladıktan sonra, rahatladım, deminki ürkeklik yerine, kendime bir güven geldi. İkinci deneme, kuşkularımızı büsbütün yok etti. Aleksandra Mihaylovna'nın sevinci görülecek şeydi! Çocuklarıyla dadıyı bile çağırdı, sonunda, başka zaman aklına getirmeye bile cesaret edemediği şeyi yaptı: kocasının odasının kapısını vurarak, ona da haber verdi, yanımıza çağırdı. Pyotr Aleksandroviç beni hoşgörürlükle dinledi, kutladı ve bana ders vermek gereğinden ilk söz açan o oldu. Sonunda B. de geldi. Beni candan seven yaşlı kemancı, çok duygulandı, babamı, eski günlerini anımsadı. Onun yanında da birkaç parça okudum. Ciddileşti; düşünceli, nerdeyse gizemli bir halle, yüzde yüz çok büyük bir yeteneğim olduğunu, bunu körletme-

mem gerektiğini üst üste yineledi. Sonra Aleksandra Mihaylovna ile fısıldaşarak, kaş göz işaretleri yaparak, beni bundan böyle,fazla övmemek ve şımartmamak gerektiğini birbirlerine söylediler. Ama ben beceriksizce işaretlerini pekâlâ farkettim; o gece birkaç şarkı daha söylediğim zaman, beni övmemek, hatta kusurlarımı bulmak için zorlanmalarına kıs kıs güldüm. Sonunda dayanamadılar, yeniden duygulanan B., sesimin gücünden, zenginliğinden hayranlıkla söz etti. Sıcak, dostça söyleşimiz epey uzamıştı. Bize birkaç ünlü ses ve tiyatro sanatçısının hayat hikâyelerini anlattı; bir artist duygulanması ve coşkun hayranlığıyla anlatıyordu. Babamdan bir daha söz açmıştı. Konuşma bana, çocukluğuma, Prens H.'ye ve ayrıldığımızdan beri hemen hemen pek az şey duyduğum ailesine geçti. Galiba Aleksandra Mihaylovna da annesinden seyrek haber alıyordu. Moskova'ya oldukça sık giden B.'nin bu konuda bilgili olması gerekiyordu ama, nedense oradakilere söz gelince konuşma garip, benim için gizemli bir şekil aldı. Prense ilişkin birkaç sözü hele hiç anlamamıştım. Aleksandra Mihaylovna, Katya'yı da sordu ama, B. pek fazla bir şey bilmiyordu. Ya da bu konuya girmek istemiyordu. Tuhafıma gitti; Katya'yı unutmam, ona olan eski sevgiden vazgeçmem şöyle dursun, tam tersine, bu duygular içime gitgide kök salıyordu. Katya'nın da değişebileceği bir kere olsun aklıma gelmemişti. Ayrılığımızı, birbirimizden haber almadan geçirdiğimiz yılları, eğitim ve karakter bakımından aramızdaki farkı hiç düşünmemiştim. Katya sanki hiç ayrılmamıştı benden, hayal dünyamda eski canlılığını koruyordu. Özellikle okuduğum ve kafamda uydurduğum duygulu roman ve heyecanlı serüvenlerde Katya'nın daima yeri vardı. Okuduğum romanların kahramanı olurken, onu da unutmazdım. Romanları kesenkes iki bölüme ayırırdım; birinde, en çekici serüvenlerin kahramanı prenses arkadaşımdı... Ama bu uğurda sevdiğim yazarların yapıtları aslından epey uzaklaşmış olurdu, bu da bir gerçek!

O gece, büyükler bana bir şan öğretmeni tutmaya karar verdiler. B., ünlü ve çok iyi bir sanatçıyı salık verdi. Ertesi gün bize gelen İtalyan asıllı D. beni dinledi, arkadaşı B.'nin düşüncesine katıldı. Yalnız evde özel ders almaktan çok, konservatuara devam etmemi benim için daha yararlı buldu. Oradaki araçların zenginliği, öğrenciler arasında yarışmalar, başarımın artmasını sağlayacaktı. O günden sonra haftada üç kez sabahları hizmetçimizle birlikte konservatuara gidip gelmeye başladım.

Şimdi beni son derece etkileyen, yaptığı sarsıntı ile, nerdeyse birkaç yaş büyümeme neden olan bir olayı anlatacağım.

On altı yaşıma bastığım sıralar bana sık sık tuhaf bir bezginlik gelmeye başladı, içimi nedenini anlayamadığım bir uyuşukluk sarardı. İç dünyam, isteklerim hepsi sönmüş, hayal kurma gücümü bile yitirmiştim. Hatta sevdiklerimin beğendikleri sesimden soğudum, çalışmamı savsaklamaya başladım. Aleksandra Mihaylovna'ya karşı da içimde aynı duygum vardı. Halimden hiç hoşnut değildim, kendi kendimi acı acı suçluyordum. Çoğu zaman, bu hallerin sonunda ağlamaya başlardım, yalnız kalmak için ev halkından bucak bucak kaçardım. Bir gün bu haldeyken karşılaştığım bir olay, bütün varlığımı sarstı, hayat bana bilmediğim acı yönlerinden birini daha gösterdi. Olayın içyüzü şöyle bir şeydi.

VII

O gün kitaplığa gidişimi şimdiymiş gibi anımsıyorum. Walter Scott'un tek okumadığım romanı *Saint-Renan Sulan*'nı alacaktım. Nedensiz bir hüzün, garip bir önsezi gibi içimi kaplamıştı; ağlamak istiyordum... Oda, büyük pencerelerinden parlak parkeye yayılan akşam güneşinin eğri ışıklarıyla dolmuş, apaydınlıktı. Her yan sessizdi, öbür odalarda da çıt yoktu. Pyotr Aleksandorviç bir yere gitmişti; o gün gene rahatsız olan Aleksandra Mihaylovna, odasına kapanmıştı. Sinirlerime söz geçiremedim, ağlamaya başladım ve biraz ferahladım. Romanın ikinci cildinin sayfalarını karıştırırken gözlerim satırlar üzerinde gelişi güzel kayıyordu. Kitap falına bakanlar gibi, rastlanan sözcüklerden bir anlam çıkarmaya çalışıyordum. Öyle anlar var ki, ruh ve beyin hastalıklı bir çaba ile gerilir, içiniz birdenbire özlediğiniz geleceğe ilişkin kehanetle aydınlanıverir. Bütün varlığınızı dolduran istek, yaşama isteği; belki boşuboşuna pırıl pırıl yanan umutlar, her şey kalbinizde gömülü duran gizemli geleceği çağırır, hayatın bütün gizleriyle, bilinmeyen yönleriyle –hatta kasırga ve fırtınalarıyla bile, çünkü yaşamak budur– özler bu geleceği!.. O gün ben de böyle anlardan birini yaşadım.

Kitabı kapadım; niyet tutarak gelişi güzel açtığım sayfadan birkaç sözcük okuyacaktım. Ama kitabın açıldığı sayfalar arasında dörde katlı bir kâğıt görünce bununla ilgilendim: bu, zamanla sararmış, katları nerdeyse birbirine yapışmış bir mektuptu... Kâğıdı ya-

vaşça açarken, kat yerlerinden kopacaktı nerdeyse. Mürekkebin rengi yıllarla siyahtan uçuk maviye dönmüştü. Başlığı yoktu, imza yerinde yalnızca "S. O." başharfleri vardı. Gittikçe artan merakla mektubu elimde evirip çevirirken, okumakla okumamak arasında bocalıyordum. Ama gözlerim elimde olmadan birkaç sözcüğe takılınca kalbim garip bir önseziyle hızla çarpmaya başladı. Bazı satırlarda mürekkep benek benek yayılmış, sözcükleri silinmişti... Kâğıdı ışığa tuttum, bunun gözyaşı lekeleri olduğunu anladım. Artık merak ve heyecanımı yenemedim, mektubun birinci sayfasının yarısını bir solukta okudum ve şaşkınlık çığlığımı tutamadım. Kitabı yeniden dolaba koydum, mektubu atkımın içine saklayarak odama koştum. Kapıyı kilitledikten sonra kâğıdı açtım, bir daha okudum. Ama o denli heyecanlıydım ki, sözcükler, satırlar gözümün önünde karışıyor, okuduğumu nerdeyse anlayamıyordum. Bu mektup bir keşif, bir gize aralanmış kapı gibi bir şeydi benim için... Kime yazıldığını anlayınca yıldırımla vurulmuşa döndüm. Bunu okumakla bir suç işledim, biliyorum, ama o ânın etkisi her şeyden güçlüydü.

Mektup, Aleksandra Mihaylovna'ya yazılmıştı. Ben de bunu olduğu gibi buraya yazıyorum. Mektubun anlamını tam açıklıkla kavrayamadığım için, çözümüyle uğraşırken, bir sürü acı düşünce kafamda sıralandı. Hayatımda yeni bir dönem açılıyordu, bir dönüm noktasındaydım...

Gizemli mektubun etkisinden uzun zaman, hatta diyebilirim ki, ömrümün sonuna kadar kurtulamadım. Geleceğimin falı gibi bir şeydi o... Bir veda mektubu; acı dolu son mektuptu. Okuduktan sonra ben bile bütün hayallerimi, umutlarımı yitirmiş oldum, elimde kala kala şu renksiz, gereksiz hayattan başka neyim vardı ki! Düşünüyordum: mektubu yazan kimdi?.. Aleksandra Mihaylovna'nın bu mektuptan sonraki hayatı nasıldı?..

Mektubun içinde dokundurmalar ve açıklayıcı bazı sözler, onun Aleksandra Mihaylovna'ya ilişkin olduğuna kuşku bırakmıyordu. Öte yandan, çeşitli düğümlerin çokluğu, kestirimlerimi şaşırtabilirdi. Gene de aldandığımı hiç sanmıyordum. İki kalbi birbirinden koparırcasına ayıran mektup bir aşk serüvenini aydınlatıyordu. Yazanın düşünceleri, duyguları açıktı ve aradığım çözüm için yardım edecek yeterlikteydi.

Mektubu olduğu gibi yazıyorum:

"Beni unutmayacağını söylediğine inanıyorum. Bundan sonraki hayatım bu sözlere bağlı olacak...

Ayrılmamız geldi çattı. Benim sessiz, kederli meleğim; bunun böyle olacağını çoktan beri bildiğim halde, gerçek anlamına ancak şu anda varabildim. Beni sevdiğin sürece kalbim huzur içinde değildi ve şimdi –inanır mısın– sanki hafifledim. Kadere karşı gelinmez. Beni dinle Aleksandra: *biz denk değildik;* bunu her zaman, her an hissetmekteydim. Ama sana yaraşık olmamamın, hak etmediğim mutluluğun cezasını yalnız ben çekmeliydim. Seni tanıyana kadar neydim ben, söyle! Tanrım!.. İki yıl geçtiği halde, hâlâ kendimi toparlamadım, hâlâ *senin beni* sevebildiğine inanamıyorum. Hatta her şeyin nasıl, ne zaman başladığını da kestiremiyorum. Ne gibi özelliklerim, erdemlerim vardı ki seçtin beni? Seninle karşılaştığım âna kadar düpedüz, kaba saba, yüzüne bakılmaz bir adamdım. Kabuğuma çekilmiş, yaşadığım renksiz hayattan başka bir hayat bilmiyor, istemiyordum da... Sanki içimdeki bütün duygular baskıya girmiş, ezilmişti. Çalışmak, ha babam çalışmaktan başka şey bilmezdim. Düşüncelerim salt yarınıma ilişkindi; heyecansız, beylik düşünceler... Vaktiyle, çok eskiden ben de tatlı düşler görür, saf saf birtakım hayaller kurardım. Ama bunlar öyle uzakta kalan şeyler ki!.. Daha sonra içime kapandım, sevinçsiz, hareketsiz bir hayat yaşamaya başladım. İçime öylesine gömüldüm ki, kalbimi donduran soğuğu bile hissetmiyordum. Nasıl olsa benim için güneşin doğmayacağını biliyordum! Ama halimden yakınmak aklımdan geçmiyordu bile... Seni ilk gördüğüm gün yüzüne umutla bakabileceğimi de hiç düşünmemiştim. Yanındayken kendimi bir köleden farksız görürdüm, içimde ne heyecan veya acı, ne de varlığının bağışlayacağı mutluluğun önsezisi vardı. Yalnızca seni her gördüğümde içim aydınlıkla dolardı. Çünkü Tanrının yeryüzüne cömertçe dağıttığı güneş ışıklarının güzel, eşsiz çiçekleri ısıttığı gibi gösterişsiz yaban otlarını da okşadığını biliyordum.

Gerçeği öğrendiğim akşamı anımsıyor musun?.. İtirafın bütün varlığımı o derece sarsmıştı, ben öylesine şaşırmıştım ki, kulaklarıma inanamıyordum; yanlış anladığımı sandım... Beni dinle; bundan hiç söz etmemiştim sana, değil mi? Beni tanımıyordun, oysaki sana rastlamadan önce bambaşka adamdım. Daha önce konuşabilseydim, söylemeye cesaret etseydim her şeyi açıklardım. Ama ne yapalım, o zaman ses çıkarmadım, şimdi sırası geldi: ayrıldığın adamın nasıl bir adam olduğunu ergeç bilmen gerek...

İlk karşılaştığımız zaman, sana ne gözle baktım, biliyor musun? Şehvet alev gibi bir anda içimi yakıverdi, kanıma zehir gibi

aktı, aklımı, duygularımı uyuşturdu. Sarhoşa döndüm. Seni tanımadığım için temiz, merhametten doğan sevgine yaraşan, eşite bir eşit olarak değil; bilinçsizlikle, hafiften alarak karşılık verdim. Beni kendine kadar yükseltmek isteyen değil de, *bana inen* kadındın benim için... Seni neyle kuşkulamıştım, biliyor musun? Yok yok, bunu açıklamakla hakaret etmeyeceğim sana! Yalnız şunu bil ki, bende çok, çok aldanmışsın; hiçbir zaman sana ulaşabilecek adam değildim. Ancak gerçek varlığını anladıktan sonra sonsuz aşkımla, hayranlığımla sana uzaktan tapmam kalıyordu ama, bununla suçumu affettiremezdim ki!.. Sana olan tutkuma aşk bile denemezdi, çünkü dediğim gibi, aşk eşitliğe dayanır, karşılık ister. Bendeki pısırıklıkla ne aşkı verebilirdim sana? Ama sen tutkumu yücelttin, dirilttin beni. O gün, ilk heyecanım yatıştıktan sonra ayaklarına kapanmıştım, anımsıyor musun? Gözlerin dolu dolu oldu... Nerdeyse şaşkınlıkla, "nen var canım?" diye fısıldadın. Yanıt veremedim, mutluluğumdan boğulacak gibiydim.

Neydim ben, neyle hak ettim bu mutluluğu?.. Kardeşim benim, aziz kardeşim! Kaç keredir gizlice eteğini öptüğümü bilsen... Gizli diyorum, çünkü sevgimi açıklayacak kadar değerli görmüyordum kendimi. Elin elime değerken kalbim ağzıma geliyor, renkten renge giriyordum. Ruhunun temizliği karşısında utancımdan eziliyordum. Senin şu merhamet dolu sevecenliğin bazen öyle ağır, öyle acı geliyordu ki, kendimi büsbütün küçülmüş hissediyordum. Sağ oldukça unutamayacağım -beni öptüğün gün (ki yalnız bir kez olmuştu), gözlerimin önünden bir anda her şey silinivermiş, ruhumun vücudumdan ayrıldığını hissetmiştim... Keşke o dakikada ayaklarının dibinde ölseydim! Bak, başbaşa olduğumuz zaman sana *sen* diye seslenmemi istediğin halde, ancak şimdi, ilk kez öyle yazıyorum. Bilmem, içimdekini büsbütün açıklayabiliyor muyum? Bunu yapmak için yazıyorum zaten: *her şeyi* açıklamak istiyorum, yapacağım da. Beni ne kadar sevdiğini biliyorum ve her zaman ancak bir kardeşini, emek verip yarattığın bir yapıtı sever gibi seviyordun. Evet, senin yapıtınım ben: kalbimi hayat için dirilttin, sönmüş çalışma zevkimi kamçıladın, tatlı umutlar bağışladın... Ben de bir kez olsun sana "Kardeşim" diyemedim her şeye karşın, çünkü yaraşık değildim sana, çünkü hayalinde yarattığın gibi değildim!..

Görüyorsun ya, felaketimiz ânında bile hep kendimden söz ediyorum...

Sakın benim için üzülme, hayatım! Kendi gözümden ne kadar

düştüm, bilsen. Artık her şey ortaya çıktı; dile düştük. Bundan böyle sana çamur sıçratan da alay edenler de olacak... Hepsi benim yüzümden, senin dengin olmadığımdan... Yoksa ben önemli, kişisel değeri olan bir kişi olsaydım, sen çevrenin saygısından bir şey yitirmezdin, sana herkesin hoşgörürlüğünü sağlardım. Ne eyleyeyim ki, bir hiçim, üstelik de gülüncüm! Gülünç olmak kadar insanı alçaltan hal yoktur. Ama bize saldıranlar *kim*? Zaten en çok içerlediğim şey, *bu gibilerin* kafa tutmasıdır; zayıf ruhluyum canım, ne yapalım... Bugünkü halimi gör işte: kendimle alay ediyor, çevreyi bana nefretle bakmakta haklı görüyorum. Çünkü bu kaba saba görünüşümle soğuk hallerimden herkesten önce ben tâ öteden beri nefret etmekteyim. Beni her şeyi duyduğum gibi açıklamaya alıştırdığın için bu beceriksizce anlatışımı hoş gör. En çok acı gelen, içimi kemiren düşünce – gerçekteki beni değil de, hayalinde yarattığın, bulmayı umduğun adamı sevmen ve bu yüzden, yani benim yüzümden, ötekinin berikinin diline düşmendi. Buna dayanamıyorum; ya ölürüm, ya da çıldırırım sonunda!..

Vedalaşalım artık. Gizimiz aşağılık dedikoduculara yem olduktan sonra (kulağıma hepsi gelmiştir...) ikimizin adına daha doğrusu – beni seçmen yüzünden senin adına utanç duymaktayım. Şimdi buradan kaçmaktan, yok olmaktan başka yol kalmadı benim için: çevremiz ve bugünkü durumumuz bunu emrediyor. Bir daha görmeyeceğiz birbirimizi... Zaten mutluluk kuşu yolunu şaşırmış da başıma konmuş... Verdiğini geri almakla gereğini yerine getirdi. Hayat yolunda karşılaştık, şimdi ikinci kavuşmamıza kadar ayrılıyoruz... Bu kavuşmanın ne zaman, nerde olacağını kimbilir! Niçin öyle oldu, kime ne yaptık; niçin ayrılmak zorundayız?.. Bir bütünün ikiye ayrılması olabilir mi? Kalbi yokedilen bir vücut yaşayabilir mi?.. Seni bir daha göremeyeceğimi düşündükçe çıldıracağımı sanıyorum.

Ya şu çevrendekilerin kopardıkları gürültünün sonu ne olacak? Senin için öyle korkuyorum ki... Demin kocanla karşılaştım. Gerçi ona karşı günahsızız ama, büsbütün suçsuz da sayılmayız. O da her şeyi biliyor ve anlayış gösteriyor; doğrusu mertçe savunuyor seni! Dedikodu bataklığından o kurtaracak seni... oysaki, ben kaçıyorum buradan. Onu gördüğüm anda içimden ellerine sarılmak geldi. Bana, buradan gitmem gerektiğini söyledi. Kararına boyun eğdim. Duyduğuma göre, sana cephe alanlara düşman kesilmiş; onlar da onu bu işte hoşgörürlükle suçluyormuş... Ne diyelim, gerçeği bil-

medikten sonra... Daha doğrusu, *anlamıyorlar, anlayacak durumda değiller.* Ama sen de benim gibi onları bağışla zavallı sevgilim; seni elimden aldıkları halde, onları affettiğim gibi, affet!

Bu satırları yazarken kafam pek yerinde değil. Dün ayrılırken sana söylediklerimin hepsini unuttum. Ağlıyordun. Seni ağlattığım için de affet. Pek zayıf ve iradesizim... Birçok şey daha söylemek isterdim... Ayaklarına bir daha kapanabilsem!..

Düşünüyorum: bu akılsızlar kalbinin, duygularının inceliğini anlayabilse! Ama nerde... Suçsuz olduğuna bütün dünya tanıklık etse, salt gurur ve kibirleri yüzünden inanmazlar, taşlayacaklar seni. Bakalım, ilk taşı atan kim olacak?.. Hoş, bir değil, binlerce el seni taşlamaya kalkar. Övündükleri ahlâk temizliği uğruna seni taşlarken bunun sorumluluğunu rahatça üzerine alacaklardır. Ah, her şeyi, hiçbir şey saklamadan, olduğu gibi anlatabilsem ki görüp duysunlar, anlayıp inansınlar. Hem o kadar kötü olamaz onlar canım. Belki şu anda ıstırap çektiğim için öyle geliyor bana... Evet evet, korkma sevgilim; yüzde yüz anlayacaklar seni. Anlayan var bile – kocan.

Elveda, elveda!.. Teşekkür etmeyeceğim sana, yalnızca son kez, temelli olarak elveda!

S. O.*

Mektup elimde, bir süre şaşkın şaşkın kaldım. Sarsılmıştım; bir korku girdi içime. Hülyalara gömülüp üç yıl yaşadım; bu, gerçek hayatın ilk kapımı çalışıydı. Önemli bir giz elimdeydi. Bu gizin hayatımı da etkileyeceğini kuşku ile hissediyordum. Etkisinin ne çeşit olacağını henüz bilmiyordum. Yalnızca o andan başlayarak, bütün geleceğimin yeni bir akıma girdiğini anladım. Elimde olmadan, benim için dış dünyayı temsil eden iki insanın gizli hayatına, ilişkilerine karıştım. Yaptığım şey beni ürküttü: özel hayatlarına ne hakla girmiştim? Başkasının gizinin ağından kendimi nasıl kurtarmalıyım şimdi? Belki yalnız ben değil, öbürleri de bu yüzden kötü bir duruma düşecekti. Öğrendiğim şeyleri de yapsam da unutabilsem! Ne yapmalıyım Tanrım!.. Öğrendiklerimi aklımdan geçirip derli toplu bir hale getirmek istedim ama, hepsi karmakarışık, belirsiz sorular halindeydi; boğuyor, bunaltıyordu beni.

Ondan sonra, yeni izlenimlerin etkisini anımsıyorum. Bir süre içimi ezen ağırlığın birdenbire üzerimden kalktığını, yerine bambaşka duyguların geldiğini hissettim. Buna üzülmem mi sevinmem mi

gerektiğini henüz anlayamıyordum. O halimle; evini, sakin, kaygusuz hayatını bırakıp uzun, sonu bilinmez bir yolculuğa çıkan ve arkada her şeye veda eden adama benzettim kendimi. Belki, benim de karanlık geleceğin hazırladığı yarınım çetin ve mücadeleli olacaktı... Bilinmez ki! Yalnızlığın verdiği dayanılmaz acıdan ağlıyordum. Yanımda birisini görmek, ona yaslanmak istiyordum. Doğruca Aleksandra Mihaylovna'ya koştum, yatma zamanına kadar yanında kaldım. O akşam yalnızdık. Piyano çalmasını rica ettim ama, şarkı söylemek içimden gelmedi nedense. Yeniden ağırlık bastı, oyalanmaz oldum... Sonunda ikimiz de ağlamaya başladık. Ama Aleksandra Mihaylovna çabucak tuttu kendini, benimle ilgilendi, sağlığıma dikkat etmediğim için tatlı tatlı azarladı beni.

Mektup olayından sonra kendime gelip durumu kavrayana kadar birkaç gün geçti. O sıralar Aleksandra Mihaylovna ile evde yalnızdık. Pyotr Aleksandroviç, Moskova'ya gitmişti. Ayrılıkları yalnızca üç hafta sürdüğü halde Aleksandra Mihaylovna kocasını çok özlemişti. Arada bir, biraz açıldığı olurdu ama, çoğu zaman odasına kapanırdı. O zaman ona fazlalık olduğumu hissediyordum. Gerçi ben de her bakımdan yalnız kalmayı yeğliyordum. Kafam normal olmayan bir gerginlikle çalışıyordu. Saatlerce zihnimi burgulayan, rahatımı kaçıran, sonra da benimle sanki sinsi sinsi alay eden düşüncelerden nereye kaçacağımı bilemiyordum. Sessizce, boyun eğerek gerçekleştirilen özveriyi düşünürken, uğrunda buna katlandığı adam hatırıma geliyordu. Tıpkı ahlâkı son derece temiz, erdemli bir insan bir suçlunun günahlarını bağışlar hale bürünürdü. Hatta Aleksandra Mihaylovna'yı küçümsüyor, alaya alıyor gibiydi bazen... Bunları düşündükçe büsbütün içerliyordum. Kötü kuşkularımla mücadele ederken, kanılarımın, izlenimlerimin kesin olmayıp, yalnızca bir önseziden ibaret olduğu için, kendi kendime kızıyordum.

Mektubun son sözleriyle vedalaşmanın son çığlıklarını içimden yinelerken *"denk olmayan"* adamı gözümün önüne getirmeye, "denk olmayan" anlamını kavramaya çalışıyordum. "Gülüncüm... Beni seçtiğin için senin adına utanıyorum" sözlerini çok acı buluyordum. Ne demek istiyordu acaba? Tuhaf kişilerdi doğrusu; neye üzülüyor, neyin özlemini çekiyorlardı, yitirdikleri neydi acaba?.. Kanayan yara gibi kederle ıstırabı haykıran mektubu üst üste okudum. Her seferinde mektup elimden düşüyor, içim huzursuzlukla, yeni yeni sorularla doluyordu. Günün birinde bu düğümün bir çözümü bulunacaktı elbette, ama bunu gözümün önüne getiremiyor, belki

de çözmekten çekiniyordum...

Pyotr Aleksandroviç'in Moskova'dan döndüğü gün biraz rahatsız olduğum için odamdan çıkmamıştım. Aleksandra Mihaylovna bir sevinç çığlığıyla kocasını karşılamaya koşarken, ben oturduğum yerden kıpırdamadım bile. Duyduğum heyecandan nasıl ürktüğümü hâlâ unutamadım. Onlara görünmemeyi daha uygun buldum. Nedenini anlamadığım bu korku, beni kuşkulandırdı. Bunu incelemekle uğraşırken akşam çayı zamanı geldi. Pyotr Aleksandroviç bana Moskova'dan Prens H.'nin mektubunu verdi. Salona girdiğim zaman tanımadığım bir adamı gördüm: Pyotr Aleksandroviç'le birlikte gelmişti. Konuştuklarından, adamın Petersburg'da epey kalacağını ve bizde konuk olacağını anladım. Prens H.'nin genel vekili olan bu kişi, prensin Petersburg'daki aile işleriyle ötedenberi uğraşan Pyotr Aleksandroviç'le bazı konularda görüşecek, birtakım işleri elbirliğiyle çözümleyeceklerdi.

Doğrusu, prensin mektubuyla birlikte Katya'dan da birkaç satır olsun bekliyordum. Ama küçük prensesim Pyotr Aleksandroviç'i son dakikaya kadar oyalamış, sonunda eli boş olarak göndermiş... Yazacak bir şey bulamadığını, tam beş yaprak kâğıt karalayıp yırttığını, mektuplaşmamız için dostluğumuzun yenilenmesi gerektiğini bana söylemesini rica etmiş. Ayrıca, pek yakında görüşeceğimiz konusunda haber yollamış. Katya'nın bu sözlerini onların adamı sayılan konuk da doğrulamıştı. Sevincimi güçlükle tuttum; çayımı bitirir bitirmez odama koştum, prensin mektubunu açtım.

Prens, Katya ile birlikte yakında Petersburg'a geleceğini müjdelerken, sesimden, çalışmamdaki başarılarımdan söz ediyor, bütün gücüyle kutluyordu. Çalışma yolunda beni desteklemeye de söz veriyordu. Bu candan mektubu okurken gözlerim yaşardı. Ama sevinç gözyaşlarıma nedense bir hüzün karıştı. Gene elimde olmadan karanlık geleceğin korkusu sinsice önüme dikildi...

Aradan birkaç gün geçti. Odamın bitişiğindeki, daha önce Pyotr Aleksandroviç'in çalıştığı odaya Moskovalı konuğu yerleştirdiler. Adam çoğu zaman gece yarısına kadar oturup çalışırdı, kimi gece de Pyotr Aleksandroviç'le yazıhanesine kapanırlardı. Bir gün yemekten sonra Aleksandra Mihaylovna beni kocasının çayını bizimle mi, yoksa odasında mı içeceğini sormam için yollamıştı. Pyotr Aleksandroviç odasında yoktu; kapıda durup bekledim. Gözlerim duvardaki portresine takıldı. Garip bir heyecanla portreyi incelemeye başladım. Oldukça yükseğe asılıydı; odanın loşluğunda resmi iyice gö-

rebilmek için sandalyenin birini çekip üstüne çıktım. Resme bakarken, çizgilerinde bir şey arıyor, kuşkularımın çözümünü bulmaya çalışıyordum sanki... Hatırımda kaldığına göre, portrede beni en çok etkileyen gözler olmuştu. İşin tuhafı, Pyotr Aleksandroviç'in daima gözlük kullandığı için gözlerini o güne kadar hiç görmemiştim. Ama çocukluğumdan beri maskeli bakışını sevmez, karşısında bir huzursuzluk duyardım.

Hayalim hemen çalışmaya başladı: portredeki gözlerin içini okumak istiyordum... Birdenbire hafif bir çığlık attım: "Buldum!.." İçim nerdeyse sevinçle doldu, bilmecenin çözümü elimdeydi. Portredeki gözlükle maskelenmemiş bakış, yalan, düzmece doluydu!

Tam o sırada arkamda birtakım kıpırtılar duydum: başımı o yana çevirince beni dikkatle kollayan Pyotr Aleksandroviç'i gördüm. Yüzü kızarmış göründü bana, ben de yanaklarımın alevlendiğini hissettim. Sandalyeden indim.

– Ne işiniz var burada? diye dik dik sordu. Niye geldiniz?

Birden yanıt veremedim. Biraz kendimi toparladıktan sonra, Aleksandra Mihaylovna'nın çağrısını söyledim, yanıtını beklemeden odadan fırladım. Kadın, uydurduğum karşılığı dinlerken beni dikkatle süzdü:

– Yüzün kıpkırmızı, Netoçka, aynaya baksana. Bir şey mi oldu?

– Yo... bilmem... Hızlı geldim de...

Aleksandra Mihaylovna'nın halinde bir tuhaflık belirdi:

– Pyotr Aleksandroviç bir şey mi söyledi sana?

Ses çıkarmadım. Dışardan Pyotr Aleksandroviç'in adımlarını duyunca karşılaşmamak için çarçabuk çıktım, odama gittim. Çaya gitmedim, tek başıma oldukça sıkıntılı bir iki saat geçirdim. Bir süre sonra gelen hizmetçi, Aleksandra Mihaylovna'nın beni istediğini haber verdi. Oturma odasına girdiğim zaman tuhaf bir hava ile karşılaştım. Aleksandra Mihaylovna kaygılı bir halle sessizce oturuyordu. Bu kez de beni daha kapıdan hızlı, dikkatli bir bakışla süzdü ve hemen gözlerini indirdi. Durgunluğunu farkeden B.'nin içten sorusuna kısaca, başının ağrıdığını söyledi. Genel olarak az konuşan Pyotr Aleksandroviç'in, tersine, bu akşamki canlılığı göze çarpıyordu; yalnız hep B. ile konuşuyordu. Aleksandra Mihaylovna bir aralık hep o dalgın, durgun halle piyanoya gitti. B. hoşnut bir gülümsemeyle,

– Netoçka da bir şey okur bize, değil mi? dedi.

Aleksandra Mihaylovna bir uğraş bulduğuna sevinerek,

– Sahi *Anette,* şu yeni çalıştığın aryayı okusana; dedi.

Yanıtımı merakla beklediği belliydi. Ama ben o gece kendimi yönetecek durumda değildim. Aleksandra Mihaylovna'nın yanına gitmedikten başka, şarkı söylememek için uygun bir bahane de uyduramadım. Aksi bir tavırla isteğini reddettim.

– Nen var *Anette,* niçin okumak istemiyorsun?

Aleksandra Mihaylovna'nın sesi gibi, anlamlı bakışı da benden sonra kocasına gitti. Bu iki bakış beni fena halde kızdırdı. Yerimden doğruldum, kızgınlıktan titreyen sesle, şarkı okuyamayacak derecede rahatsız olduğumu söyledim. Odada bulunanların yüzlerine dik dik bakarak söyledim bunu. Ama Tanrı bilir, o anda onları görmemeyi, odamda tek başıma olmayı ne kadar isterdim!

B. şaşırmıştı. Aleksandra Mihaylovna'nın halinden ne kadar üzüldüğü anlaşılıyordu; sessizce bakıyordu bana. Pyotr Aleksandroviç birdenbire yerinden kalktı, yarına hazırlayacağı işleri bahane ederek çalışacağını söyledi. Geç vakte kadar uğraşacağı için, B. ile şimdiden vedalaştı.

Pyotr Aleksandroviç gittikten sonra, B.,

– Neyiniz var Netoçka? diye merakla sordu. Gerçekten pek iyi görünmüyorsunuz bugün...

– Evet... hastayım, çok hastayım.

Aleksandra Mihaylovna da söze karıştı:

– Sahi Netoçka, yüzün sapsarı. Oysa demin yanakların kızarmıştı. Nen var?.. dedi ve birdenbire sustu.

Gözlerinin içine bakarak,

– Önemli bir şey değil, üzülmenize değmez; diye karşılık verdim.

Aleksandra Mihaylovna bakışımın altında suçluymuş gibi, gözlerini indirdi, solgun yanakları pembeleşti. Elini öptüm. O anda yüzü saf bir sevinçle aydınlandı. Ben de duygulandım. Yavaşça,

– Şımarık çocuklar gibi hareket ettiğim için bağışlayın beni, dedim. Ama gerçekten iyi değilim... İzin verirseniz gidip yatayım.

Aleksandra Mihaylovna utangaç bir gülümsemeyle,

– Hepimiz öyle, dedi ve kulağıma eğilerek, ben senden de kötüyüm... diye ekledi. Geçmiş olsun. Bana darılma emi?

Aleksandra Mihaylovna'nın tam bir saflıkla söylediği bu sözler tuhafıma gitti.

– Size neden darılayım?

– Neden mi?..

Fena halde bozuldu, söyledikleri için belli edecek kadar pişmandı.

– Halimi görüyorsun ya, Netoçka... Sen benden çok daha akıllısın; ben artık çocuktan beter oldum. Hadi güle güle, kızım! diye mırıldandı.

Hali, sözleri pek dokundu bana. Ne söyleyeceğimi bilemedim, yutkundum. Bir iki avutucu söz mırıldanarak elini bir daha öptüm, hızla odadan çıktım.

Sakıngan olmadığıma, kendimi yönetemediğime kızıyor, ağlayacak kadar utanıyordum. Bu sıkıntılar içinde taş gibi uyudum. Sabah gözlerimi açar açmaz dün gece olanların yalnızca bir hayal, bir düş olduğunu, birbirimizi birtakım oyunlarla kandırdığımızı düşündüm. İyice düşündüm. Durum günlük hayatımızın dışına çıktığı için şaşırdık, telaşa düştük, buna bir serüven havası verdik... Her şey o mektubun altından çıkıyordu zaten. O beni gerektiğinden fazla etkilemiş, kafamı altüst etmişti. Bundan böyle, bu konuyla hiç ilgilenmemeye karar verdim. Üzüntülerimi böyle kolayca çözümledikten sonra, kararımı hemen yerine getirebileceğime yüzde yüz inandım; içim biraz rahatladı. Dersime çok neşeli gittim. Temiz sabah havası içimde kalan sıkıntıları silip süpürdü.

Dershaneye sabah gidiş gelişlerimi pek seviyordum. Günlük çalışma hayatının saat dokuza doğru canlandığı sırada şehir sokaklarından geçmeye bayılırdım. Zaten yolumuz, kalabalık, en civcivli sokaklardan geçiyordu. Sanat alanındaki geleceğime ilk adımlarımı atarken bu dekor içinde bulunmak hoşuma gidiyordu. Bir yandan sıradan, göze çarpmayan gündelik hayat, öte yandan tam karşıtı, – birkaç adım ilerde kocaman üç katlı, tıklım tıklım insan dolu bir bina ve orada beni bekleyen sanat dünyası... Ama çevredekilerin sanatımla ilgisi yoktu, hepsi başka başka, kendi alanlarında çalışan, didinen kimselerdi.

Ne çıkar! Nota defterlerim koltuğumda, işleri başından aşmış, yüzleri gülmez, kaygılı insanlara karışarak, ardımda tin-tin yürüyen yaşlı Natalya ile ben de işime gidiyordum. Yolda her defasında kendi halimi, "Bu kadının kafası en çok neyle uğraşır acaba?" diye aklımdan geçirdiğim Natalya'yı ve oldukça tuhaf bir adam olan yarı Fransız yarı İtalyan şan öğretmenimi düşünürdüm. Bazan içten coşar, bazen ukalalığı tutardı, ama aslında elisıkının biriydi. Bunları düşünürken oyalanıyor, eğleniyordum nerdeyse. Umutlarımı bağla-

dığım sanatımı içten, gizli, cesaretsiz bir aşkla seviyordum. Masallara benzer çeşitli hayaller kurarak göz kamaştırıcı bir geleceğin tablolarını çiziyor, eve bunlarla sarhoş dönüyordum. Diyebilirim ki, o dönemde hayatımın en mutlu anları bunlardı.

O gün her zamanki gibi saat onda dersten döndüğümde işte böyle bir mutluluk havası içindeydim. Her şeyi unutmuş, kendimi tatlı hayallere bırakmıştım. Merdivenden yukarı çıkarken birdenbire, ateşe dokunmuş gibi irkildim: aşağı inen Pyotr Aleksandroviç'in sesi kulağıma geldi. Dünkü olayın etkisi olarak, içim öyle sıkıntı ile doldu ki, bunu saklamaya kendimde güç bulamadım. Hafif bir selamla önünden geçtim. Besbelli duygum yüzümden açıkça anlaşılıyordu ki Pyotr Aleksandroviç bir an karşımda şaşkın şaşkın durdu. Elimde olmadan kızardım, merdiveni çıkmaya devam ettim, o da bir şeyler mırıldanarak iniş yolunu tuttu.

Ortada belirli bir olay yokken kızgınlıktan ağlayacaktım neredeyse. Sabahki neşem kalmadı; birdenbire mektup sorunu hatırıma geldi... Bunu bir sonuca bağlamanın çaresini düşünüyor, bulamıyordum. O gün kaç kere, bundan böyle daha akıllıca hareket etmeye karar verdim, her defasında kendi adıma müthiş bir korku duydum. Aleksandra Mihaylovna'nın kocasından hem nefret ediyor, hem bu yüzden üzülüyordum. Akşama kadar geçirdiğim heyecan, iç tedirginlik beni gerçekten sarstı, sinirlerime egemen olamaz hale geldim. Çevremdekilere içimden kızıyordum, canım Aleksandra Mihaylovna'nın yanına gitmek bile istemiyordu. Bir aralık o bana uğradı. Yüzüme baktığı zaman şaşkınlık çığlığını güçlükle tuttu. Aynaya bakınca ben de irkildim: benzim, günlerce hastaymışım gibi sapsarıydı. Aleksandra Mihaylovna tam bir saat yanımda kaldı, çocuk gibi benimle uğraştı. Ama sevecenliği, ilgisi daha çok hüzün verdi, onu karşımda görmekten neredeyse azap duyuyordum. Sonunda dayanamadım, yalnız kalmak istediğimi söyledim. Aleksandra Mihaylovna kuşkulu bir halle odamdan çıktı. Akşam olunca düzeldim, Aleksandra Mihaylovna'ya gitmeye karar verdim. Ayaklarına kapanarak yitirdiği mektubu ona vererek her şeyi, geçirdiğim üzüntüyü, kuşkularımı – her şeyi açıklayacaktım... Boynuna sarılıp eskisi gibi onun çocuğu, arkadaşı olduğumu, kalbimin ona sarsılmaz, en derin sevgi ile dolup taştığını anlatacaktım. Ama onun bu konuda kalbini en son açacağı kimsenin ben olduğumu da hissediyordum. Buna karşın sözlerimi yetkili, onu huzura kavuşturması için güvenilir bir çare sayıyordum. Acılarını açıkça olmamakla birlikte anlıyordum.

Onun karşımda, yargılamamın karşısında kızarabileceğini düşündükçe isyan duyuyordum. Zavallı mutsuz kadın; sen kim, günah kim... Ayaklarına kapanarak söyleyecektim bunları. İçim hak adına isyanla doluydu. Ne yapacağım diye bocalarken umulmadık bir olay beni ilk adımda durdurdu ve ikimizi de çok tehlikeli bir durumdan kurtardı. Yoksa hesapsız hareketimle öldürecektim onu.

Sözünü ettiğim olay şöyle.

Kararım üzerine Aleksandra Mihaylovna'ya gidiyordum. Onun odasından önceki odalardan birinden Pyotr Aleksandroviç çıktı. Beni görmeden geçti; o da karısına gidiyordu. Bir an tereddüt ettim: o sırada karşılaşmak istemediğim biri varsa oydu. Odama dönecektim ama gördüğüm şey beni meraktan olduğum yere mıhladı sanki.

Pyotr Aleksandroviç duvardaki aynanın karşısında durmuş, bir yandan saçlarını düzeltiyor, bir yandan –beni en çok şaşırtan oydu zaten– şarkı mırıldanıyordu! Birdenbire, içimde, çocukluğumdan kalma belli belirsiz bir anı canlanıverdi. Bu anıyı o andaki garip duygumu açıklamak için anlatacağım.

Aleksandra Mihaylovna'lara geldiğim ilk yılda belleğimde yer etmiş bir olay Pyotr Aleksandroviç'e karşı o açıklanmaz nefretimin başlangıcı oldu. Bunun nedenini bu sefer kesinlikle anladım. Bu adamın bulunduğu yerde bulunmak bile bana ağırlık veriyordu. Neşesiz, kaygılı hali ile ne zaman görsem, yüzünün hep kederli, üzgün ifadesinin bana ne kadar dokunduğunu önce de söylemiştim. Aleksandra Mihaylovna'nın akşam çaylarında geçirdiğimiz sıkıntılı saatlerden, hele birkaç kez tanık olduğum ve önceden de sözünü ettiğim, aralarındaki o gizemli, benim için anlamı kapalı sahnelerden sonra içime acı bir hüzün tortusu çökerdi. Ne garip bir rastlantı ki, Pyotr Aleksandroviç'i o gün de, benim gibi Aleksandra Mihaylovna'ya giderken, şimdiki gibi, aynı saatte, aynı yerde görmüştüm... Onunla tek başıma her karşılaşmamda çocukça bir ürküntü duyardım. Hemen, suç işlemiş gibi, bir köşeye sindim, beni farketmemesi için dua ediyordum. Tıpkı bugünkü gibi aynanın karşısında durdu. Yüzüne başka ifade vermeğe hazırlanıyormuş gibi bir hali vardı. Merakla seyrediyordum: aynaya yaklaşırken yüzünde o ana kadar hiç görmediğim bir gülümsemeyi farketmiştim. Nasıl şaşırdığımı hâlâ unutamadım! Ama aynaya bakar bakmaz yüzü birdenbire değişti, gülümseme sanki bir emirle siliniverdi. Dudakları, karşı gelinmez bir ıstırabın etkisiyle kıvrıldı, alnında sert çizgiler belirdi, kaşları çatıldı, bakışı koyu gözlüğün altında gizlendi. Kısacası, kar-

şımda bir anda deminkinden bambaşka bir adam vardı. Ne de olsa çocuktum; Pyotr Aleksandroviç'in o hali bana pek korkulu görünmüş, belleğimin bir köşesine böylece sinmişti. Kısa bir an kendini aynada seyrettikten sonra Aleksandra Mihaylovna'nın odasına girdiği zaman alışık olduğu gibi başı eğik, sırtı hafifçe kamburlaşmış, parmak uçlarına basarak yürüyordu.

İşte bu sahne birdenbire gözümün önünde canlandı. O günkü gibi bu kez de kendini orada yalnız sanmış, aynı aynanın karşısında durmuştu. Ben geçen seferki gibi korku değil, düşmanlık derecesinde bir nefret duydum. Hemen hemen burun buruna idik. Onun şarkı mırıldanmasını duyunca öyle şaşırdım, çocukluk anısı öyle canlı bir halde gözümün önünde dikildi ki, elimde olmadan sinirlerim boşalıverdi. Doğrusu Pyotr Aleksandroviç'den her şeyi beklerdim ama şarkı söyleyeceğini hiç düşünmemiştim! Bir kahkaha bastım; zavallı şarkıcım da çığlık atarak aynadan bir karış öteye fırladı. Öfke ve şaşkınlık dolu bakışı bana fırladığı zaman yüzü sapsarıydı. Bakışı içime fena halde dokundu. Meydan okurcasına ben de ona dik dik baktım; sinirli, nerdeyse isterik bir kahkaha ile önünden geçtim ve hep gülerek Aleksandra Mihaylovna'nın odasına girdim. Pyotr Aleksandroviç'in o anda dışarda, kapının perdesinin arkasında durup girmekle girmemek arasında bocaladığını, öfkenin, korkaklığın onu olduğu yere mıhladığını biliyordum. Sinirli, kışkırtıcı bir sabırsızlık içinde ne olacağını bekliyordum. İçeri girmeyeceğine bahse tutuşacak kadar emindim. Yanılmadım da: Pyotr Aleksandroviç ancak yarım saat sonra yanımıza geldi.

Aleksandra Mihaylovna doğal olmayan gülüşümü bir süre şaşkınlıkla izledi, sonra ne olduğunu sordu. Yanıt veremedim, tıkanacak haldeydim. Bir sinir bunalımı geçirdiğimi anlayan Aleksandra Mihaylovna telaşlandı, benimle ilgilendi. Biraz açıldıktan sonra ellerine sarıldım. Artık kendime gelmiştim; kocasıyla deminki karşılaşma beni orada oyalamasaydı büyük bir felaketin olacağını anladım. Tam o sırada odaya Pyotr Aleksandroviç girdi.

Belli belirsiz bir bakışla onu süzdüm. Hiçbir şey olmamış gibi duruyordu; yani her zamanki sert, suratsız hali vardı. Yalnız dudaklarının titreyişinden, benzinin solukluğundan öfkeli olduğu belliydi. Karısını soğuk bir tavırla selamladıktan sonra hiç konuşmadan yerine oturdu. Çay fincanını alırken eli adamakıllı titriyordu. Bir patlama bekliyordum: elimde olmadan içimi bir korku sardı. Kalkıp odama gidecektim ama Aleksandra Mihaylovna'yı bu durumda bırak-

maya kıyamıyordum: kadıncağız kocasının yüzüne bakar bakmaz allak bullak oldu, havada fırtınanın belirtisi olduğunu o da sezmişti. Sonunda korktuğumuza uğradık. Üzücü bir sessizlik içinde gözlerimi bir aralık kaldırdığımda Pyotr Aleksandroviç'in gözlüğünün altından bana diktiği soğuk bakışıyla karşılaştım. İrkildim, bağırmamak için güçlükle tuttum kendimi. Hemen gözlerimi indirdim. Aleksandra Mihaylovna bu hareketimin farkına vardı. O anda Pyotr Aleksandroviç'in sert, kaba sesi duyuldu:

– Ne oluyorsunuz, niye öyle kızarıp duruyorsunuz?

Yanıt vermedim. Kalbimin hızlı, tok vuruşlarından söz söyleyemiyordum. Pyotr Aleksandroviç bu kez karısına döndü. Küstah bir tavırla beni parmağıyla göstererek,

– Nedir bunun hali kuzum? Nedir bu kızarıp bozarmaları?.. diye homurdandı.

Öfkemden tirtir titriyordum. Yalvaran bakışımı Aleksandra Mihaylovna'ya çevirdim. Beni anladı. Solgun yanakları pembeleşti, ondan hiç beklemediğim kararlı bir sesle,

– *Anette*, odana git kızım; dedi. Ben de birazdan gelirim, birlikte otururuz bu akşam...

Karısının sözlerini duymazlıktan gelen Pyotr Aleksandroviç bu kez doğruca bana çattı:

– Size soruyorum, duymuyor musunuz? Benimle karşılaştığınız zaman neden kızarıyorsunuz? Yanıt versenize.

Benim yerime yanıt veren Aleksandra Mihaylovna oldu. Sesi kopacak gibi titriyordu:

– Siz neden oluyorsunuz doğallıkla. Sizin yüzünüzden kızarıyor... benim gibi.

Ona şaşkınlıkla baktım. Kocasına karşılık vermesine şaştım.

– Sizin gibi mi?.. *Siz*, *benim* yüzümden kızarıyorsunuz ha?!.. Çok şey!

Pyotr Aleksandroviç'in yüzünde şaşkınlık derecesinde bir şaşırma ifadesi belirdi. *Ben* sözcüğü üzerinde vurgu yaparak,

– Demek *benim* yüzümden kızarıyorsunuz, öyle mi? diye yineledi. Ama bilmem, *sizin* kızarmanıza *ben* neden olabilir miyim?.. *Benim* yüzümden değil, *kendi adınıza* kızarmanız daha doğru olmaz mı?

Artık benim için de anlamı açık olan bu sözleri öyle gönül kırıcı, zehirli bir alayla söylemişti ki, elimde olmadan bir korku çığlığı ile Aleksandra Mihaylovna'ya atıldım. Sararmış yüzünde şaşkınlık,

acı, sitem ve dehşet okunuyordu. Yalvararak ellerimi Pyotr Aleksandroviç'e uzattım. İleri gittiğini o da anlamıştı galiba, ama bu sözlerin ağzından çıkmasına neden olan çılgınca kızgınlığı henüz yatışmamıştı. Gene de sessiz yalvarmam onu kendine getirdi; bozuldu. Hareketim, karı kocanın arasında şimdiye kadar giz kalan bazı şeyleri bildiğimi, dokundurucu sözleri anladığımı belli etti.

Aleksandra Mihaylovna doğruldu. Yavaş ama kesin bir halle,

– Odanıza gidin *Anette;* diye yineledi. Pyotr Aleksandroviç'le biraz konuşacağız.

Sakin görünüyordu ama bu hali heyecanlı oluşundan da tehlikeli göründü bana. Kuşkulandım. Duymamış gibi hâlâ olduğum yerde duruyor, yüzünden içinde olanı anlamaya çalışıyordum. Galiba ne hareketimin, ne de deminki çığlığımın gerçek anlamını anlamıştı.

Pyotr Aleksandroviç beni bileklerimden tuttu, karısını göstererek,

– Yaptığınızı beğeniyor musunuz, küçük hanım? diye söylendi.

Tanrım, bu derece ezgin, ölü yüzüne benzeyen, keder ve acıdan bitkin bir yüz ömrümde görmedim!

Pyotr Aleksandroviç beni hep elimden tutarak kapıya kadar götürdü. Son kez ikisine baktım. Aleksandra Mihaylovna ayakta, şömineye dayanmış, başı ellerinin arasında, hareketsiz duruyordu. Halinden, duruşundan sonsuz bir ıstırap akıyordu.

Pyotr Aleksandroviç'in elini iyice sıktım,

– Ne olur merhamet edin ona! diye fısıldadım.

Yüzüme tuhaf tuhaf baktı.

– Korkmanıza neden yok; önemli bir şey değil bunlar, yalnızca bir bunalım... Odanıza gidin siz.

Odama gidince kendimi kanapeye attım, yüzümü ellerimle kapayarak saatlerce böyle kaldım; cehennemin azabını yaşadım o saatlerde! Sonunda dayanamadım, Aleksandra Mihaylovna'ya hizmetçiyi yolladım, beni görmek isteyip istemediğini sordurdum. Az sonra Madam Leotar geldi, bunalımın geçtiğini, tehlikeli durum olmadığını, ancak Aleksandra Mihaylovna'nın dinlenmeye gereksinimi olduğunu söyledi. Haberi Pyotr Aleksandroviç yollamıştı. Saat üçe kadar yatamadım, odamda bir aşağı bir yukarı dolaştım durdum. Durum her zamankinden gizemli göründü bana. Bununla birlikte kendimi belki herkesten suçlu hissettiğim için nerdeyse sakinleştim, ya-

rını iple çekerek yatmaya gittim.

Ama ertesi gün Aleksandra Mihaylovna'nın anlaşılmaz bir soğukluğuyla karşılaşınca üzüldüğüm kadar da şaşırdım. İlkin; ince, o soylu kadın dün kocasıyla aralarındaki hoş olmayan sahnenin tanığı olduğuma üzülmüştü sandım. O çatışmada belki kalbimi kırdığını söyleyerek ve çocuklar gibi kızararak benden özür dileyecek kadar saf ruhlu olduğunu da öğrendim o gün. Bir aralık, halinde bir kaygı, üzüntülü bir düşünce sezdim; onları saklamayı da pek beceremiyordu. Sorduğum şeylere kısa, soğuk bir tavırla yanıt verirken sözlerinde özel, gizli bir anlam beliriyordu. Arkasından, kalbinde asla barınamayan soğukluktan nerdeyse pişman olarak vazgeçiyor, tatlı bir hüzünle konuşmaya başlıyordu. Bocalamalarına dayanamadım. Bana söyleyeceği bir şey var mı, diye açıkça sordum. Damdan düşer gibi olan bu sorumun karşısında bozuluverdi, iri durgun gözlerini bana çevirdi. Sevgi dolu bir gülümsemeyle,

– Hayır; yok bir şey Netoçka; dedi. Pek birdenbire sordun da biraz tuhaf oldum. Salt bunun için, inan. Şimdi sen de bana söyle: birisi sana böyle durup dururken bir şey sorarsa, yanıt vermekte tereddüt edecek bir şeyin var mı? Doğruyu söyle ama!..

Gözlerinin içine bakarak,

– Hayır, dedim; yok.

– Memnun oldum. Bu güzel karşılığın beni ne kadar sevindirdiğini bilemezsin, Netoçka. Ama sakın senden kötü düşüncelerle kuşkulandığımı sanma! Asla. Böyle bir düşünceyi kendimde dünyada affetmezdim. Biliyorsun, seni yanıma aldığım zaman küçük bir çocuktun; bugün on yedisinde bir genç kızsın artık. Yazık ki şu sıralar hastalıklarımla uğraşırken kendim çocuğa döndüm, bakılmak isterim. Seni çok, pek çok sevdiğim halde öz annenin yerini tutamadığıma da üzülüyorum. Bu günlerde bir yığın cansıkıcı düşünce içimi kemiriyorsa suç senin değil doğallıkla. Bunun için bu sorumu ve babamın evinden alırken, elimde olmayan nedenlerden, ona söz verdiğim gibi seninle yeter derecede ilgilenemedimse beni bağışla Netoçka!.. Bunları her düşünüşte içim sızlıyor.

Aleksandra Mihaylovna'yı kucakladım, ellerini öpmeye başladım.

– Ben de şu söylediklerinize dayanamıyorum! dedim. Her şeyi size borçluyum, her şey için size teşekkür ederim. Bana annemden daha yakındınız. Babanızla sizin bir öksüze yaptığınızı Tanrı kat kat ödesin! Zavallı çileli büyük dostum!

– Sus, öyle konuşma Netoçka. Sarıl bana... ha şöyle! Sana bir şey söyleyeyim mi: bana öyle geliyor ki, bu beni son kucaklamandır.

Çocuk gibi hıçkırıklarla ağlamaya başladım:

– Hayır hayır, olamaz öyle şey! Mutlu olacaksınız... Hep birlikte mutlu olacağız, inanın bana...

– Sağol; beni bu kadar sevdiğin için sağol. Çevremde beni sevenler öyle az kaldı ki... hepsi bıraktılar, unuttular...

– Kimdi onlar?

– Daha önce olan şeyler bunlar Netoçka; sen bilmezsin... Evet, beni de sevenler vardı ama hepsi bir bir hayal gibi dağılıp gitti. Oysaki ömrüm onları beklemekle geçti. Neyse, gelmiş geçmiş şeyler bunlar... Dışarıya bak Netoçka, tam bir güz. Bugün yarın kar yağmaya başlar. İlk karla ben de gideceğim. Ama, inan bana, hiç üzülmüyorum. Şimdiden elveda, her şeye elveda!

Aleksandra Mihaylovna'nın yüzü solgun, süzgündü, yalnız yanaklarında sağlığa işaret olmayan al al benekler vardı. Dudakları, içini kavuran ateşten kurumuş, çatlamıştı.

Piyanoya yaklaşarak parmaklarını tuşlarda gezdirdi. Tellerden biri ansızın kopuverdi, sesi titrek bir vınlamayla havada dağıldı. Aleksandra Mihaylovna hüzünlü bir heyecanla piyanoya bakıyordu:

– İşte biz de öyleyiz Netoçka; bir tel fazla gerilirse kopar... Sesi ne kadar acıydı, değil mi?

Güçlükle konuşuyordu. Duyduğu keder ve ıstırap, yüzünden okunuyordu, gözleri dolmuştu. Silkinerek,

– Hadi Netoçka, fazla üzülmeye değmez; dedi. Çocukları biraz getir de...

Çocuklar gelince bir parça oyalandı, ama çabuk yoruldu, bir saat sonra odalarına yolladı. Gene yalnız kaldık. Konuştuğumuzu duyan olmasından korkuyormuş gibi fısıltı halinde,

– Ben ölünce onları bırakmayacaksın, değil mi? dedi.

– Ne olur söz etmeyin bundan, fena oluyorum... diye mırıldandım.

Gülümsedi. Kısa bir sessizlikten sonra,

– Şaka ettim, dedi. Hemen inandın mı? Bazan öyle abuk sabuk konuşurum... Hastalık, ne diyeceksin. Çocuk gibiyim artık, her şeyimi hoş görmek gerek...

Garip bir çekingenlikle yüzüme baktı. Bana hem bir şey söylemek istiyor, hem de korkuyor gibi bir hali vardı. Ben de ona bakıp

bekliyordum. Sonunda gözlerini yere indirdi, yüzü hafifçe pembeleşti. Duyulur duyulmaz bir sesle fısıldadı:

- Sakın onu telaşa düşürme.

- Kimi? diye şaşırarak sordum.

- Kocamı. Belki bunları gizlice anlatmaya kalkarsın.

Büsbütün şaşırdım.

- Ne diye?..

- Öyle işte... Ama belki de anlatmayacaksın, kimbilir...

Aleksandra Mihaylovna yüzünde kurnazlık ifadesi belirtmek istedi, ama dudaklarında hep o saf gülümseme titriyor, yanakları gittikçe daha çok kızarıyordu. Elini omuzuma koydu.

- Aldırma canım, hep şakadır bunlar...

Canım sıkıldı artık. Aleksandra Mihaylovna bu kez ciddi, nerdeyse gizemli bir eda ile devam etti:

- Dinle beni Netoçka. Ben öldükten sonra onları seveceksin, anladın mı, kendi çocukların gibi seveceksin. Unutma, ben seni hep ailemizden saydım, çocuklarımdan hiç ayırmadım. Sen de...

- Evet evet, tabiî... diye sözünü kestim. Ne söylediğimin pek farkında değildim.

O anda, davranıp çekmeye vakit bulamadığım elime ateş gibi dudakların değdiğini hissettim. Taş kesildim; kımıldanamıyor, bir şey söyleyemiyordum. "Bir hal oldu ona... Dün kocasıyla aralarında bir şeyler geçmiş olmalı..." diye düşündüm.

Toparlanmama fırsat bırakmadan yorgunluktan yakınmaya başladı:

- Çoktandır hastayım, Netoçka. Sizleri üzmemek için ses çıkarmıyordum. İkiniz de çok seviyorsunuz beni, değil mi?.. Şimdilik beni yalnız bırak yavrum. Ama akşam gene gel, emi? Bekleyeceğim seni.

Söz verdim ama, Tanrı bilir, kendimi bir an önce dışarı atınca sevindim. Bu duruma dayanamıyordum artık. Odamda ağlamaya başladım: "Zavallı kadın, ne acı bir kuşkuyla gözlerini dünyaya kapayacaksın!.. diyordum. Eski dertlerin yetmiyormuş gibi yeni acıları yüklendin..."

Aleksandra Mihaylovna'nın acılarının hepsini ezbere biliyordum. Gülmeden yaşamış, korka korka, hiçbir şey beklemeden sevmiş; şimdi de ölüm döşeğinde, hayalinde yarattığı felaketin yüzünden kahrolurken bunu hak etmişçesine, sızlanmadan, yakınmadan boyun eğiyordu.

Akşam üzeri hava kararırken Moskovalı konuğumuz Ovrov'un yokluğundan yararlanarak kitaplığa geçtim. Dolaplardan birini açarak o akşam Aleksandra Mihaylovna'ya okumak için bir kitap aramaya başladım; hafif, neşelendirici bir şey istiyordum. Kitapları dalgın dalgın karıştırırken hava iyice kararırdı, içimdeki hüzün ve bunaltı arttı. Nasıl oldu bilmiyorum, o kitap gene elime geçti, gene aynı yerde açıldı. Sayfalarda hâlâ mektubun sararmış izleri vardı. Kaygısız gençliğimin temiz hayallerini yok eden – beni başkalarının gizine ortak eden o mektup...

Koynumdan çıkardığım mektupla kitabı elimde tutarak karıştığım serüveni, beni ürküten geleceği düşünüyordum. O ânı şimdiymiş gibi anımsıyorum. Birdenbire tanıdığım bir sesle dalgınlığımdan çıktım. Ürperdim... Bir el ansızın, sert bir hareketle mektubu elimden kaptı. Hafif bir çığlık attım, arkama baktım: Pyotr Aleksandroviç'di... Kaçmama engel olmak için bir eliyle bileğimden sımsıkı yakalamıştı, öbür elinde tuttuğu mektubu ışığa doğru uzatarak okumaya çalışıyordu. Bağırdım. Mektubu eline vermektense ölmeyi yeğliyordum ama bu adamın yanında pek güçsüzdüm!

Hoşnut gülümsemesinden mektubun ilk satırlarını okuduğunu anladım. Telaşla, bilinçsiz bir hareketle üzerine atıldım, kâğıdı elinden çektim. Her şey öyle çabuk oldu ki, ilk anda başarıma inanamadım nerdeyse. Ama Pyotr Aleksandroviç'in kızgın duruşundan zaferi bana kolay kolay bırakmayacağı belliydi. Mektubu yeniden koynuma soktum, birkaç adım geriledim.

Birkaç saniye bakıştık. Heyecanımdan ve korkudan hâlâ titriyordum. Sessizliği o bozdu. Sapsarıydı. Kısık dudakları kızgınlıktan morarmıştı.

– Bu kadarı fazla artık! dedi; sesi kopacak gibi hafifti. Zor kullanmamı istemiyorsanız mektubu güzellikle verin.

Ancak o anda kendime egemen oldum. Zorlanmaya karşı duyduğum isyan, utanç ve kızgınlık soluğumu kesti. Bir süre konuşamadım. Pyotr Aleksandroviç bana doğru birkaç adım attı:

– Söylediğimi duydunuz mu?

Gerilemeye devam ettim,

– Bırakın beni, bırakın!.. Yaptığınız alçaklık, bayağılık! diye bağırdım. Hareketinizin çirkinliğini anlamıyor musunuz? Bırakın, odama gideceğim.

– Aa, bir de yaygara koparıyor!.. Bu ne cesaret... her şeyden sonra... ha! Verin şu mektubu diyorum size.

Gene üstüme yürüdü, ama gözlerimdeki keskinlik fazla ileri gitmekten alıkoydu onu. Bir an bir şey düşünür gibi oldu, sonra soğuk, kararlı bir halle,

– Pekâlâ, dedi. Bunun da sırası gelir. Şey... Kitaplığa nasıl girdiniz; bu dolap niçin açıktır?.. Anahtarı nerden aldınız, lütfen açıklar mısınız?

Öfkesini güçlükle tutuyordu.

– Hiçbir şey söylemeyeceğim. Konuşmam sizinle. Bırakın beni!

Kapıya yaklaştım. Beni elimden yakalayarak durdurdu:

– Bir dakika, dedi. Öyle gidemezsiniz buradan.

Yanıt vermeden elimi çektim, yeniden kapıya yöneldim.

– Pekâlâ. Ama evimde âşıklarınızdan mektup almanıza göz yumacak değilim, bunu da bilin.

Elimde olmadan bir çığlık attım, şaşkınlıkla yüzüne baktım. Pyotr Aleksandroviç hep o kızgın haliyle,

– Bunun için... diye devam ederken,

– Susunuz!.. diye atıldım. Ne hakla söylüyorsunuz bunları?.. Aman Yarabbim...

– Oo, üstelik de kafa tutuyorsunuz!.. Yaman şeysiniz vallahi!

Üzüntüden bitkin bir halde karşımdaki kızgın adama bakıyordum. Çatışmamızın şiddeti son haddini bulduğu halde bunun nedenini hâlâ bilemiyordum. Bakışımla, devam etmemesi için yalvarıyordum. Susmasına karşılık, hakaretini bağışlamaya razıydım.

Sonunda, gözlerini benden ayırmayan, sanki neye karar vereceğini bilemeyen Pyotr Aleksandroviç'e,

– Çok rica ederim, bırakın beni... diye mırıldandım.

Korkudan düşüp bayılmak üzereydim. O da kendine söz geçirmişti artık.

– Evet buna son vermek gerek, dedi. Sonra tuhaf bir gülümsemeyle,

– Ne yalan söyleyeyim, şu suçsuz bakışınıza bir an kanar gibi oldum, dedi. Yazık ki durum fazlasıyla açık. Mektubun başlangıcını okudum: bir aşk mektubu... Bunu yadsıyamazsınız doğallıkla. Yo, boşuna zahmet etmeyin. Zaten bir anlık tereddüdüme sizin bütün erdemlerinizden başka bir de eksiksiz yalan söyleme yeteneğiniz neden oldu. Bunun için yeniden söylüyorum...

Yüzü kızgınlıktan nerdeyse çarpılmıştı. Son sözleri eğrilmiş dudaklarından ıslık halinde çıkmış, güçlükle anlaşılıyordu. Odayı iyice

karanlık basmıştı. Kadınlarla bu derece hoyratça konuşabilen adamın karşısında yalnız başıma, savunmasızdım. Belki haklı olan oydu, görünüşte her şey bana karşıydı. Utancımdan kahroluyordum. Yalnız bana olan hıncının, kininin nedenini bir türlü anlayamıyordum.

Çılgın gibi kendimi dışarı attım, sağa sola çarparak koşmaya başladım. Aleksandra Mihaylovna'nın odasının kapısına gelince birden durdum, kendime gelmeye çalıştım. O anda Pyotr Aleksandroviç'in de adım sesini duydum. İçeri girmek üzereyken birden durakladım: "Aleksandra Mihaylovna ne olacak şimdi?" Ah... hep bu mektup yüzünden... Hayır, ne olursa olsun onu bu darbeden koruyacaktım!

Geri dönüp odama gidecektim, ama geç kaldım. Pyotr Aleksandroviç karşımdaydı. Ellerine sarıldım:

– Benimle konuşmak istediniz... Yalnız burada olmasın; diye fısıldadım. Gene kitaplığa veya başka istediğiniz yere gelirim. *Onun* haberi olmasın... öldüreceksiniz onu!

Beni kendinden itti:

– Ben değil, siz öldüreceksiniz.

Son umudum da kırıldı: olayı ille karısına duyurmak istediğini hissettim. Deminki titizliğimi bıraktım, yolunu keserek içeri girmesine engel olmaya çalışıyor,

– Ne olursunuz ona acıyın, ona!.. diye yalvarıyordum.

O anda kapının perdesi birdenbire aralandı, eşikte Aleksandra Mihaylovna göründü. Şaşkınlık dolu bir bakışla ikimizi süzdü. Her zamankinden daha solgun, daha çökmüş görünüyordu. Zavallıcık, seslerimizi duyunca kimbilir dışarı çıkmak için ne çabalar harcamıştı. Şaşkın şaşkın bakıyordu:

– Siz miydiniz?.. Ne konuşuyordunuz öyle?

Birkaç saniye hiçbirimiz ses çıkarmadan durduk. Aleksandra Mihaylovna büsbütün sarardı. Dayanamadım, boynuna atıldım, sonra koluna girerek odasına götürdüm;'Pyotr Aleksandroviç de arkamızdan geliyordu. Yüzümü Aleksandra Mihaylovna'nın göğsüne sakladım, olanca gücümle ona sarıldım.

– Ne oldunuz, neniz var? diye bir daha sordu.

Kocası çökercesine koltuğa oturdu.

– Sevgili kızınıza sorun ne olduğunu. Dün pek savunuyordunuz onu...

Hâlâ Aleksandra Mihaylovna'nın kollarındaydım. Kadıncağız

iyice şaşırmış, kâh bana, kâh kocasına bakıyordu.

– Söylesenize Allahaşkınıza, ne oldu? İkiniz de bir tuhafsınız... Siz öfkenizden burnundan soluyorsunuz, kızcağız korkudan bayılacak nerdeyse... Aranızda bir şey mi geçti?.. Bari sen söyle, *Anette!*

– Yo, izninizle önce ben konuşacağım! diye doğruldu Pyotr Aleksandroviç.

Yanımıza yaklaşarak sert bir hareketle beni Aleksandra Mihaylovna'dan çekti, odanın ortasını göstererek,

– Şurada durun, dedi. Öz annenizin yerini alan bu kadının huzurunda yargılayacağım sizi.

Karısına dönerek koltuğa oturttu.

– Siz de kendinize gelin canım. Çok üzgünüm ama bu tatsız konuşmada bulanmanız zorunludur sevgili hanımefendi; dayanacaksınız.

Aleksandra Mihaylovna ses çıkarmadı, derin bir üzüntüyle bize bakıyordu.

Ben, bir suçlu haliyle odanın ortasında durarak, kenetlenmiş ellerimi acıtana kadar büküyor, korkunç ânı bekliyordum. Bu adamın bana aman vermeyeceği her halinden belliydi.

Pyotr Aleksandroviç devamla,

– Kısacası, bu yargılamaya sizin katılmanızı da istedim; dedi. Sizin şu (nerden çıkardığınızı Tanrı bilir) hayalleriniz yok mu; evet, daha dün uydurup söz ettiğiniz o şey... Vallahi söylemeye dilim varmıyor, yüzüm kızarıyor... ortaya attığınız olasılıklar... Sözün kısası, kızınızı savunurken bana saldırdınız, yersiz bir sertlikle suçladınız. *Haksız* sertliğimin nedeni *yersiz* bir *duygum* imiş... Ama şu anda karşınızda, suçlu benmişim gibi kızarıp bozarmamın gerçekten yeri yok. O kendisi buradayken her şeyi açıkça söyleyebilirim. Kısacası, siz...

– Hayır, bunu yapmayacaksınız; hayır, hayır!.. Söylemeyeceksiniz bunu... diye heyecanla atıldı Aleksandra Mihaylovna. Yüzü utancından kıpkırmızıydı.

– Netoçka'yı karıştırmayın bu işlere. Hiçbir şeyden kuşkulandığım yok artık, geldi geçti... Kuruntudan başka bir şey değildi zaten. Hastayım, biliyorsunuz; hoş görün. Kıza bir şey söylemeyin, rica ederim!

Bana yaklaştı.

– Odana git, *Anette*. Pyotr Aleksandroviç şaka etti. Gerçi suç

benim ama... gene de yersiz bir şaka...

Pyotr Aleksandroviç karısının kederli haline aldırmadı, olanca duygusuzluğuyla,

– ... düpedüz kıskandınız beni; ondan kıskandınız! diye ekledi.

Aleksandra Mihaylovna sapsarı kesildi. Hafif bir çığlıkla koltuğun arkalığına dayandı. Güçlükle ayakta duruyordu. Sonunda fısıltı halinde,

– Tanrı bağışlasın sizi... dedi, bana döndü: Sen de şu yaptıklarım yüzünden beni bağışla, Netoçka. Her şeyde suçlu benim; hastalığımdan ötürü...

Tepem attı. Pyotr Aleksandroviç'e nefretle bakarak,

– Yaptığınız şey zorbalık, hayasızlık, alçaklıktır; duydunuz mu? diye haykırdım. Artık her şeyi, bu adamın beni karısının gözünden niçin düşürmek istediğini de anlamıştım.

– Bayağılık bu, siz de...

– Aman *Anette!*..

Aleksandra Mihaylovna dehşet içinde ellerimi yakaladı. Pyotr Aleksandroviç heyecandan yerinde duramıyor, odada dört dönüyordu. Yanımıza yaklaştı.

– Hepsi komedya! dedi. Bu da komedyanın bir çeşidi...

İblisçe bir sırıtma ile gözlerini karısına dikerek devam etti:

– Komedya diyorum size, inanan da yalnız sizsiniz. Emin olun biz –parmağıyla beni göstererek– bu gibi yüzleşmelerden korkmayız. Bu çeşit konuların karşısında kızarıp bozarmaktan, kulaklarımızı tıkayarak incinmekten çok uzağız... (Tıkanarak konuşuyordu) Özür dilerim, ben belki biraz kaba ama dobra dobra konuşuyorum, duruma göre yani. Size bir şey soracağım hanımefendi: Biz bu... kızın hal ve hareketlerinin doğruluğundan emin misiniz?

Aleksandra Mihaylovna korku ve şaşkınlıktan taş kesilmişti. Sonunda,

– Tanrım... Ne söylediğinizin farkında mısınız?.. diye kekeledi.

Pyotr Aleksandroviç küçümseyen bir tavırla sözünü kesti,

– İri sözleri bırakın canım, hoşlanmam bundan. Ortada bayağı, iğrenç derecede bayağı bir olay var. Size bu kızın ahlâk durumunu sormak zorundayım. Onun...

Sözünü bitirmesine vakit bırakmadan eline yapıştım, bir yana çektim:

– Mektuptan söz ederseniz öldürürsünüz onu, diye fısıldadım. Bana attığınız taşla onu vuracaksınız... O yargılamayacak beni, çünkü ben her şeyi biliyorum. Anlıyor musunuz, *her şeyi biliyorum.*

Garip bir merakla beni süzdü. Bir an bozulur gibi oldu, yüzüne kan saldırdı.

– Evet, *her şeyi* biliyorum, *her şeyi*... diye yineledim.

Pyotr Aleksandroviç hâlâ kararsızlık içinde karşımda duruyordu. Bir şey soracakmış gibi dudaklarını oynatırken ondan önce davrandım. Fısıldaşmamızı neye yoracağını bilemeyen Aleksandra Mihaylovna'ya dönüp çabuk çabuk,

– Bakın ne oldu; diye başladım. Suçumu açıklayacağım size. Tam 4 yıldır aldatıyordum sizi. Kitaplığınızın anahtarını saklamıştım... O zamandan beri çeşitli kitapları gizli gizli çekip okuyordum. Pyotr Aleksandroviç beni okumam gerekmeyen bir kitapla yakaladı. Doğallıkla iyiliğim için kuşkulandı, size bunu anlatırken durumu olduğundan da ciddi gösterdi... (Adamın dudaklarında alaylı bir gülümseme yayıldı) Kendimi haklı göstermek istemiyorum, suçluyum... Ne yapayım, okuma merakımı yenemedim, suç işledim... size bunu açıklamaya da utandım. Pyotr Aleksandroviç'le aramızdaki tartışma bu yüzdendi. Başka bir şey yoktu... hemen hemen yoktu...

Yanımda duran Pyotr Aleksandroviç fısıltılı bir sesle,

– Maşallah, uydurma yeteneğinize diyecek yok! dedi.

Aleksandra Mihaylovna beni olanca dikkatiyle dinliyor, yüzünden arada bir inanmazlık gölgesi geçiyordu. Kâh bana, kâh kocasına bakarak susuyordu. Sonunda üçümüz de sustuk. Güçlükle soluk alıyordum. Aleksandra Mihaylovna başını eğdi, gözlerini eliyle örttü. Bir şey düşünüyor gibiydi; sanki söylediklerimin her biri üstünde ayrı ayrı durarak tartıyordu... Az sonra başını kaldırdı, bana döndü:

– Senin yalan söylemeyi bilmediğine kuşkum yok, Netoçka; dedi. Olan bitenin hepsi bu mu, bu kadar mı?

– Evet.

Aleksandra Mihaylovna bu kez kocasına baktı:

– Öyle mi?

Pyotr Aleksandroviç kendini zorlayarak,

– Evet; diye homurdandı.

Rahatça soluk aldım.

– Söz veriyor musun bana, Netoçka?

– Evet.

Yanıtımı verirken kaçamak Pyotr Aleksandroviç'e baktım. Beni dinlerken gülüyordu. Kızardım; bozulmam Aleksandra Mihaylovna'nın gözünden kaçmadı. Yüzüne sonsuz bir keder yayıldı. Hüzünle,

- Peki... Size inanıyorum, dedi. İnanmamak elimde değil...

- Bence bu açıklama kızınız hakkında yargı vermeniz için yeter; dedi Pyotr Aleksandroviç. Duydunuz işte. Ne dersiniz buna?

Aleksandra Mihaylovna yanıt vermedi. Durum gittikçe gerginleşiyordu.

- Yarın bütün kitapları elden geçireceğim; diye devam etti Pyotr Aleksandroviç.

- Okuduğu kitap neydi?

Pyotr Aleksandroviç bana döndü:

- Yanıt versenize. (Sonra gizli bir alayla) *Olup biteni anlatmayı* benden daha iyi becerirsiniz, diye ekledi.

Bir tek söz söyleyemeyecek kadar bozuldum. Aleksandra Mihaylovna da kızardı, gözlerini öteye çevirdi. Pyotr Aleksandroviç sinirli bir halle odada dolaşmaya başladı.

Aleksandra Mihaylovna çekingen bir halle,

- Aranızda ne geçtiğini gene de bilmiyorum; diye başladı. Ama olanlar *yalnızca buysa* hepimizin bunu sorun yapmamıza, bu kadar üzülmemize gerçekten neden yok bence.

Kocasına, sözlerine fazla önem verdiğini göstermemeye çalışarak konuşuyor, yüzüne bakmamaya çalışıyordu. Ama erkeğin dimdik bakışının altında bozuluverdi ve bir an sustu. Sonra kendini topladı,

- Doğrusu her şeyde suçlu, yani asıl suçlu benim; dedi. *Anette*'in eğitimini savsakladığım için onun hataları benden sorulacak. Benim onu değil, onun beni bağışlaması gerekir. Onu yargılamaya cesaretim yok... Bununla birlikte fazla telaşa düşmemize de gerek yok; bir hata oldu evet, bunu biraz geç de olsa öğrendik. Sorun kapandı bitti; değil mi?.. Suçlunuzun yüzüne bakın! (Aleksandra Mihaylovna dikkatli, inceleyen bakışını kocasına dikti) İşlediği suç bir iz bıraktı mı onda? Ben sevgili kızımı çok iyi bilirim: kalbinin ne derece temiz, soylu, aklının açık, vicdanının yalandan ne kadar uzak olduğuna kuşkum yok. (Beni kendine doğru çekti) İyisi mi; kurcalamayalım bunları dostlar! Belki üzüntümüzde bazı başka şeyler de gizleniyordu, belki geçici bir soğukluk gölgesi içimizi kararttı. Onu sevgimizle, dostça dirliğimizle yok edelim, anlaşmazlığımıza son ve-

relim. Belki bazı şeyler aramızda kapalı kaldı... İşte ben, örnek olarak, suçumu açıklıyorum. Evet, hasta hayalimde aslı astarı olmayan kuşkular çöreklendi, içimi zehirledi ve ben bunları saklamıştım sizden... Eh... suçumu açıkladığım için siz de beni bağışlarsınız, değil mi? Zaten kuşkulandığım şeyler ciddiye alınacak şeyler değildi ki...

Aleksandra Mihaylovna sözünü bitirince saçlarının diplerine kadar kızardı. Ürkek, boyun eğer bir bakışla kocasının ağzından çıkacak yargıyı bekliyordu. Pyotr Aleksandroviç kendine özgü alaylı gülümsemeyle onu dinledi, kolları arkasına bağlanmış, karşısına geçti. Galiba kadının ezgin, utangaç halini seyretmekten zevk alıyordu. Zavallı Aleksandra Mihaylovna bakışlarının altında büsbütün ufaldı, silindi. Pyotr Aleksandroviç sanki bir şey daha bekliyormuş gibi bir an durdu, Aleksandra Mihaylovna daha çok bozuldu. Sonunda kocası bu üzücü durumu sessiz, alaylı bir gülümsemeyle bozdu; ağır, acı dolu bir sesle,

– Doğrusu çok acıyorum size, dedi. Gücünüzün üstünde büyük bir rol kabullendiniz. İstediğiniz neydi zaten: beni ille yanıt vermek zoruna düşürecektiniz, değil mi? Sözlerinizde iyice gizleyemediğiniz yeni, daha doğrusu oldukça eski kuşkularınızla beni kışkırtacaktınız. Kızınıza darılmamız için hiç bir neden yokmuş, diyorsunuz. Okuduğu ahlâk bozucu kitaplar erdemine zerre kadar dokunmamış... (Oysaki ben, bu kitapların onu adamakıllı etkilediği kanısındayım). Sonuç olarak da, bütün sorumluluğu üzerinize aldınız. Bunları açıkladıktan sonra başka konuya dokunuyorsunuz: kuşkularımın, sertliğimin nedenini özel bir duyguya bağlıyorsunuz. Hatta buna ilişkin dün de bir taş attınız... Lütfen sözümü kesmeyin; ben dobra dobra konuşan adamım, evet, dün; bazı insanların aşkının haşin, yakıcı olduğunu, hatta çok kez kuşku ve baskılarla geçtiğini söylediniz. (Hatırımda kaldığına göre, bu adamlar ağırbaşlı, sert, açık sözlü, zeki ve iradeli kimselermiş...) Zengin hayalgücünüzde onları daha ne üstünlüklerle süslediniz kimbilir! Bunlardan söz açmaya neden gerek gördüğünüz de belli değil. Belki dün söylediklerinizin hepsini tam olarak belleyemedim... Rica ederim sözümü kesmeyin. Kızınızın adına bu kadar çekinmeniz tümüyle yersizdir diyorum; o her şeyi dinleyebilir, yüzüncü defadır söylüyorum size! Siz göğün yedinci katında yaşaya dururken gerçekler gözünüzden kaçıyordu. Yalnız beni neden hayalinizin adamı olarak görmek istediğinizi anlayamadım... Bu soytarı kılığını bana giydirmek hevesiniz tuhafıma gitti doğrusu. Bir kere bu kıza âşık olmam ne yaşıma ne başıma ya-

kışır; ben hayatta ödevimi bilen insanım, hanımefendi. Bu konuda istediğiniz kadar geniş yürekli görünmeye çalışın, ben ahlâk kurallarımdan geçmem. Bence *suç her zaman suçtur; günah daima iğrenç, bayağı ve günahtan başka bir şey değildir.* Siz bu konuya ilişkin duyguları istediğiniz kadar yüceltebilirsiniz. Ama yeter artık, yeter!.. Bir daha bu rezaletin tek sözünü duymak istemem.

Aleksandra Mihaylovna ağlıyordu. Hıçkırıklar arasında beni kucakladı.

– Varsın bunun sonucunu ben çekeyim, bu taşlar bana olsun! Varsın kuşkularım yersiz olsun, siz de olanca hırçınlığınızla alay edin bunlarla. Fakat senin zavallı yavrum ne suçun var ki, bu kadar aşağılanmaya katlanmak zorundasın?.. Ben de seni savunamayacak kadar umarsızım... Ağzım kapalıdır benim Tanrım! Ama yok, susmayacağım artık!.. Benim de dayanım kalmadı beyefendi. Yaptığınız şey akıl işi değildir, anladınız mı?

Kocasını acı sözleriyle büsbütün kızdıracağından korktum,

– Yapmayın Aleksandra Mihaylovna, ne olur kendinizi tutun!.. diye yavaştan yalvarıyordum ona.

Pyotr Aleksandroviç zaten alabildiğine kızmış, bar bar bağırıyordu;

– Ne gözleri görmez kadınsınız, bir şey bilmiyor, görmüyorsunuz...

Sonra bir an sustu, bana döndü. Aleksandra Mihaylovna'nın elini hızla elimden çekti:

– Bırakın; karıma dokunmanıza izin vermem, kirletiyorsunuz onu... Burada bulunmanız bile onu aşağılama sayılır.

Ayağıyla yere vurarak,

– Ben de, konuşmam yüzde yüz gerektiği halde neden susuyorum sanki? diye gürledi. Evet, ne şu bildiğiniz şeylere ne de beni neyle tehdit etmek istediğinize önem vermem, anladınız mı küçük hanım?

Karısına birdenbire dönerek,

– Beni dinleyin... diye başladı.

Ona ne bahasına olursa olsun engel olmam gerekiyordu. Öne atıldım.

– Hayır hayır!.. Susunuz!.. diye bağırdım. Susunuz!

– Dinleyin...

– Susun; en kutsal şeyiniz adına...

Pyotr Aleksandroviç keskin bakışını hızla bana çevirdi, sözü-

mü keserek,

– Neyin adına? dedi, sonra yanıtını beklemeden devam etti:

– Hanımefendi, ben bu kızı, âşığının mektubu elinde yakaladım; haberiniz olsun. Evimizde, burnunuzun dibinde neler oluyor! Görmediğiniz, farketmediğiniz şeyler bunlar işte.

Düşmemek için güçlükle tuttum kendimi. Aleksandra Mihaylovna'nın yüzü bembeyaz oldu. Duyulur duyulmaz bir sesle,

– Hayır... olamaz bu... diye fısıldadı.

– Mektubu gözümle gördüm; elimdeydi, ilk satırlarını okudum: âşığından gelen bir mektuptu. Ama elimden kaptı... Şimdi onda, belki de yanındadır. Bana inanmıyorsanız yüzüne bakın.

– Netoçka! diye atıldı Aleksandra Mihaylovna. Hayır hayır, söyleme bir şey, söyleme... Yarabbi, bir kâbus mu bu, ne?..

Yüzünü elleriyle kapadı, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Sonra birden sustu, silkindi.

– Hayır olamaz! diye yeniden bağırdı. Yanlışınız var. (Kocasının yüzüne dikkatli bakarak) Bu... bunun ne olduğunu biliyorum, dedi. Siz... ben... Hayır, sen beni aldatmadın; yapamazsın bunu, değil mi Netoçka? Söyle bana, her şeyi söyle... Hiçbir şey saklamadan söyle: Pyotr Aleksandroviç yanılmıştır, başka bir şeydi elindeki... o yanlış görmüş, değil mi?

Bir an sustu, benim ses çıkarmadığımı görünce, devamla,

– Beni dinle *Anette*, dedi. Niçin bana her şeyi açıkça, olduğu gibi söylemiyorsun canım kızım?

– Evet, yanıt verin; hemen yanıt verin! diye sıkıştırıyordu Pyotr Aleksandroviç. Söyleyin bakalım, elinizde bir mektup görmedim mi? Evet mi, hayır mı?

– Evet, dedim.

– Mektup âşığınızdandı, değil mi?

– Evet.

– Şimdi de onunla ilişkiniz var mı?

– Evet, evet, evet!..

Bu işkenceden bir an önce başımı kurtarmak için bütün sorulara olumlu yanıt veriyordum.

Pyotr Aleksandroviç zafer kazanmış bir eda ile karısına baktı.

– Duydunuz mu? Buna ne buyuracaksınız?

Aleksandra Mihaylovna'nın elini eline aldı,

– Saf, yufka yürekli kadınım, hasta hayalinizin yarattığı şeylere inanmaktan vazgeçin. Bu... kızın ne olduğunu gördünüz artık.

İçinizden geçenlerin çoktandır farkındayım; kuşkularınızı olanağı bulunmayan şeylerle yan yana getirmek istedim. Bu sahnenin amacı buydu. Her şeyi bütün açıklığıyla gösterebildiğim için çok memnunum. Onu daima dizinizin dibinde, soframızda, kısacası yuvamızda görmeye dayanamıyordum. Bir yandan da öngörüsüzlüğünüze kızıyordum. Salt bu yüzden onunla ilgileniyor, adım adım izliyordum. Ama ilgim dikkatinizi çekti ve Tanrı bilir aklınız nasıl bir kuşkuya takıldı... Çok şükür durum açıklandı, kuşkularınıza yer kalmadı artık.

Pyotr Aleksandroviç bana döndü, soğuk bir bakışla beni süzdü.

– Size gelince; yarından tezi yok, evimden gideceksiniz, küçük hanım! diye ekledi.

Aleksandra Mihaylovna oturduğu iskemleden doğruldu.

– Durun! Ben her şeye karşın buna inanmıyorum. Rica ederim, beni bakışlarınızla korkutmaya çalışmayın ve alay da etmeyin. Şimdi ben de kendime göre bir yargılama yapacağım ve sizin fikrinizi istiyeceğim. *Anette*, yanıma gel kızım, ver elini... Evet, şöyle.

Gözyalarını tutmaya çalışırken sesi titrek titrek çıkıyordu. Kocasının yüzüne alçakgönüllülükle baktı:

– Hepimiz günahlıyız, dedi. Kim kimin uzattığı eli reddedebilir? Ver elini, *Anette*. Sevgili yavrum, ben senden daha saygıdeğer, daha temiz değilim. Yanımda bulunman beni aşağılamak olamaz, çünkü ben de bir günahlıyım... Eğer senin yaptığın şey günahsa...

– Kendinize gelin, hanımefendi! diye haykırdı Pyotr Aleksandroviç. Ne söylediğinizin farkında mısınız?

– Evet, farkındayım. Engel olmayın da sözümü bitireyim. *Anette*'in elinde bir mektup görmüş, hatta okumuşunuzdur. Öyle olsa bile ille suçlu olması, sizin de ona bu şekilde davranmanız, karınızın yanında aşağılamanız gerekmezdi. Sorunu bu yoldan çözümlemek işinize geldiği için böyle hareket ettiniz. Bakalım, gerçek durum tümüyle bildiğiniz gibi mi?

– Asıl sizin nereye varmak istediğinizi anlamıyorum. Bu kızdan af dilememi mi istiyorsunuz? diye bağırdı Pyotr Aleksandroviç. Abuk sabuk sözlerinizi dinlemekten sabrım tükendi. Ne söylediğinizi, neden söz ettiğinizi bildiğiniz yok ki!.. Neyi, *kimi* savunduğunuzdan haberiniz var mı? Ben ise her şeyi köküne kadar biliyor, görüyorum.

– Belki öyledir. Yalnız bu sorunun en önde görülecek yönleri-

ni görmüyorsunuz. Kibir ve öfkeniz gözlerinizi karartmıştır. Savunduğum, söz açmak istediğim şeylerin farkında değilsiniz. Ahlâksızlıktan yana değilim; *Anette*'i korumam doğaldır. Yan tutmadan düşünecek olursanız onun kalben çocuk gibi temiz olduğunu siz de anlarsınız. Yeniden söylüyorum: hiçbir zaman ahlâksızlığı savunmam ben. Hatta, -bu sözlerim hoşunuza gider sanırım- *Anette* evli kadın ve anne olarak ödevlerini unutmuş olsaydı, ben de size hak verirdim. Görüyorsunuz, koşullu konuşuyorum. Siz de bunu göze alarak azarlamayın beni. Belki kızcağız o mektubu bundan çıkacak sonuçlardan habersiz almış? Bir koruyanı olmadığı için kalbini cahilce kaptırmış belki?.. İç dünyasını izleyemediğim için en başta suçlu gene de benim. Belki bu ilk mektuptur? Belki çirkin kuşkularınızla genç, temiz duygularını incittiniz, kırdınız onu; mektup hakkında söylediğiniz bütün kaba sözleriniz ruhuna çamur sıçratmış olmasın? İnsafsızca sorgunuza yanıt verirken yüzündeki kızlık utancını görmediniz mi? Yazık... Ben gördüm ve hâlâ bunun perişanlığını görüyorum. İnsafsızca ve vahşice hareketinizi yakıştıramadım size! Bunu affetmeyeceğim, asla, asla affetmeyeceğim sizi.

Aleksandra Mihaylovna'nın kollarına atıldım:

- Ne olur siz acıyın, siz inanın bana!.. diye bağırdım, ayaklarına kapandım.

Aleksandra Mihaylovna heyecanından tıkanarak,

- Demek ben olmasam, bu sözlerinizle suçlu olduğuna inandıracaktınız onu; zavallının ruhunu, vicdanını zehirleyip iç huzuruna kıyacaktınız. Tanrım, evimizden kovmaktan bile söz ettiniz!.. Bu gibi hareketler kime karşı yapılır, biliyor musunuz? Öyleyse onunla birlikte beni de kovun. İkimizi birden... Duydunuz mu beyefendi?

Durgun, sessiz görmeye alıştığım Aleksandra Mihaylovna'nın gözleri alevlenmiş, göğsü hızla kabarıp iniyordu. Yaman bir sinir bunalımı patlamak üzereydi.

Bu kez Pyotr Aleksandroviç de sesini yükseltti:

- Yoo, bu kadar yeter hanımefendi, yeter! Platonik tutkuların var oluşunu duydum, biliyorum. Evet, bunu öğrenmek zorunda kaldım, üzülerek söylüyorum... Ama bu çeşit süslü, yaldızlı ahlâksızlığı içine sindirenlerden değilim, kabul edemem. Yaldız filan kalksın! Kendinizi suçlu hissediyorsanız bir bildiğiniz var demek... Evimi terketmek niyetiniz varsa, size bu konuda söylenecek tek sözüm var: bunu zamanında... şöyle... unutmuşsanız, ben anımsatayım kaç yıl önce bunu yapmanız gerekirdi...

Aleksandra Mihaylovna sinirli bir hareketle kolumu sıktı, tutunmaya çalışıyordu. Yüzüne baktım, gözleri yarı kapalıydı. İç acısından ezilmiş, ufalmıştı sanki. O anda hiç istemediğim şeyi yaptım, Pyotr Aleksandroviç'in ayaklarına kapandım.

– Bu kez olsun acıyın ona, kesin bu işkenceyi!.. Yalvarırım size!

Geç kalmıştım. Haykırışıma hafif bir inilti yanıt verdi. Aleksandra Mihaylovna, yetişemediğimiz için yığılırcasına yere düştü.

– Eserinizi tamamladınız, dedim. Son darbeniz... Şimdi adamlarınızı çağırıp kurtarmaya çalışın bari...

Yerde yatan Aleksandra Mihaylovna'ya sonsuz sevgiyle bir daha baktım, kapıya yürüdüm. Odadan çıkarken,

– Sizi çalışma odanızda bekleyeceğim; bazı söyleyeceklerim var, dedim. Her şeyi açıklayacağım.

– Neyi yani? Açıklanacak ne kaldı ki?

– O zaman söylerim.

Aleksandra Mihaylovna'nın geçirdiği fenalık tam iki saat sürdü. Doktor kuşkulu bir halle başını sallıyordu.

İki saat sonra Pyotr Aleksandroviç'in çalışma odasına girdim. Karısının yanından henüz gelmiş, odada sinirli adımlarla dolaşıyordu. Yüzü sapsarıydı, parmaklarını kanatırcasına tırnaklarını kemiriyordu. Gerçekten üzgün görünüyordu. Sert, kırıcı bir sesle,

– Bir şey söyleyecektiniz, dedi. Nedir o?

– İşte elimden kaptığınız mektup. Tanıdınız mı?

– Evet.

– Buyrun, okuyun.

Pyotr Aleksandroviç mektubu alıp ışığa tuttu. Yüzünü dikkatle izlemeye başladım. Hızla göz gezdirerek hemen arka sayfaya, imzaya baktı ve kıpkırmızı oldu. Bir an mektup elinde, kendine söz geçiremeyecek kadar şaşkın bir halde durdu. Sonra,

– Ne demek bu? diye sordu.

– Üç yıl önce bu mektubu kitapların birinin sayfaları arasında buldum. İlkin unutulmuş önemsiz bir kâğıt parçası sandım, okudum ve her şeyi anladım. O zamandan beri yanımda taşıyorum. Kime verebilirdim – ne ona ne de size... Doğallıkla içindekini bilmemenize olanak yok: *onun* hikâyesi bu. Yalnız ona karşı takındığınız yapmacıklı tavırlarınızın nedenini henüz çözemedim, karanlık ruhunuzun içine iyice giremedim... Besbelli ona karşı üstünlüğünüzü sağlamak içindir bunlar. Buna neden gerek gördünüz acaba? Bir

hayalden ibaret geçmiştekini ezmek, hasta hayalgücünü yenmek, onun bir hata işlediğini, sizin de ondan *temiz, kusursuz* olduğunuzu kanıtlamak için mi?.. Amacınıza ulaştınız. Yavaş yavaş sönen kadının saplantılı kuşkuları insanın haksız yargısına karşı belki son yakınışı, yaralı kalbinin son isyanıdır. Bu yargıya siz de katılmışınız. Size, "Onu sevmişseniz ne çıkar bundan..." demiş. Hem bunu içinden inanarak söylediğini kanıtlamak istiyordu! Gururunuz, kıskanç benliğiniz gerçekten insafsızdı. Allahaısmarladık. Hiçbir şey açıklamanıza gerek yok. Yalnız şunu bilin ki, sizi anladım, içinizdekini okudum. Beni unutmayın.

Odama girerken aklım başımda değildi. Kapıda, o günlerde Pyotr Aleksandroviç'le evde çalışan Ovrov nazik bir selamla beni durdurdu:

– İzin verirseniz sizinle biraz görüşeceğim, dedi.

Boş bir bakışla onu süzdüm. Ne istediğini birdenbire anlamadım. Neden sonra,

– Kusura bakmayın, rahatsızım... Başka zaman... diye yanıt verdim.

– Pekâlâ; yarın o halde...

Ovrov bir daha önümde eğildi. Dudaklarında anlamlı bir gülümseme belirdi ya da bana öyle geldi... Bütün bunlar bir anda gözlerimin önünden gelip geçti.

SON